

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»

ЗЕЛІСКО Л. І.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

**ІВАНО-ФРАНКІВСЬК
2017**

*Рекомендовано до друку
вченою радою філософського факультету ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет імені Василя Стефаника»
(протокол № 4 від 28 листопада 2016 р.)*

Рецензенти:

- доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-методичної роботи та міжнародних зв'язків ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України **О.М. Отич**;
- доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри етики, естетики та культурології Київського національного університету імені Тараса Шевченка **В.І. Панченко**

Зеліско Л. І.

Культурологія : навчально-методичний посібник для студентів усіх форм навчання / Л.І. Зеліско. – Івано-Франківськ, 2017. – 128 с.

ISBN

Навчально-методичний посібник містить теоретичний і практичний матеріал з урахуванням найважливішого орієнтиру розвитку сучасної вищої освіти – компетентнісного підходу, який передбачає формування відповідних компетенцій особистісного і професійного змісту фахівця, сприяє збереженню культурно-історичних і етнонаціональних цінностей через особистісні утворення, що містять інтелектуальні, емоційні, моральні складові і визначають готовність особистості до цілепокладання, дії, оцінки, рефлексії. Серед ключових компетентностей (соціальної, громадянської, навчальної, наукової та інших) особливе місце займає культурна компетенція, яка передбачає здатність жити та взаємодіяти з іншими в умовах полікультурного суспільства, керуючись національними та загальнолюдськими цінностями. Вивчення культурологічних дисциплін у тісному взаємозв'язку з соціальними і гуманітарними покликане формувати найбільш загальну структуру та зміст культурної компетентності, що забезпечує індивідів інформацією про світ, соціокультурні та природні явища, сприяє їх культурологічному аналізу і виробленню відповідної програми дій, затребуваних сучасним громадянським суспільством з метою організацій і здійснення якісної життєтворчості особистості у вимірах культуровідповідності.

Посібник написаний для студентів усіх форм навчання, може використовуватися у навчально-методичній роботі викладачами культурологічних дисциплін вищів, коледжів, науковцями та методистами для аналізу і організації навчально-виховного процесу.

ISBN 978-966-640-

© Зеліско Л. І., 2017

© ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2017

ВСТУП

При підготовці спеціалістів в умовах розбудови української держави та ринкових відносин велике значення надається гуманітаризації навчання, оволодінню фундаментальними науковими знаннями та розширенню інтелектуальних можливостей молоді, формуванню її духовних цінностей та інтересів, світоглядних переконань.

Розбудова системи освіти, її докорінне реформування мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на загальноєвропейський рівень, національне відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні.

Гуманітаризація освіти – це не просто один із шляхів інтенсифікації якісної підготовки спеціалістів. Насамперед – це процес становлення особистості, в основу якої закладений багатий культурний потенціал, що повинно визначити її як людину культури.

Гуманітаризація освіти покликана забезпечити: загальнокультурний розвиток особистості майбутнього спеціаліста, спроможного трансформувати його в соціально-культурну програму індивідуального розвитку; утвердження пріоритетності загальнолюдських цінностей у межах сучасних світоглядних підходів: екзистенціалізму, антропології, гуманістичної психології, педагогіки всеєдності й гармонії; забезпечити гармонізацію взаємин учасників навчально-виховного процесу, соціальних відносин; формування у майбутніх фахівців цілісної картини світу, духовної, політичної, правової, комунікативної та інших видів культур, рівень професійної компетентності та культуровідповідності.

Принцип гуманізації полягає в утвердженні людини як вищої соціальної цінності, сприяє розкриттю її здібностей і задоволенню різноманітних освітніх потреб. Беруться до уваги індивідуальні здібності кожного студента, його можливості, враховуються його інтереси, що також виводить на реалізацію у навчанні та вихованні принципу культуровідповідності, тобто гуманістична парадигма

стверджує – той, хто навчається, сам усвідомлює (відчуває), що необхідно вчити і навіщо, тому метою викладача є не формування, а підтримка, не розвиток, а сприяння. Адже успішне навчання ґрунтується на внутрішній мотивації того, хто навчається, а не внаслідок примушення.

Випускник вищої школи має бути не лише фахівцем, а людиною високої культури і духовності як суті світоглядної основи – рушія самореалізації, джерела духовних сил, почуттів, ідеалів.

У центрі українського національного культуротворення знаходиться національно визначена особистість, пройнята духовністю нації, здатна культурно спілкуватися з носіями інших національних культур, орієнтуватись на загальнолюдські цінності.

Саме тому культурологічні знання і на їхньому підґрунті філософсько-світоглядне мислення стають однією з головних парадигм інтелектуальної освіти. Насамперед культурологічні знання забезпечують студента інформацією про світ, соціальні та природні явища, дозволяють зробити їх кваліфікований аналіз і виробити програму дій, в результаті чого знання стають продуктивною силою, засобом реалізації намічених цілей.

Культурологічні дисципліни є складовою частиною і основними предметами в рамках гуманітарної і суспільно-політичної підготовки випускників вищої школи. Вивчення курсів дозволяє вийти на сутність, закони розвитку культури, структуру і функції світової культури в умовах сучасної цивілізації, зрозуміти причини вчинків людини в різні епохи, усвідомити хід розвитку сучасного культурного процесу та його взаємозв'язок з громадським життям, осмислити минуле і зазирнути в майбутнє.

До того ж культурологічний аналіз соціокультурних явищ виступає теоретичним базисом проблем, що вивчаються іншими науками (історія, політологія, правознавство, соціальна психологія, етнопсихологія тощо). Культурологія в силу особливостей предмета свого дослідження розкриває детермінантне поле культури, яке є визначальним у сучасному правознавстві, міжнародних відносинах, економіці.

У широкому розумінні культурологічні знання включають усі сукупні знання, накопичені людством за весь період свого розвитку. Однак, з точки зору предмета культурології, культурологічні знання – це, насамперед, знання про культурний розвиток людства, в якому культура реалізується як сутнісна риса людського буття.

Мета курсу – ознайомити студентів з основними досягненнями світової та вітчизняної культури; розкрити значущість, своєрідність і загальнолюдську цінність української культури; сприяти вихованню у студентської молоді розуміння істинних ціннісних орієнтацій, високих моральних та естетичних якостей, розвитку художнього смаку; вияснити фундаментальні напрямки культурного розвитку, більш об'єктивно розкрити детермінантне поле культури, виробити цілі і критерії їх оцінки в розвитку людства, у формуванні світогляду і поведінки індивідів.

Методика викладання курсу також передбачає ставлення до студента як активного учасника освітнього процесу, забезпечення максимально сприятливих умов для виявлення і розвитку його задатків і здібностей, формування особистісного ставлення до культури, внутрішньої потреби збагачувати свій культурний рівень, свої особистісні можливості; враховує зв'язок змісту курсу із специфічними формами життєдіяльності майбутнього фахівця, з конкретними умовами його професійної діяльності, а головне – спрямована на компетентнісний підхід до розвитку людини.

У результаті вивчення культурологічних дисциплін студенти зможуть:

- уяснити теоретичні засади курсу, його предмета, методів, які застосовуються в культурології, засвоїти її сучасний (основний) понятійний апарат;
- вивчити основні структурні елементи курсу, пояснити суть основних функцій предмета та принципів аналізу, застосовувати методологічні засади аналізу культурологічних явищ у повсякденній практиці і виробити програму дій у кожній конкретній ситуації;
- уяснити значущість історичної етапізації культури та закономірності у її розвитку;

- оцінити культурну спадщину українського народу та її місце у світовому культурному надбанні людства;

- уявити сутнісні риси загальноєвропейської культурної традиції, зрозуміти діалектичну взаємозалежність культур різних народів від умов їх розвитку;

- обґрунтувати існування української культурологічної думки, загальноєвропейський рівень досліджень українських вчених, зрозуміти світоглядні концепції української інтелігенції щодо подальшого розвитку українського народу;

- виділити систему критеріїв аналізу культурних явищ, орієнтуватися в структурі глобальних проблем сучасності, зрозуміти суть та призначення художньої культури та мистецтва як естетичного відображення дійсності, збагатити свій духовний світ, удосконалити особистісну культуру сприйняття творів мистецтва, розвинути естетичний смак;

- виробити досвід практичного, вимогливого підходу до течій і віянь в сучасній зарубіжній культурі, об'єктивної оцінки різноманітних молодіжних субкультур;

- вийти на розуміння необхідності вибудови для власної життєдіяльності меж культурно визначеного кола як запоруки істинної свободи самореалізації і спрямування вітальних сил та соціальної енергії до вищих ідеалів гармонії і досконалості;

- орієнтуватися у типах людини сучасного культурного простору, зрозуміти мотивацію і цілі її життєдіяльності, визначати змісти комунікування з виходом на внутрішні проблеми.

Таким чином, сучасний фахівець повинен розуміти логіку культуротворчих процесів, знати культурологічні поняття і терміни, мати художньо-естетичні, моральні, ціннісні орієнтири, які ґрунтуються на загальнолюдських і національних вартостях культури, у житті поводити себе відповідно до вимог культурної, інтелігентної і професійно грамотної особистості, вміти проводити естетичний та етичний аналіз творів мистецтва і літератури, життєвих ситуацій, дотримуватись людської та професійної етики.

Культурологічні курси сприятимуть відродженню історичної свідомості молоді: розумінню тісного взаємозв'язку культурних традицій і сучасності, значення внеску української культури в загальнолюдську культуру, а також допоможуть студентам усвідомити особисті духовні потреби, інтереси, цінності в контексті загальнолюдських, допоможуть їм дійти висновку, що знання з культурології сприяють розвитку мислення і творчості, допомагають орієнтуватися в культурній реальності, моделювати свою життєдіяльність через логіку культурної комунікації, через вибудову культурного поля, що загалом сприятиме якісному життю.

Тому при вивченні культурологічних дисциплін, крім рекомендованих посібників, слід користуватися монографічними виданнями, статтями з наукових, літературно-художніх журналів, першоджерелами, матеріалами інтернет-ресурсів.

При вивченні культурологічного процесу необхідно враховувати наукові принципи філософії, знання історії, етики, естетики і релігієзнавства.

В посібнику викладені основні теоретичні засади культурології, в тому числі поняття культурної ідентифікації, підходи до прогнозування культурного розвитку людства, принципи вибудови культурного поля, моделювання культурних сценаріїв життєдіяльності тощо.

До кожного семінарського заняття додаються списки необхідної основної та допоміжної літератури, яку підібрано так, щоб ознайомити студентів з найважливішими досягненнями культурології, філософії, історіографії, археології, мистецтвознавства, літературознавства, релігієзнавства та інших наук.

Запланована та розроблена тематика дискусійних семінарів з найбільш актуальних проблем сучасного соціокультурного простору.

Наприкінці кожної теми наводяться питання для контролю та самоконтролю. Для поглибленого вивчення предмета до кожної теми семінару додаються теми рефератів. Дано також тематику творчих робіт та програмні вимоги з курсу для складання модулів,

визначені основні види та форми організації самостійної роботи студентів та засоби їх контролю, пропонуються системи для науково-пошукової діяльності.

Вивчається предмет протягом одного семестру на першому чи другому курсі. Навчальним планом передбачено два змістових модулі, їх структурно-логічну схему реалізації та терміни оцінювання. Здача модулів проходить у формі іспиту, заліку або інших видів оцінювання поточного змістового модуля. Оцінки студенти отримують на семінарських заняттях за результатами виконання контрольних робіт, індивідуальних творчих та науково-пошукових завдань, підготовки рефератів, курсових робіт, за участь в здійсненні культурологічних проєктів, в результаті чого визначається підсумкова інтегрована оцінка засвоєння навчального матеріалу з дисципліни без проведення семестрового іспиту (заліку).

З числа обдарованих студентів формується група для проведення наукових досліджень з історико-культурних проблем національної та світової культур, участі в роботі науково-практичних конференцій, конкурсах, всеукраїнській олімпіаді з культурології. У позанавчальний час планується відвідування культурно-історичних пам'яток, музеїв, творчих виставок, театрів, архітектурних ансамблів з наступним обговоренням побаченого.

Практика свідчить, що ці методи взаємопов'язані та взаємозумовлені. Уміння застосовувати ті чи інші методи на практиці визначаються індивідуальним стилем діяльності викладача вищої школи, рівнем науково-методичної підготовки, педагогічної майстерності.

Розділ 1. НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

«ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»

(для бакалаврів)

Курс «Історія української культури» у системі гуманітарного та морально-духовного самовизначення випускників вищої школи спрямований на дослідження національної культури як основи розуміння феномена людської культури, на формування світоглядного підґрунтя життєдіяльності особистості, пройнятої духовністю нації, здатної до повноцінного діалогу з носіями інших національних культур, зорієнтованої на загальнолюдські цінності. Гостра необхідність вивчення історії культури українського народу зумовлена складними суспільно-політичними й етнокультурними процесами в сучасній Україні, що засвідчують глибокий смисл національної культури як граничної основи буття української спільноти, її ідентичності та єдності, а також самоствердження серед інших спільнот і культур світу. Розбудова національної культури є нині не менш актуальною, ніж проблеми демократизації українського суспільства, побудови правової держави, трансформації української економіки на засадах цивілізованих ринкових відносин.

Для сучасної вищої школи України історія української культури є відносно новою дисципліною, що почала вивчатися тільки після проголошення її незалежності, а як нормативна дисципліна почала вивчатися на рівні бакалаврів і спеціалістів, починаючи з 2009 року. Сьогодні ця програма представляє дисципліну «Історія української культури» на рівні бакалавра.

Науковий інтерес до питань вітчизняної культури посилює методологічні і теоретичні підвалини курсу, його дослідницько-науковий характер.

Зокрема, слід зазначити, що одним із найголовніших аспектів курсу є культурологічно-філософська складова, яка у вирішенні науково-дослідницьких проблем української культури спрямована

на використання єдиних універсальних принципів, законів та категорій пізнання; на включення у сферу вивчення і дослідження таких складових духовного життя, як світогляд, зміст культурних сценаріїв життєтворчості, морально-етичні засади духовних видів української культури і на наповнення культурологічних знань соціологічними, психологічними, моральними, емоційними й іншими компонентами.

Формування знань через сприйняття культури як соціальної пам'яті людства сприяє глибшому розумінню студентами історичної ролі, місця і специфіки сучасної української культури. Метою курсу є вивчення процесів, які відбуваються в українській культурі впродовж усього розвитку, що має надзвичайно важливе значення для формування у студентів наукового світогляду, високих духовних переконань, підвищення загальнокультурного рівня, освоєння національних і загальнолюдських досягнень.

Засвоюючи основні принципи та положення історії розвитку вітчизняної культури, майбутні професіонали знаходитимуть необхідні орієнтири як у власних духовних пошуках, так і в організації своєї життєдіяльності, яка повинна моделюватися відповідно до соціокультурних та духовних потреб сучасності.

Програма складена відповідно до вимог державного стандарту нормативної дисципліни «Історія української культури», розробленого Міністерство освіти і науки України та згідно з рекомендаціями викладання цього курсу у вищих закладах освіти. Розгляд проблем, засвоєння яких необхідне під час вивчення курсу, здійснено за модульним принципом.

Особливо важливо сьогодні дотримуватися компетентнісного підходу до підготовки майбутніх фахівців. Результатом цього буде сформована загальна компетентність людини, що є сукупністю ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Такий підхід має бути сформований у процесі навчання й містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості. Використання означеного підходу сприяє подоланню традиційних, когнітивних орієнтацій професійної освіти, приводить до нового її змісту, методів і технологій.

I. Цілі і завдання навчальної дисципліни, її місце у навчальному процесі.

1.1. Мета викладання дисципліни.

Головною метою викладання курсу «Історія української культури» є формування у студентів системи знань про основні поняття національної культури в генезі світового співтовариства; повернення до витоків українського народу та до загальнолюдських цінностей; орієнтація молоді на переосмислене особистісне відношення до національно-культурних досягнень та особливостей розвитку матеріальної і духовної культури. Вивчення курсу допомагає молодому поколінню пізнавати не тільки історію української культури, а й усвідомлювати глибинні зв'язки зі світовим співтовариством з метою успішної інтеграції у світовий культурний простір, засвоєння ними нових культурно-етичних цінностей, які є основою сучасної європейської цивілізації, вийти на розуміння проблем розвитку вітчизняної культури у сучасному вимірі культурного простору.

1.2. Завдання вивчення дисципліни.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

Знати:

- ключові поняття курсу, структуру та функції культури, її місце у системі світової цивілізації;
- уявити значущість історичної етапізації української культури та закономірності її розвитку;
- оцінити культурну спадщину українського народу та її місце у світовому культурному надбанні людства;
- обґрунтувати існування української культурологічної думки, загальноєвропейський рівень досліджень українських вчених, зрозуміти світоглядні концепції української духовної еліти щодо подальшого розвитку культури українського народу.

Вміти:

- виділяти систему критеріїв аналізу культурних явищ, орієнтуватися в структурі глобальних проблем сучасності;
- зрозуміти суть та призначення культурної спадщини українського

народу як осмисленого відображення дійсності в процесі її активного засвоєння;

- оцінювати ступінь впливу на формування української культури різних історичних періодів суспільних, політичних, ідеологічних, правових, психологічних, економічних факторів;
- порівнювати прояви української культури з іншими культурними регіонами світу, знаходити спільні та відмінні риси;
- формувати власне ставлення до процесів та стилів української культури, виробити вимогливий підхід до оцінки течій і віянь в сучасній зарубіжній культурі, до проявів різноманітних молодіжних субкультур, вміти висловити власну думку щодо того чи іншого явища.

Виходити на культурні компетентності:

- вміти аналізувати та оцінювати найважливіші досягнення національної і світової науки й культури, орієнтуватися у культурному та духовному контексті сучасного світового простору і українського суспільства;
- застосовувати засоби і технології інтеркультурної взаємодії;
- володіти рідною мовою, застосовувати навички мовлення та норми відповідної мовленнєвої культури, інтерактивно використовувати рідну та іноземні мови, символіку і тексти;
- формувати систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей, виходячи на розробку і реалізацію стратегій у взаєминах з собою, іншими людьми, оточуючим світом, у вибудові професійної кар'єри;
- опановувати особливостями культурологічного аналізу всіх можливих видів діяльності, творчих проявів, особистісних орієнтацій в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між членами спільноти, представниками інших народів;
- формувати здатності захищати та піклуватися про відповідальність, права, інтереси та потреби співгромадян, держави і суспільства.

1.3. Мета проведення лекцій.

Зміст лекційного курсу передбачає ознайомлення студентів з основними досягненнями української культури, розкриття їх зна-

чущості, своєрідності і загальнолюдської цінності, осмислення сутності, законів розвитку культури, її структури і функцій в умовах сучасної цивілізації, її впливу на особистісну культуру фахівця в межах буття своєї нації, свого народу.

1.4. Завдання проведення лекцій.

У результаті засвоєння лекційного курсу студенти повинні:

Знати:

- сутність, закони розвитку, структуру і функції української культури в умовах глобалізаційних процесів, розуміти зміст світоглядних переконань та життєдіяльності людини в різні культурні епохи;
- цивілізаційні витоки і детермінанти української культури;
- світоглядні особливості української культури та їх зв'язок з національним характером;
- об'єктивно аналізувати конкретні історичні факти української культури, щоб зрозуміти події минулого та сучасного.

Вміти:

- ідентифікувати явища української культури за їх історичною значущістю;
- аналізувати основні тенденції розвитку вітчизняної культури в їх історичній ретроспективі й перспективі;
- ідентифікувати явища культури за їх національною приналежністю, стильовими особливостями та художньою вартістю;
- аналізувати суть та призначення процесів національної самоідентифікації особистості у контексті організації життєтворчості і її ціннісної наповненості.

1.5. Мета проведення семінарських занять.

Допомогти студентам в процесі засвоєння змісту курсу глибоко оволодіти досягненнями вітчизняної культури у контексті світових вимірів, віднайти необхідні орієнтири у власних духовних пошуках щодо національної самоідентифікації у якісно новому історичному контексті.

1.6. Завдання проведення семінарських занять.

У результаті проведення семінарських занять студенти повинні:

Знати:

- поняття і суть національної культури, основні елементи, необхідні для формування та інтегрального визначення національної культури, співвідношення між державністю, ідентичністю і культурою;
- основні елементи української культури, що були закладені в часи Київської Русі, роль історичної самосвідомості в становленні української ідентичності;
- роль мови в українській національній самоідентифікації та оцінку сучасного етапу становлення української культури в контексті мовної проблематики;
- спільні риси та відмінності між культурою запорізького козацтва та проектом формування «козацької нації»;
- світоглядні домінанти української культури, які відображають її цивілізаційну приналежність;
- роль церкви у репрезентації української національно-культурної традиції та української національної ідентичності.

Вміти:

- оцінити культурну спадщину Київської Русі та сучасні дискусії про її спадкоємців;
- визначити складові мемуфонду української нації, проаналізувати роль фольклорно-міфологічних концептів в історико-культурній самоідентифікації українців;
- розкрити особливості українського націоналізму в контексті історії націоналістичних рухів;
- охарактеризувати соціально-антропологічні типи українця в національній культурі;
- скласти уявлення про національний характер як елемент культурної ідентичності;
- орієнтуватися у культурній реальності сучасної України, моделювати свою життєдіяльність через логіку національної культурної комунікації, через сформовані національні цінності як запоруку особистісної свободи у власній життєдіяльності.

II. Програмний матеріал до вивчення дисципліни

Теоретичний змістовний модуль

Тема 1. Вступ до курсу історії української культури. Сучасні підходи до понять культура, нація, національна культура.

Феномен культури: багатозначність і багатогранність. Співвіднесеність існування людини з культурою, соціокультурним середовищем. Еволюція поняття культура. Відомі мислителі, культурологи, філософи про сутність культури. Відображення розвитку культури у типах мислення людини різних культурологічних пластів, у духовній і тілесній красі людини, її світоглядних переконаннях, у розкритті її творчого потенціалу. Теоретичні концепції культурного прогресу. Структура культури, її функціональні прояви. Культура і цивілізація. Співвідношення світової та національної культур.

Українська національна культура як цілісна система, її найхарактерніші особливості у вимірі даної категорії. Культурна самобутність українського народу, його національна самосвідомість. Поняття етнічної та національної культури. Визначення етнічної культури, її складові: обряди, звичаї, міфи, фольклор, релігійні вірування, особливості побуту тощо. Формування мемуфонду української культури. Універсальні цінності української національної культури: національні символи, національна свідомість, національні інтереси, національна ідея. Поняття «національне відродження», його політико-культурний зміст, цілі. Культурна самоідентифікація особистості.

Тема 2. Особливості розвитку та етапи культурогенезу й антропогенезу українського народу, рівень їх розкриття у сучасній науці.

Витоки української культури. Етнокультурні проблеми походження українського народу. Наукові розвідки з проблем етногенезу й культурогенезу українців. Теорії походження українського народу: автохтонна та міграційна. Дослідження О. Шахматова, М. Грушевського, В. Хвойки, В. Грекова, Б. Рибаківа, М. Брай-

чевського, М. Чубатого, В. Петрова, Я. Дашкевича та інших науковців щодо позитивного трактування автохтонної теорії. Походження етнонімів «Русь», «Рось», «русини»; перші згадки про назву «Україна» (історичні джерела). Іноетнічні субстрати у східнослов'янських націях. Стародавнє населення України (палеоліт, мезоліт, неоліт). Характеристика трипільської культури (IV–III тис. до н.е.). Утвердження найдавнішої системи світогляду слов'ян. Духовна культура епохи неоліту і бронзи. Кіммерійська, скіфська, сарматська культури. Процес етнічного розвитку слов'янства зарубинецької і черняхівської культури. Світосприймання слов'ян. Зародження єдиної давньоруської держави Київська Русь. Культурологічна характеристика українців (Вовк Хведір. Студії з української етнографії та антропології / Х.К. Вовк. – Київ: «Мистецтво», 1995. – 336 с.). Періодизація розвитку українського культурного процесу: від витоків і до проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року. Відкриття нових перспектив перед сучасною українською культурою у її розвитку як єдиної національної культури. Наукові характеристики процесу розвитку української культури у працях вітчизняних учених Ю.П. Богуцького, С.І. Грабовського, М.М. Заковича, М.В. Поповича, В.О. Шевчука, Л.В. Губерського, В.П. Андрущенко та ін.

Тема 3. Формування та розвиток української культурологічної думки.

Становлення культурології як окремої науки про культуру. Культурологічні концепції А. Данилевського, О. Шпенглера, А. Тойнбі, П. Сорокіна, Б. Малиновського, принципи їх побудови. Розвиток культурології через структуралістські підходи (К. Леві-Строс, М. Фуко), ігрову концепцію (Й. Хейзинга), семіотичний підхід до аналізу функцій культури (Ю. Лотман), ірраціоналістичні уявлення про сутність культури (Ф. Ніцше, А. Бергсон). Праці екзистенціалістів (К. Ясперс, Ж.-П. Сартр, А. Камю). Психоаналітичний підхід до трактування культури (З. Фрейд) та концепція архетипів (К.Г. Юнг).

Першоджерела української культурологічної думки: первісні релігійні вірування, міфологічний світогляд українців, християнство як культурологічна концепція української спільноти. Розвиток світського культурологічного світогляду: княжа доба, козацька культура. Формування української культурологічної думки в її європейському розумінні (XVI–XVIII ст.). Роль Г. Сковороди у розвитку української культурологічної думки. Виникнення і розвиток концепції культурно-історичного розвитку України в процесі діяльності Кирило-Мефодіївського братства (1846–1847 рр.). Розвиток української культурологічної думки в другій половині XIX ст.

Культурологічні праці видатних діячів української культури (М. Драгоманов, О. Терлецький, І. Франко, М. Грушевський, І. Крип'якевич, Іван Огієнко, М. Марченко і ін.). особливості розвитку української культурології у XX ст. Діяльність українських науковців в еміграції. Сучасні наукові школи українських культурологів, їх значення для подальшого дослідження вітчизняної культури (Я. Ісаєвич, А. Макаров, В. Овсійчук, М. Попович). Культурологічний аналіз та система культурологічних знань, їх роль в організації життєтворчого процесу сучасної людини, в його ціннісно-смісловому наповненні.

Тема 4. Соціокультурні та свідомісні виміри буття української людини.

Культура як «друга природа людини», як відображення вимірів її життєдіяльності, закладених історичною, соціально-культурною традицією у свідомості, підсвідомому та несвідомому. Людина як суб'єкт і об'єкт культури. Культурні парадигми, що визначають спосіб і форми сприйняття світу українською людиною. Природне, соціальне і культурне в людині, її інші культурологічні характеристики. Антропологема духовності у вимірі суперечливої та складної природи людини. Світогляд як вихідна форма духовного освоєння світу. Самовизначення людини через міфологічний, релігійний, науковий, речовинно-повсякденний, філософський та інші типи світогляду. Культуротворчість як свобода у розумінні сучасної

людини. Поняття культурного поля життєдіяльності людини. Класичні типи української людини як прояв у всіх формах духу народу («сковородинська», «шевченківська», «гоголівська»). Соціокультурний вимір української перспективи: основні типи української людини у сучасному культурному просторі («кризова людина», «людина опору», «підприємницька людина», «європейська людина», «людина споживання» тощо). Людський вимір сучасного культурного простору: теорія «людських відносин» (Е. Мейо, Д. Макгрегор, Ф. Херуберг, М. Далтон, Маріо В. Ваттс та ін.). Внесок українських вчених у розробку теорії та методології сталого людського розвитку (І. Курас, Ф. Надольний, В. Пазенок, Л. Губерський, В. Кремень, М. Михальченко та ін.). Проект нової людини – Homo Kulturel.

Тема 5. Феномен культури Київської Русі.

Київська Русь як історико-культурне підґрунтя для розвитку культури українського народу. Яскравість, колоритність, самобутність культури Київської Русі. Становлення Київської Русі як найбільшої країни ранньосередньовічної Європи, Гардаріки – «країни міст». Культура дохристиянської Русі: язичницька релігія, писемність, моральні та правові норми, фольклор, архітектура, скульптура, давньоруські ремісничі мистецтва, високий рівень духовної культури. Запровадження християнства на Русі: визначення розвитку української культури через ідею цілісності Всесвіту, де першопрчиною всього є Бог. Зміна та гармонізація світоглядних орієнтирів, системи цінностей, наповнення духовної культури гуманістичними змістами. Церква та її роль у культурному житті Київської Русі. Монастирі. Освіта. Школи. Бібліотеки. Книжна справа. Літописи. Культова та палацова архітектура. Софіївський собор, Десятинна церква. Фрески та мозаїка. Внесок Ярослава Мудрого в розвиток культури. Пам'ятки літератури («Остромирове Євангеліє», «Ізборник Святослава» 1073 та 1077 рр., «Слово про закон і благодать», «Повість временних літ», «Повчання» Володимира Мономаха, «Слово о полку Ігоревім»). Ювелірне мистецтво, ткацт-

во, килимарство, вишивка. Пісенне і музичне мистецтво. Вплив Київської Русі на розвиток культури сусідніх народів. Галицько-Волинське князівство як продовження розвитку української державності та культури київської доби. Діяльність князів Ярослава Осмомисла, Романа Мстиславича, Данила Галицького. Широкі зв'язки Галицько-Волинської Русі з іншими землями України, державами Східної та Західної Європи. Розвиток архітектури, скульптури, малярства. Іконопис. Освіта і письменство. Галицько-Волинський літопис.

Тема 6. Культурні процеси напередодні та в добу Козаччини.

Суспільно-історичні та культурні процеси у житті українського народу в період з XIV по першу половину XVII ст. (праці М.С. Грушевського). Вплив культури української народності на культурний і суспільний розвиток Литовського князівства. Прийняття Кревської унії. Процес полонізації українського народу. Послаблення позицій православної церкви. Люблінська унія. Складність церковного життя в Україні. Підписання Берестейської церковної унії. Поширення католицизму на українських землях. Виникнення братств, їх поширення в українських землях. Спрямування діяльності братство на утвердження в українській культурі гуманістичних ідеалів просвітництва. Розвиток книгодрукування. Українські першодруки Івана Федорова («Апостол», «Буквар», «Новий Завіт», «Острозька Біблія»). Відкриття шкіл, бібліотек. Церковно-літературні твори. Пересопницьке Євангеліє. Короткий Київський літопис. Діяльність українських вчених-гуманістів Павла Русина із Кросна, Юрія Котермака (Дрогобича), Станіслава Оріховського-Роксолана. Явище полемічної літератури (Герасим Смотрицький, Стефан Зизаній, Іван Вишенський та ін.). Острозька академія в розвитку освіти й духовного життя України. Козаччина як культурне явище: захист віри, прав і культури українського народу. Лицарська культура Запорізького братства. Особливості пісенно-поетичної творчості козацької доби. Народні думи, балади, історичні пісні. Кобзарство. Образотворче мистецтво, архітектура,

музика, театр. Іконопис. Образ козака Мамаю. Національні цінності в українській культурі.

Тема 7. Українська культура доби бароко та Просвітництва (друга половина XVII – кінець XVIII ст.).

Історико-культурна ситуація в Україні другої половини XVII–XVIII ст. Визвольна війна українського народу під проводом Б. Хмельницького. Поділ і роз'єднання українських земель. Зростання значення козацтва, його вплив на національну свідомість українців. Козацько-гетьманська держава. Гетьманська Україна за часів Івана Мазепи, Івана Скоропадського, Кирила Розумовського. Гуманістична спрямованість розвитку української духовної культури. Митрополит Петро Могила. Освіта і наука. Культурно-просвітницька діяльність Києво-Могилянської академії. Розвиток української суспільно-політичної та філософської думки. Діяльність і творчість Ф. Прокоповича і Г. Сковороди.

Українське бароко, його самобутній національний характер. Ораторсько-проповідницька проза, мемуарно-історичні твори, козацькі літописи Самовидця, Г. Граб'янки, С. Величка. Народні думи та пісні про визвольну війну. Розвиток барокової поезії, церковної музики. Поширення хорового (партесно-хорального) співу. Бароко у живопису. Жовківська художня школа (Іван Руткевич, Йов Кондзелевич, Василь Петранович). Богородчанський іконостас. Розвиток парсунного портрета і гравюри. Барокова архітектура. Друга «золота доба» українського мистецтва Івана Мазепи. Будівничі українського бароко – І. Григорович-Барський, Степан Ковнір, Б. Меретин і ін. Садово-паркове та ужитково-декоративне мистецтво. Гуманістична спрямованість, барокова піднесеність і величність духовної культури українського народу.

Тема 8. Національно-культурне відродження в Україні у період XIX ст.

Просвітительські ідеї в культурі України. Розвиток історичної науки, етнографії, народознавства. «Історія Русів». Поширення

освіти, відкриття шкіл, народних училищ. Розвиток науки та філософської думки. Зв'язок народного та професійного мистецтва. Формування української класичної літератури. Творчість І. Котляревського, Т. Шевченка. Культурницько-просвітницька діяльність Харківського та Київського університетів. Кирило-Мефодіївське товариство. Діяльність М. Костомарова, М. Драгоманова, П. Куліша. Розвиток українського мовознавства (О. Потебня). М. Лисенко і розвиток української класичної музики. Жанр опери. Становлення українського професійного театру (Харків, Полтава, Київ, Одеса). Архітектура, скульптура, декоративно-прикладне та ужиткове мистецтво. Вплив складних політичних умов у другій половині ХІХ ст. на розвиток української культури: заборона українського друкування, дискримінація української мови, переслідування української інтелігенції тощо. Національно-культурне відродження у Галичині. Заснування у Львові культурно-освітніх товариств («Просвіта», «Наукове товариство ім. Т. Шевченка», «Руська трійця», «Головна Руська Рада»). Культурницько-просвітницька діяльність І. Франка, М. Грушевського, М. Павлика та ін. Проникнення ідей національного відродження в усі сфери духовної культури українського народу.

Тема 9. Українська культура ХХ століття: визначні феномени, художні течії та стилі.

Культурні явища початку ХХ століття. Успіхи культурної самоорганізації в освіті, релігії, мистецтві, наукових товариствах тощо. Демократизація державних, соціокультурних інституцій. Особливості національно-культурного відродження (1917–1930 рр.). Розвиток національної освіти. Створення Української академії наук (УАН). Розвиток літературного процесу. Впливи європейського модернізму: символізм, футуризм, кубізм, група «неокласиків». Драматургія, театр. Театр «Березіль» Леся Курбаса. Образотворче мистецтво. Український авангард. Школа М. Бойчука. Абстракціонізм (Василь Кандинський). Скульптура. Музичне мистецтво. Українізація як процес навернення до рідної культури.

Чорна доба «розстріляного відродження». Переслідування та знищення традиційно-звичаєвої культури. Репресії проти української інтелігенції. Розгром української церкви. Ідеологічний диктат, поширення денаціоналізованої масової культури. Громадянський опір комуністичному режимові засобами культури і мистецтва (1957–1987 рр.). Подальший етап національно-духовного оновлення (з 1987 р.). Формування нової генерації творців української культури – шістдесятників. Відродження національної самосвідомості. Діячі української культури в еміграції.

Тема 10. Сучасна українська культура: здобутки та перспективи.

Соціокультурний стан українського суспільства. Рушії культурного життя: вибудова громадянського суспільства; відродження, розвиток і збереження культурної спадщини; пріоритет національних духовних цінностей у загальнолюдському контексті. Артефакти української культури, внесені до Списку визначних пам'яток світової культури. Інтеграція країни у світовий культурний простір: підвищена увага до збереження українських національних традицій, розвиток освіти і науки, національного виховання, мистецтва; утвердження української мови, української книги.

Культура постмодернізму. Постмодерністські риси української літератури. Театр. Кіномистецтво. Постмодернізм в українському живописі. Розмаїття образних систем. Сюрреалізм, соц-арт, конструктивізм, неоромантизм, психоделіка тощо. Проблема типології української національної культури у вимірі сучасної цивілізації.

Тема 11. Трансформація української культури в процесі становлення інформаційної цивілізації.

Суперечливість впливу інформаційно-комп'ютерної революції на процеси розвитку культури. Формування «екранної культури», її вплив на створення людиною власного образу реальності, на систему цінностей. Невимушений характер телевізійної комунікації, її монологічний характер, вплив на культурологічно-психологічне

самовизначення особистості. Розвиток комп'ютерних технологій як культури знакових систем, вихід на діалог з людиною. Мережа Інтернет як підґрунтя планетарної, загальнолюдської культури. Комп'ютерна контркультура, хакерська субкультура. Кіберкультура, особливості світогляду кіберпанків. Поняття гіпертексту, його специфіка. Діалог в комп'ютерній культурі. Комп'ютерні ігри, їх вплив на свідомість та спосіб життя особистості. Поняття віртуальної реальності, її характерні ознаки. Поняття симулякра. Освіта й інформаційно-комп'ютерна культура. Поняття комп'ютерного мистецтва у сучасній культурології. Комп'ютерні технології і нові форми спілкування в українській та світовій культурі. Зміна функціональних проявів культури, змісту духовних процесів.

Тема 12. Проблеми соціокультурної долі сучасної української молоді.

Культурологічний підхід до осмислення світу молоді. Визначення молоді як соціальної групи. Найхарактерніші риси молодіжної культури. Стиль та спосіб життя молоді. Проблема соціалізації молоді. Молодіжні субкультури в Україні, їх відмінність від західних проявів. Молодь і мистецтво. Культура дозвілля молоді.

Студентська субкультура. Система цінностей студентства. Культурний контекст вищої школи, вихід на моделювання життєтворчості майбутніх фахівців. Система соціокультурних потреб студентства, їх культуротворче спрямування. Ідентифікація молоді у формах національної культури. Державна молодіжна політика.

Практичний змістовий модуль

Тема 1. Вступ до курсу історії української культури.

Поняття культури, еволюція поглядів на культуру у європейській та українській культурологічній думці. Функції культури, її структура. Культурологічні концепції, їх вплив на розвиток уявлень про культуру. Культурологія як наука про культуру. Культурологічні знання в курсі історії української культури.

Поняття цивілізації і культури, діалектика їх розвитку та взаємовпливу. Типологія культури як наукова проблема. Етнічна, національна, світова культури, їх співвідношення. Універсальні цінності української культури.

Тема 2. Україна як тип культури. Глибинність і самодостатність української культури.

Українська культура як цілісна система: витоки, загальна характеристика, найхарактерніші риси. Особливості етногенезу українців (східних слов'ян). Теорії походження українського народу. Процес етнічного розвитку слов'янства: держава антів. Характеристика трипільської, зарубинецької, черняхівської культур. Утворення й становлення держави Київська Русь. Культантропологічна характеристика українців.

Нове бачення походження українців, погляди на цю проблему вчених культурологів, М. Поповича, П. Кралюка, О. Палія, Хв. Вовка, О. Пріцака, Я. Пастернака, Я. Дашкевича. Визначення іноетнічних субстратів, які мали вплив на формування української нації.

Тема 3. Соціокультурні та свідомісні виміри буття української людини.

Культура як «друга природа» людини. Сучасні підходи до розуміння антропогенезу й соціокультурогенезу як процесу формування людини розумної (*Homo sapiens*). Поняття культурної ідентифікації. Природне, соціальне і культурне в людині, її інші культурологічні характеристики (індивід, особистість, історична постать, творець тощо). Самовизначення людини через певний тип світогляду (науковий, релігійний, речовинно-повсякденний, філософський та ін.). Поняття культурного поля життєдіяльності людини. Класичні типи української людини (в історико-культурному вимірі, в художній культурі). Основні типи української людини у сучасному культурному просторі, соціокультурні перспективи її подальшого розвитку.

Тема 4. Культурні процеси в українській культурі напередодні та в добу Козаччини.

Складність суспільно-історичних та культурних процесів у житті українського народу у період XIV–XVII століть. Виникнення братств, спрямування їх діяльності на утвердження в українській культурі гуманістичних ідеалів просвітництва. Явище полемічної літератури: роздуми про долю народу, роль церкви у суспільному житті та в житті окремої людини, про необхідність збереження та розвитку культурних традицій. Здобутки духовної культури українського народу у період XV–XVII століття. Феномен козацької культури: образ українського козака; особливості козацького світогляду; система шкільництва на Запоріжжі; багатогранність і самобутність художньої культури козаків.

Тема 5. Українська культура доби бароко та Просвітництва (друга половина XVII – кінець XVIII ст.).

Історико-культурна ситуація в Україні XVII–XVIII ст. Постаті Івана Мазепи (1687–1709 рр.), Івана Скоропадського (1709–1722 рр.), Кирила Розумовського (1750–1764 рр.). Освіта і наука. Культурно-просвітницька діяльність Києво-Могилянської академії. Львівський університет як осередок освіти і науки у Західній Україні. Гуманістична спрямованість розвитку української духовної культури. Культурницько-просвітницька діяльність Феофана Прокоповича (1681–1736 рр.). Григорій Сковорода (1722–1794 рр.) в історії духовної культури українського народу. Особливості українського бароко: етапи розвитку барокового стилю; найхарактерніші риси бароко; роль Івана Мазепи (1644–1709 рр.), І. Григоровича-Барського (1713–1785 рр.) у розвитку українського бароко; стиль бароко в українському малярстві.

Тема 6. Процес становлення національної української культури у XIX столітті.

Генеза та періодизація національно-культурного відродження в Україні періоду XIX ст. Вплив на розвиток української національ-

ної культури «Історії Русів» (1846 р.). Зміст ідеології українсько-слов'янського відродження, запропонований Кирило-Мефодіївським братством. Громада журналу «Основа». Твори І. П. Котляревського і утвердження української мови. Формування класичної української літератури і живопису. Український театр і музична культура у ХІХ ст.

Тема 7. Українська культура ХХ – початку ХХІ століття: визначні феномени, художні течії та стилі, розвиток культурологічної думки (науково-теоретична конференція).

Відродження української культури як проблема повернення історичної пам'яті, оновлення культурних цінностей. Модернізм – культурний феномен ХХ століття (В. Кандинський, К. Малевич, брати В. та Д. Бурлюки та ін.). Український культурний Ренесанс та його загибель. Феномен творчості А. Архипенка (1887–1964 рр.). Театр «Березіль» (1922 р.) Леся Курбаса. Художня школа М. Бойчука (1882–1937 рр.). Національне культурне творення на шляху від подолання тоталітаризму до незалежності (друга половина ХХ століття). Сучасна масова культура. Течія постмодернізму в культурі на межі ХХ–ХХІ ст. Духовні домінанти у розвитку сучасної української культури. Цілісність національного культурного простору: культура українського зарубіжжя. Майбутнє української культури: концепції космізму, антропокосмізму, меритократії.

Тема 8. Трансформаційні процеси в сучасній культурі як результат розвитку та становлення інформаційно-екранної цивілізації.

Зміст сучасної інформаційно-комп'ютерної революції та її вплив на систему культури, на її комунікативну функцію. Комп'ютерні комунікації як явище культури знакових систем. Поняття «віртуального світу» та комп'ютерних ігор в сучасній культурі. Інформаційна культура в системі сучасної освіти. Дистанційна освіта. Мережа Інтернет в культурі та її вплив на особистість. Комп'ютер і мистецтво.

Тема 9. Молодіжна культура в сучасній Україні: стан та перспективи розвитку.

Культурологічні підходи до осмислення світу молоді у його проявах в людському бутті. Характерні риси молоді як диференційованої соціокультурної групи. Ідентифікація молоді у формах національної культури. Поняття молодіжної субкультури та її вияви у середовищі української молоді. «Латентні» субкультури. Студентство як специфічна соціокультурна група. Проблема задоволення культурних потреб молоді. Державна молодіжна політика. Культура дозвілля молоді.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ
«ДУХОВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ»

для студентів-магістрів

Курс «Духовна культура України в контексті світової культури» є складовою частиною в рамках гуманітарного і морально-духовного самовизначення випускників вищої школи. Випускник вищої школи має бути не лише фахівцем, а й людиною високої культури і духовності як суті світоглядної основи – рушія само-реалізації, джерела духовних сил, почуттів, ідеалів.

У центрі українського національного культуротворення має знаходитися національно визначена особистість, пройнята духовністю нації, здатна культурно спілкуватися з носіями інших національних культур, орієнтуватися на загальнолюдські цінності.

Вивчення дисципліни буде сприяти розумінню студентами основних напрямків розвитку духовної культури українського народу та джерел української духовності в контексті осягнення історії розвитку світових філософсько-світоглядних ідей, визначати прагнення студентів через духовні рефлексивні форми здійснювати апробацію нових культурних моделей, форм щодо формування особистісної та професійно-фахової культури, беручи до уваги прояви духовності в умовах нових цивілізаційних процесів. Студенти також зможуть виявити свою готовність щодо вирішення проблемних ситуацій, кризових ціннісних конфліктів між моральними і професійно-посадовими нормами, між еталонами «порядної людини» та «ділової людини», щодо визначення духовних потреб молоді та можливостей їх задоволення, щодо моделювання напрямків державної політики, спрямованої на освоєння цінностей національної та світової духовної культури.

Метою курсу є ознайомлення студентів з основними досягненнями духовної культури, розкриття значущості, своєрідності і загальнолюдської цінності української духовної культури; сприяння вихованню у студентської молоді розуміння істинних ціннісних

орієнтацій, високих моральних та духовних якостей; виявлення фундаментальних напрямків духовного розвитку особистості.

Методика викладання курсу також передбачає ставлення до студента як активного учасника освітнього процесу, забезпечення максимально сприятливих умов для виявлення і розвитку його духовного потенціалу, формування особистісного ставлення до духовності, внутрішньої потреби збагачувати свої духовні переконання; враховує зв'язок змісту курсу з формами життєдіяльності майбутнього фахівця, з конкретними умовами його професійної діяльності.

Даний курс сприяє відродженню культурно-духовної свідомості молоді, розумінню тісного взаємозв'язку духовних культурних традицій і сучасності, значення внеску української духовної культури в загальнолюдську культуру, а також допоможе майбутнім фахівцям усвідомити особисті духовні потреби, інтереси, цінності в контексті загальнолюдських, допоможе їм дійти висновку, що знання з курсу сприяють розвитку мислення і творчості, допомагають орієнтуватися в культурній реальності, моделювати свою життєдіяльність відповідно до духовних потреб сучасного соціокультурного середовища.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

Зміст лекційного курсу

- Тема 1. Поняття духовної культури як історико-культурного процесу розвитку людини – суб'єкта духовної діяльності.
- Тема 2. Культуротворчість як свобода духовного вибору творчості людини.
- Тема 3. Українська культура як цілісна система вираження духовного світу українського народу.
- Тема 4. Основні напрями розвитку духовної культури України, її традиційність в історико-культурному аспекті
- Тема 5. Духовно-культурний потенціал нації: проблеми вищої освіти.
- Тема 6. Соціокультурний прогноз духовного життя людської спільноти на ХХІ століття. Сучасні тенденції у розвитку української духовної культури.

1. ЦІЛІ І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ, ЇЇ МІСЦЕ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

1.1. Мета викладання дисципліни

Призначення курсу полягає насамперед в тому, щоб переконати майбутніх фахівців, що духовність не задана людині як певний субстрат, а є результатом постійної роботи душі, духу. Генеза індивідуальної духовності спонукає особистість глибоко вникати в сутність освітньо-виховного процесу, бо саме по-справжньому освічений дух набуває здатності прямувати до багатогранності шляхів людського буття, приймати в себе світи суцього і належного, не замикаючись в жорстких рамках упереджень, бути відкритим для самих широких і продуктивних зв'язків з минулим, сучасним і майбутнім. Курс водночас сприяє формуванню національно-визначеної особистості, пройнятої духовністю нації, здатної розуміти носіїв інших національних культур, виходити на зміст загальнолюдських цінностей.

1.2. Завдання вивчення дисципліни.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

Знати

- вихідні поняття духовного виміру людського буття (дух, душа, духовність, свобода духу, світова душа тощо);
- визначення духовності як внутрішньої сфери самозаявлення особистості, її апріорної здатності будувати свій власний світ вимог та оцінок;
- основні характеристики духовності як соціокультурного феномена;
- найважливіші досягнення духовної спадщини українського народу та її місце у світовому культурному надбанні людства;
- розвиток української культурологічної думки, світоглядних концепцій українських вчених, інтелігенції щодо подальшого поступу української духовної культури у загальноєвропейському контексті.

Вміти

- виходити на інтелектуальний і морально-психологічний потенціал власної життєтворчості;
- усвідомлювати особисті духовні потреби, створювати свій духовний світ, пізнаючи і переосмислюючи духовні виміри буття людства, свого народу;
- розуміти різницю між повсякденним прагматичним та філософсько-культурологічним світоглядом;
- визначати межі культурного поля життєдіяльності, орієнтуючись на розвиток творчих здібностей, діяльності, на процес духовного збагачення через перетворення існуючих цінностей у власний духовний світ;
- визначати рейтинг базових цінностей певних соціокультурних спільнот, субкультур;
- аналізувати процеси розвитку того чи іншого виду духовної культури у сучасному соціумі.

Вийти на культурні компетентності:

- зрозуміти в процесі набуття знань, саморозвитку, що формування духовних потреб є найважливішим завданням особистості, яка прагне пізнати світ, себе, інших людей, смисл і призначення своєї життєтворчості;
- вийти на усвідомлення духовних ідеалів – істина, справедливість, свобода, людяність, які визначають справжній сенс буття людини;
- зрозуміти визначення духовності як внутрішньої сфери самозаявлення людини, її апріорну здатність творити свій власний світ вимог і оцінок та відображати через інтелектуальний і духовно-психологічний потенціал реальну дійсність, відповідно до своїх життєвих ідеалів і своєї людської гідності;
- у формуванні власних духовних сутностей вийти на усвідомлення, що тільки духовність визначає повноцінність особистості, котра прагне до якісного життя, ознаками якого є духовні чинники, спрямовані на постійне самопізнання і самовдосконалення, на розвиток духовних засад професійної діяльності.

1.3. Мета проведення лекцій.

Зміст лекційного курсу передбачає, що випускник вищої школи має бути не лише фахівцем, а людиною високої культури і духовності із сформованим світом власних смислів, цінностей, ідеалів, норм, яка усвідомлює своє буття одночасно і в соціальних відносинах, і в універсумі ідеальних гармоній; виходить на розуміння змісту духовної культури особистості в рамках своєї нації, свого народу.

1.4. Завдання проведення лекцій.

У результаті проведення лекцій студенти повинні:

Знати

- теоретичні засади курсу, його предмета, методів, які застосовуються в культурологічному аналізі сутності духовної культури, засвоїти понятійний апарат курсу;
- процес формування найважливіших духовних понять та їх трактування у релігійних, філософсько-культурологічних текстах («Упанішади», «Слово про закон і благодать», «Повість временних літ» тощо);
- значущість історико-культурної етапізації та закономірності розвитку духовності;

Вміти

- виділяти духовну культуру в загальному культурологічному процесі за її розміщенням відносно когнітивної, ціннісної і регулятивної осей;
- відділяти духовну культуру від культурологічних форм, зорієнтованих на практичну регуляцію поведінки, тобто від технологічної і соціальної культури;
- орієнтуватися в структурі духовної культури сучасності, розуміти суть та призначення процесу збагачення свого духовного світу, світоглядних концепцій української інтелігенції щодо подальшого розвитку духовної культури українського народу.

1.5. Мета проведення семінарських занять.

Допомогти студентам переосмислити досягнення духовної культури людської спільноти та українського народу; розкрити зна-

чущість, своєрідність і загальнолюдську цінність української духовної культури; сприяти розвитку у студентської молоді духовних орієнтацій, високих моральних та естетичних якостей, розвитку художнього смаку; виробляти вміння об'єктивної оцінки різноманітних молодіжних субкультур.

1.6. Завдання проведення семінарських занять.

У результаті проведення практичних (семінарських, лабораторних) занять студенти повинні:

Знати:

- логіку культуротворчих духовних процесів, вийти на формування художньо-естетичних, моральних, ціннісних орієнтирів, які ґрунтуються на загальнолюдських національних вартостях духовної культури;
- імператив духовної культури – допомогти людині знайти себе у світі і зрозуміти своє призначення;
- животворчі джерела української духовності – історико-культурні пам'ятки думки і слова, художньої творчості, здобутки християнської культури, морально-етичні надбання українського етносу;

Вміти:

- визначатися у житті відповідно до вимог культурної, інтелектуальної, професійно-грамотної, духовної особистості;
- проводити естетичний та етичний аналіз творів мистецтва і літератури, життєвих ситуацій, дотримуватися людської та професійної етики;
- орієнтуватися в культурній реальності, моделювати свою життєдіяльність через логіку культурної комунікації, через сформовані цінності духовної культури як запоруки істинної свободи самореалізації через якісну життєдіяльність.

2. ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ ДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Теоретичний змістовий модуль

Тема 1. Поняття духовної культури як історико-культурного процесу розвитку людини – суб'єкта духовної діяльності.

Зміст і завдання курсу. Поняття духовної культури як історико-культурного процесу розвитку людини – суб'єкта духовної діяльності у вимірах когнітивного і ціннісного векторів культурного процесу. Найхарактерніші риси духовної культури. Роль духовної культури у суспільстві та особистісному житті. Стани духовного життя суспільства. Визначення поняття духовності. Соціокультурний характер духовності.

Тема 2. Культуротворчість як свобода духовного вибору творчості людини.

Культуротворчість як свобода духовного вибору людини, свобода творчості людини. Вчення І. Канта, А. Шопенгауера, Ф. Ніцше, Ж.- П. Сартра, М. Бахтіна та ін. про безперервність духовного ритму людини у вимірі соціокультурного часу – простору. Імперативи духовного буття людини.

Тема 3. Українська культура як цілісна система вираження духовного світу українського народу.

Українська культура як цілісна система, як вираження духовного світу українського народу. Культурні прояви сфер духовності народу. Домінанти духовності та ціннісні установки суспільної та особистісної культури. Вплив нових соціально-економічних умов на збагачення і поглиблення напрямків духовного життя на культурну трансформацію, пов'язану з появою нових духовних потреб. Проблема національної ідентифікації української людини. Культурологічні державні програми щодо розвитку духовності українського суспільства.

Тема 4. Основні напрями розвитку духовної культури України, її традиційність в історико-культурному аспекті

Основні напрями розвитку духовної культури України, її традиційність в історико-культурному аспекті. Джерела української духовності. Українська міфологія і фольклор. Історія становлення українського духу. Психоповедінковий інваріант українців: українська вдача, українська душа, ментальність Філософія як форма особистісного світогляду та духовного освоєння світу. Історія філософської думки в Україні, зв'язок розвитку філософських ідей з духовністю народу, з розвитком нації. Осягнення історії розвитку світових філософсько-світоглядних ідей, взаємозв'язку і взаємовпливу національної і світової філософії. Філософська культура як складова духовності особистості.

Тема 5. Духовно-культурний потенціал нації: проблеми вищої освіти.

Духовно-культурний потенціал нації: проблеми вищої освіти. Пізнавально-навчальна функція культури. Культурологічні знання як підґрунтя філософсько-світоглядного мислення – одна із головних парадигм сучасної інтелектуальної освіти, запорука виживання людини в сучасній соціотехносфері. Прагнення студентства через духовні рефлексивні форми до пошуків та випробування нових культурних моделей, культурних форм для формування особистісної та професійно-фахової культури. Культурно-національні пріоритети у системі вищої освіти.

Тема 6. Соціокультурний прогноз духовного життя людської спільноти на ХХІ століття. Сучасні тенденції у розвитку української духовної культури.

Соціокультурний прогноз духовного життя людської спільноти на ХХІ століття. Сучасні тенденції у розвитку української духовної культури та духовної культури людства. Кризові явища в духовній культурі суспільства і особистості. Ілюзорність щодо розвитку людства на ідеалах духовності, просвітництва і гуманізму. Наука в

сучасному духовному просторі: оптимістичні та песимістичні прогнози. Західні стандарти життя. Ідеали американського образу життя. Цінності східної культури в сучасному духовному просторі. Оптимістичні тенденції у розвитку культурного простору людства. Українська духовна культура в умовах нових цивілізаційних процесів.

Практичний змістовий модуль

Тема 1. Духовність як основа цілісності людського буття. Моделі життєтворчості. Животворча модель як духовне народження людини, як шлях до відкриття духовних багатств внутрішнього світу. Процес формування смислових контурів духовності у світовій та українській культурах. Категорії духовності.

Тема 2. Антропологема духовності у вимірі суперечливої та складної природи людини. Культурні сценарії життєдіяльності людини. Проблема вибудови меж культурного поля щодо здійснення змістів людського буття. Вітальна, соціальна та духовна характеристика людини, сутнісні протиріччя між їх змістами. Соціокультурні виміри та типи української людини.

Тема 3. Релігія і спадкоємність розвитку духовної української культури в межах діахронного та синхронного підходів. Смислові зрізи, рівні духовної культури, світобачення та світовідчуття українського народу, його ментальність у вимірі релігії. Основні функції релігії як різновиду духовної культури. Роль релігії у рецепційному процесі надання універсального сенсу духовності людини у її прагненні жаданого і ніколи недосяжного ідеалу. Церковна культура. Збереження церквою надбань духовної культури, утвердження світових та національних духовних цінностей як підґрунтя засвоєння культурної спадщини минулого та досягнень сучасної цивілізації. Сучасний стан релігії в Україні.

Тема 4. Проблеми духовності молодіжної культури в сучасному українському просторі. Культурологічний підхід щодо осмислення світу молоді в його людському бутті. Базові поняття і категорії духовної культури молоді, соціокультурні характеристики.

Поняття субкультури. Цінності національної культури та установки молоді в соціальних умовах. Основні спрямування державної молодіжної політики.

Тема 5. Сучасні тенденції у розвитку духовної культури людства та України. Кризові явища в духовній культурі суспільства і особистості. Постмодернізм та глобалізаційні процеси у світовій культурі. Нова соціальна і культурна ситуація в Україні, її характерні прояви. Ідеї просвітництва, розвиток альтернативних форм освіти. Зміна громадського і суспільного статусу релігії. Поглиблення духовного виміру української культури.

КОРОТКИЙ ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ» ТА ПЕРЕЛІК СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНИХ СХЕМ ДО ЛЕКЦІЙ

Лекція 1. Вступ до курсу «Історія української культури»

Короткий зміст лекції:

- цілі і завдання курсу, його місце у навчальному процесі вищої школи;
- сутність феномену культури: еволюція і зміст поняття; культура у тріаді природа-людина-культура;
- теоретичні концепції культурного розвитку, розкриття в них сутності культури та перспектив її подальшого розвою; методи визначення культури: антропологічний, ціннісний, адаптивний, семіотичний, ідеаційний тощо;
- структура культури; осмислення змісту світової, етнічної та національної культур;
- функціональні прояви культури;
- культура і цивілізація;
- культурна самоідентифікація особистості; національна ідентифікація української молоді у вимірах рідної культури.

Структурно-логічні моделі до змісту лекції

1. Тріада «Природа-людина-культура».
2. Вісі розвитку культури (у просторі і часі).
3. Складові мемофонду культури.
4. Наповнення змісту світової, етнічної і національної культур.
5. Співвідношення культури і цивілізації.
6. Функції культури.
7. Чинники, які визначають зміст процесу національної ідентифікації.

Лекція 2. Соціокультурні та свідомісні виміри буття української людини

Короткий зміст лекції:

- культура як друга природа людини, як відображення вимірів її життєдіяльності, закладених історичною, соціально-культурною традицією у свідомості, підсвідомості, несвідомому;

- людина як суб'єкт і об'єкт культури; культурна еволюція людини (антропогенез і культурогенез);
- культурні парадигми, що визначають спосіб і форми сприйняття світу українською людиною;
- природне, соціальне і культурне в людині, її інші культурологічні характеристики;
- антропологема духовності у вимірі суперечливої та складної природи людини;
- світогляд як вихідна форма освоєння людиною світу;
- культурне поле життєдіяльності людини; культуротворчість людини; культурні сценарії життєдіяльності людини;
- типи української людини (класичні й сучасні); проект нової людини (homo culturel);
- людський вимір сучасного культурного простору – теорія «людських відносин» (людськості) – Е. Мейо, Д. Макгрегор, Ф. Херуберг, Маріо В. Ватте; Ф. Надольний, Ф. Губерський, В. Кремень, М. Михальченко, І. Зязюн В. Бачинін.

Структурно-логічні моделі до змісту лекції

1. Етапи антропогенезу та культурогенезу людини.
2. Культурні характеристики людини.
3. Культурні сценарії життєдіяльності людини.
4. Формування світоглядних систем та складові світогляду (світоглядна функція культури; сукупність узагальнених уявлень про світ; переконання та ідеали; знання; почуття та емоції; системи цінностей).
5. Теорії походження людини.
6. Типи української людини (класичні й сучасні).
7. Система цінностей в духовній культурі людини.
8. Культурне поле життєдіяльності людини.

Лекція 3. Особливості розвитку та етапи культурогенезу й антропогенезу українського народу, рівень їх розкриття у сучасній науці (Україна як тип культури)

Короткий зміст лекції:

- витоки української культури; етнокультурні проблеми походження українців; наукові розвідки з проблем етногенезу й культурогенезу українців;
- теорії походження українців: автохтонна, міграційна та інші; наукові дослідження О. Потебні, М. Грушевського, В. Хвойки, Б. Рибаківа, М. Брайчевського, М. Чубатого, Я. Дашкевича, Я. Пастернака та інших;
- іноетнічні субстрати у східнослов'янських націях;
- стародавнє населення України (палеоліт, мезоліт, неоліт); характеристики трипільської культури (III-IV тис. до н.е.);
- утвердження найдавнішого світогляду наших прапредків;
- інші праслов'янські джерела української культури: кімерійська, сарматська, скіфська культури; пам'ятки черняхівської та зарубинецької культури як основи антського періоду;
- зародження давньоруської держави Київська Русь; світобачення давніх киян;
- культантропологічна характеристика українців;
- періодизація розвитку українського культурного процесу; найхарактерніші риси української культури, універсальні цінності української національної культури (національні символи, національна свідомість, національні інтереси, національна ідея).

Структурно-логічні моделі до змісту лекції

1. Українська культура як цілісна система.
2. Стародавні назви українських земель.
3. Характеристики трипільської культури.
4. Іноетнічні субстрати у східнослов'янських націях.
5. Періодизація розвитку української культури.
6. Характеристика етнонімів Русь, Рось, Русини, Україна.
7. Культантропологічна характеристика Українців.

Лекція 4. Культурні процеси напередодні та в добу Козаччини

Короткий зміст лекції:

- суспільно-історичні та культурні процеси у житті українського народу в період з XIV по першу половину XVII ст.; вплив української культури на культуру Литовського князівства;
- складність церковного життя в Україні; Кревська, Люблінська Берестейська унії; процес полонізації українських земель;
- виникнення та діяльність братств, утвердження ідеалів Просвітництва;
- розвиток книгодрукування; з'ява «Апостола», «Букваря», «Нового Завіту», «Острозької Біблії»; церковно-літературні твори – Пересопницьке Євангеліє;
- діяльність українських гуманістів-просвітників: Павла Русина із Кросна, Юрія Котермака (Дрогобича), Станіслава Оріховського-Роксолана;
- явище полемічної літератури (Герасим Смотрицький, Стефан Зизаній, Іван Вишенський; Христофор Філалет, Клирик Острозький);
- козаччина як культурне явище; лицарська культура Запорізького братства, козацька культура;
- розвиток художньої культури; пісенно-поетична творчість: думи, балади, історичні пісні, кобзарство; образотворче мистецтво, архітектура, музика, театр; іконопис, образ козака Мамаєв;
- національні цінності в українській культурі; світогляд українців, український характер.

Структурно-логічні моделі до змісту лекції

1. Процеси розвитку української культури у XIV – першій половині XVII ст.
2. Основні напрями діяльності братств.
3. Принципи побудови Запорізької Січі.
4. Характерні риси українського козака.
5. Пересопницьке Євангеліє як безцінна пам'ятка української культури.
6. Визначні гуманісти XV–XVI ст.
7. Найвідоміші письменники-полемісти.

Лекція 5. Українська культура доби бароко та Просвітництва (друга половина XVII – кінець XVIII ст.)

Короткий зміст лекції:

- загальна характеристика епохи; поділ і роз'єднання українських земель; Гетьманщина, Слобідська Україна, Запорізька Січ; Полковий устрій Гетьманщини, Слобожанщини та козацької держави;
- зростання значення козацтва та його вплив на національну свідомість українців;
- гуманістичний характер української духовної культури;
- українське бароко, його самобутній національний характер та художні властивості;
- розвиток іконопису у XVII–XVIII ст.; жанр церковного іконостаса; елементи стилю рокайль (розписи Андріївської церкви в Києві); Жовківська художня школа (Іван Руткович, Йов Кондзелевич, Василь Петранович);
- найвідоміший український митець бароко Йоган Георг Пінзель; виставка творів Пінзеля у паризькому Луврі (2012);
- культурно-просвітницька діяльність Києво-Могилянської Академії; творчість Ф. Прокоповича (теорія «просвіченого абсолютизму», етичне вчення про добрі начала душі людини) і Г. Сковороди (чотири цикли творів, філософська концепція пантеїзму, вчення про дві натури людини та три світи).

Структурно-логічні моделі до змісту лекції

1. Характерні риси художньої культури доби бароко та Просвітництва.
2. Найвідоміші стилі епохи.
3. Особливості стилю бароко.
4. Стиль рокайлю як передумова виникнення сентименталізму.
5. Культурницько-просвітницька діяльність Ф. Прокоповича (1681–1736 рр.).
6. Основні цикли творів Г. Сковороди (1722–1794 рр.).
7. Вчення Г. Сковороди про дві натури людини та три світи.

Лекція 6. Національно-культурне відродження в Україні у період XIX ст.

Короткий зміст лекції:

- світоглядні засади розвитку української культури XIX ст.;
- провідні художні течії в культурі XIX ст. (класицизм, романтизм, реалізм);
- етапи національно-культурно відродження в Україні та роль інтелігенції у посиленні його проявів;
- проблема розвитку української мови: позитивні та негативні прояви; розвиток українського мовознавства (О. Потебня);
- розвиток українського професійного театру (Харків, Полтава, Київ, Одеса); українська класична музика (жанр опери); остаточне формування української класичної літератури;
- національно-культурне відродження у Галичині, діяльність «Руської трійці»;
- розвиток ідей національного відродження та їх проникнення в усі сфери духовної культури українського народу.

Структурно-логічні моделі до змісту лекції

1. Етапи національно-культурного відродження в Україні.
2. Напрями визначення особистості.
3. Чинники, які сприяли розвитку української мови.
4. Ідеї Кирило-Мефодіївського братства.
5. Зміст історії «Історії Русів».
6. Культурологічна концепція І. Франка.
7. Найвідоміші артефакти в українській культурі XIX ст.

Лекція 7. Українська культура XX – початку XXI ст.: визначні феномени, художні течії та стилі

Короткий зміст лекції:

- культурні явища початку XX ст.; ідеї демократизації соціокультурних інституцій;
- особливості національно-культурного відродження (1917–1930 рр.);

- впливи європейського модернізму: символізм, футуризм, кубізм, група «неокласиків»; український авангард;
- особливості українського Ренесансу; українізація як процес на-вернення до культури;
- «Розстріляне відродження»; репресії проти української інте-лігенції;
- культура і мистецтво (1957–1987 рр.) у протистоянні комуніс-тичному режимові;
- рух шістдесятників; Відродження національної самосвідомості; сучасна українська культура; доміанти культурного життя: роз-будова громадянського суспільства; відродження і збереження культурної спадщини;
- подальший етап національно-духовного оновлення (з 1987 р.). формування нової генерації творців української культури; підви-щення рівня особистісної культури;
- інтеграція України у світовий культурний простір; артефакти ук-раїнської культури в світовому просторі; утвердження україн-ської мови, української книги;
- культура постмодернізму; прояви постмодернізму у різновидах художньої культури;
- українська національна культура і сучасна цивілізація.

Структурно-логічні моделі до змісту лекції

1. Культурологічна термінологія ХХ ст. в українському мистецтві (модерн, модернізм, постмодернізм).
2. Світосприйняття у культурі ХХ ст.
3. Характерні прояви українського культурного Ренесансу.
4. Найхарактерніші риси авангарду.
5. Характеристика сучасної масової культури.
6. Види поп-культури.
7. Особливості творчості І. Марчука.

Лекція 8. Трансформація української культури в процесі становлення інформаційної цивілізації

Короткий зміст лекції:

- інформаційно-комп'ютерна культура у сучасній Україні; формування «екранної культури»;
- людина-особистість і техногенна культура; зміна світоглядних орієнтирів та способу життя; позитивні і негативні впливи інформаційно-комп'ютерної культури та комп'ютерних технологій на людину;
- комп'ютерна контркультура; хакерська субкультура; кіберкультура, особливості світогляду кіберпанків;
- комп'ютерні ігри, їх вплив на свідомість та спосіб життя особистості;
- поняття віртуальної реальності, її характерні ознаки; симулякр в інформаційно-комп'ютерній культурі;
- сучасна освіта й інформаційно-комп'ютерні технології;
- певний спосіб життя в Інтернеті; віртуальний світ та його ознаки;
- негативні впливи комп'ютерних технологій на уяву, інтуїцію, невербальне мислення, почуттєво-емоційну сферу людини.

Структурно-логічні моделі до змісту лекції

1. Нові пити людини в техногенній культурі (людина пасивна, людина дресирована, невротик, некрофіл, біофіл, тощо).
2. Характерні риси телебачення.
3. Прояви мережі Інтернет.
4. Характерні прояви віртуального світу.
5. Особливості простору симулякрів.
6. Телекомунікаційна інтерактивна творчість і мистецтво.
7. Світогляд людини в інформаційно-комп'ютерній культурі.

Лекція 9. Проблеми соціокультурної долі сучасної української молоді

Короткий зміст лекції:

- культурологічна характеристика української молоді; найхарактерніші риси української молоді; стиль та спосіб життя;

- проблема соціалізації молоді; соціальні ніші; ліфти кар'єрного росту;
- молодіжні субкультури в Україні, їх відмінність від західних проявів;
- студентська субкультура; система цінностей студентства; культурний контекст вищої школи, вихід на моделювання життєтворчості майбутніх фахівців; система соціокультурних потреб студентства, їх культуротворче спрямування;
- молодь і мистецтво; культура дозвілля молоді;
- ідентифікація молоді у формах національної культури; державна молодіжна політика.

Структурно-логічні моделі до змісту лекції

1. Моніторинг молоді щодо прагнення виїхати за кордон.
2. Порівняльна характеристика системи цінностей українських та польських студентів.
3. Прояви аномії у сучасному українському соціумі.
4. Світоглядні установки представників різних молодіжних субкультур.
5. Складові культурологічної характеристики молоді.
6. Форми дозвілля молоді.
7. Складові державної молодіжної політики.

ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Тема 1: Вступ до курсу історії української культури.

Проблеми для обговорення та дискусії

1. Поняття культури, еволюція поглядів на культуру у європейській та українській культурологічній думці.
2. Функції культури, її структура.
3. Культурологічні концепції, їх вплив на розвиток уявлень про культуру.
4. Культурологія як наука про культуру. Культурологічні знання в курсі історії української культури.
5. Поняття цивілізації і культури, діалектика їх розвитку та взаємовпливу.
6. Типологія культури як наукова проблема. Етнічна, національна, світова культури, їх співвідношення. Універсальні цінності української культури.

Теми виступів, доповідей, наукових досліджень, рефератів

1. Культурологічні знання як необхідна умова якісного професійного становлення.
2. Культурологічні праці видатних діячів української культури.
3. Тривимірна модель розвитку культури.
4. Характеристика сучасної культури у культурологічній концепції П. Сорокіна.
5. Співвідношення понять «людина культурна» і «людина цивілізована».
6. Наскільки культурне середовище сучасного міста визначає рівень розвитку молодшої людини.
7. Розкрити зміст сучасної споживацької культури (культури «речей») та її вплив на молодіжне середовище.
8. Завдання курсу «Історія української культури».

Творче завдання:

Як Ви розумієте визначення культури, яке дав Г. С. Сковорода: «культура – це безперервний процес самовдосконалення людини»?

Рекомендована література:

1. Українська та зарубіжна культура : навч. посібник / М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко та ін.; За ред. М. М. Закович. – К. : Знання, 2000.
2. Культурологія: теорія та історія культури : навч. посібник. – Вид. 3-тє / за ред. І. І. Тюрменко. – К. : ЦУЛ, 2010.
3. Павленко Ю. Історія світової цивілізація / Ю. Павленко. – К., 2000.
4. Розин В. Культурологія / В. Розин. – М., 1999.
5. Шевнюк О. Українська та зарубіжна культура / О. Шевнюк. – К., 2002.
6. Энциклопедический словарь по культурологии / под ред. А. Радугина. – М., 1997.
7. Історія світової культури. – К., 1999.

Тема 2: Україна як тип культури. Глибинність і самодостатність української культури.

Проблеми для обговорення та дискусії

1. Українська культура як цілісна система: витоки, загальна характеристика, найхарактерніші риси.
2. Особливості етногенезу українців (східних слов'ян). Теорії походження українського народу. Процес етнічного розвитку слов'янства: держава антів.
3. Характеристика трипільської, зарубинецької, черняхівської культур.
4. Утворення й становлення держави Київська Русь.
5. Поняття мемофонду української культури.

Теми виступів, доповідей, наукових досліджень, рефератів

1. Культантропологічна характеристика українців.
2. Українська культура в наукових дослідженнях та монографічних працях.
3. Мистецтво іконопису в культурі Київської Русі.
4. Процес етнічного розвитку слов'янства: держава антив.
5. Історія Софіївського Собору у Києві.
6. Аналіз дослідження Хв. Вовка «Студії з української етнографії та антропології». – К., 1995.
7. Що переважає в сучасному молодіжному середовищі: цінності національної культури чи цінності комерціалізованої західної поп-культури.

Творче завдання:

Прокоментуйте тезу В. Липинського: «Український народ, маючи багату мову, чудову пісню, автохтонну територію та багатомільйонне населення, за умови перемоги демократії може автоматично отримати українську досконалу державність».

Рекомендована література:

1. Попович М. В. Нарис історії української культури. – К., 1999.
2. Культура українського народу: навч. посібник / за ред. В. Русанівського. – К., 1995.
3. Грушевський М. Історія України-Руси : в 10 т. Т. 1 / М. Грушевський. – К., 1991.
4. Українська культура: історія і сучасність : навч. посібник / за ред. С. Черепанової. – Львів, 1994.
5. Брайчевський М. Утвердження християнства на Русі / М. Брайчевський. – К., 1988.
6. Історія української культури : у 5 т. / за ред. Патон Б. Є. – К. : Наукова думка, 2001–2005.
7. Чмихов М. О. Археологія та стародавня історія України : курс лекцій / Чмихов М. О., Кравченко Н. М., Черняков І. Т. – К., 1992.

8. Гнатюк В. Останки передхристиянського релігійного світогляду наших предків / Гнатюк В. // Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. – К., 1991.

Тема 3: Соціокультурні та свідомісні виміри буття української людини.

Проблеми для обговорення та дискусії

1. Культура як «друга природа» людини.
2. Сучасні підходи до розуміння антропогенезу й соціокультурогенезу як процесу формування людини розумної (*Homo sapiens*). Поняття культурної ідентифікації.
3. Природне, соціальне і культурне в людині, її інші культурологічні характеристики (індивід, особистість, історична постать, творець тощо).
4. Самовизначення людини через певний тип світогляду (науковий, релігійний, речовинно-повсякденний, філософський та ін.).
5. Поняття культурного поля життєдіяльності людини, його ціннісне наповнення.
6. Класичні типи української людини (в історико-культурному вимірі, в художній культурі).
7. Основні типи української людини у сучасному культурному просторі, соціокультурні перспективи її подальшого розвитку (інноваційні людина; людина, що постійно навчається; «мережна» людина; розвинена самодостатня особистість; глобалістська людина; людина – патріот України).

Теми виступів, доповідей, наукових досліджень, рефератів

1. Людина як культурна істота – результат природного чи Божественного формовитвору?
2. Змоделювати культурне поле життєдіяльності людини.
3. Культурні сценарії життєдіяльності людини.
4. Найважливіші вимоги до сучасної культури мислення людини.
5. Морально-етичні приписи спілкування у традиційній українській культурі.

6. Уявлення сучасної молоді людини про кохання.
7. Культура спілкування у сучасному молодіжному середовищі.
8. Проблема національної ідентичності молоді в сучасній українській культурі.

Творче завдання:

Як Ви оцінюєте вчинок молодих українців-студентів під Крутами 29 січня 1918 р. ?

Рекомендована література:

1. Актуальные проблемы культуры XX века. – М., 1993.
2. Подольська Є. А. Освіта як чинник розвитку особистості в соціокультурному контексті : монографія / Подольська Є. А., Назаркіна В. М., Яковлев А. О. – Х., 2002.
3. Соціологія культури в новому тисячолітті : навч.-метод. посібник. – Х., 2002.
4. Бенедикт Р. Образы культуры / Бенедикт Р. // Человек и социально-культурная среда. – М., 1992.
5. Фрейд З. Психоанализ. Религия. Культура / Фрейд З. – М., 1992.
6. Подольська Є. А. Кредитно-модульний курс культурології : навч. посібник / Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Погорілий Д. Є. – К., 2006.
7. Зеліско Л. І. Культурологія : навч.-метод. посібник / Л. І. Зеліско. – Івано-Франківськ, 2007.
8. Кульчицький О. Світовідчуття українця / О. Кульчицький // Українська душа. – К., 1992

Тема 4: Культурні процеси в Україні напередодні та в добу Козаччини.

Проблеми для обговорення та дискусії

1. Складність суспільно-історичних та культурних процесів в житті українського народу в період XIV–XVII століть.

2. Виникнення братств, спрямування їх діяльності на утвердження в українській культурі гуманістичних ідеалів просвітництва.
3. Явище полемічної літератури: роздуми про долю народу, роль церкви у суспільному житті та в житті окремої людини, про необхідність збереження та розвитку культурних традицій.
4. Здобутки духовної культури українського народу у період XV–XVII ст.
5. Феномен козацької культури:
 - а) особливості козацького світогляду;
 - б) проблеми освіти і виховання в козацькій культурі;
 - в) правова культура у козацькому середовищі;
 - г) багатогранність і самобутність художньої культури козаків.

Теми виступів, доповідей, наукових досліджень, рефератів

1. Чи мало право у козацькій культурі свої особливості?
2. Образ козака в українській художній культурі.
3. Явище кобзарства як культурний феномен.
4. Особливості права у козацькій культурі.
5. Наукові дослідження про козацьку культуру.
6. Особистість Івана Вишенського в українській духовній культурі.
7. Особливості козацької педагогіки.
8. Козацькі літописи Самовидця, Григорія Грабянки, Самійла Величка.

Творче завдання:

Як сприяє саморозвитку та самовизначенню студента пізнання історії рідної культури?

Рекомендована література:

1. Жолтовський П. Художнє життя на Україні 14–18 століть / П. Жолтовський. – К., 1983.
2. Ісаєвич Я. Д. Братства та їх роль у розвитку української культури 16–18 століття / Я. Д. Ісаєвич. – К., 1966.
3. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури / Є. Маланюк. – К., 1992.

4. Новиченко Л. Українська національна культура: минуле, сучасне, майбутнє / Новиченко Л., Русанівський В., Толочко П. – К., 1990.
5. Українська душа. – К., 1992.
6. Культурологія: теорія та історія культури : навч. посібник. – Вид. 3-тє / за ред. І. І. Тюрменко. – К., 2010.
7. Попович М. В. Нарис історії української культури / М. В. Попович. – К., 1999.
8. Шевчук В. Козацька держава / В. Шевчук. – К., 1996.

Тема 5: Українська культура доби бароко та Просвітництва (друга половина XVII – кінець XVIII ст.).

Проблеми для обговорення та дискусії

1. Чинники, які визначили розвиток української культури XVII–XVIII ст.
2. Художні стилі в європейській культурі XVII–XVIII ст. Бароко.
3. Феномен українського Бароко.
4. Розвиток освіти і наукових знань в Україні. Книгодрукування.
5. Григорій Сковорода (1722–1794 рр.) в історії духовної культури українського народу.

Теми виступів, доповідей, наукових досліджень, рефератів

1. Образ козака Мамає в українській бароковій культурі.
2. Жовківська художня школа.
3. Найважливіші пам'ятки української барокової архітектури.
4. Львівський університет як осередок освіти і науки в Західній Україні.
5. Мазепинське бароко в українській культурі.
6. Стиль бароко і світогляд українця.
7. Проблема людського щастя у творчості Григорія Сковороди.
8. Скульптор Бароко в Україні у середині XVIII ст. Іоан Георг Пінзель.

Творче завдання:

Привести приклад артефакта доби українського бароко та зробити його детальний опис.

Рекомендована література:

1. Антонович І. Б. Про козацькі часи на Україні. – К., 1991.
2. Жолтовський П. М. Художнє життя на Україні в XVII–XVIII ст. – К., 1983.
3. Лекції з історії світової і вітчизняної культури / за заг. ред. А. В. Яртися. – Львів, 1994.
4. Нічик В. М. Гуманістичні реформаторські ідеї на Україні / Нічик В. М., Литвинов В. Д., Стратій Я. М. – К., 1990.
5. Українське бароко та європейський контекст / О. К. Федорук та ін. – К., 1991.
6. Ушкалов Л. В. Світ українського бароко / Ушкалов Л. В. – Х., 1994.
7. Семчишин М. Тисяча років української культури / М. Семчишин. – К., 1993.
8. Тюрменко І. І. Культура доби бароко та просвітництва / Тюрменко І. І. // Культурологія: теорія та історія культури : навч. посібник. – Вид 3, перероб та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – С. 215–256.

Тема 6: Процес становлення національної української культури у XIX столітті.

Проблеми для обговорення та дискусії

1. Генеза та періодизація національно-культурного відродження в Україні періоду XIX ст. Загальна характеристика соціокультурної ситуації. Світоглядні засади європейської культури XIX ст.
2. Художні течії в культурі XIX ст.: класицизм, романтизм, реалізм.

3. Українська інтелігенція в національно-культурному відродженні України ХІХ ст.
4. «Історія Русів» в українській культурі кінця ХVІІІ ст. – першої пол. ХІХ ст.
5. Формування класичної української літератури і живопису. Образотворче мистецтво у творчості Т. Г.Шевченка.

Теми виступів, доповідей, наукових досліджень, рефератів

1. Вплив на розвиток української національної культури «Історії Русів» (1846 р.).
2. Український театр і музична культура у ХІХ ст.
3. Опера в українській культурі ХІХ століття.
4. Національне культурне відродження в Галичині. Діяльність «Руської трійці».
5. Роль Т. Г. Шевченка у процесі духовного відродження на Україні.
6. Внесок М. Драгоманова у розвиток української національної ідеї.
7. Постать Івана Франка у світовій та українській культурі.
8. «Громади» у культурно-просвітницькому житті України II половини ХІХ – поч. ХХ ст.

Творче завдання:

Розкрити тезу М. Мамардашвілі: «Людина, здійснюючи культурну самоідентифікацію, виходить із власного історичного соціокультурного поля, однак апелює до ряду культурних форм, що склались раніше».

Рекомендована література:

1. Бичко А. К. Феномен української інтелігенції. – Дрогобич, 1997.
2. Донцов Д. Історія розвитку української національної ідеї. – К., 1991.
3. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст. – К., 1993.

4. Лекції з історії світової та вітчизняної культури / за заг. ред. А. В. Яртися. – Львів, 1994.
5. Кремінь В. Україна: шлях до себе. Проблема суспільної трансформації / Кремінь В., Ткаченко В. – К., 1999.
6. Кримський С. Б. Архетипи української культури / С. Б. Кримський // Феномен української культури: методологічні засади осмислення. – К., 1996.
7. Українська культура: історія і сучасність / Бичко А. К., Бичко І. В., Здоровенко В. В. та ін. – Львів, 1994.
8. Історія культури України в запитаннях та відповідях : у 2 час. – К. : ПБП «Фотовідеосервіс», 1994. – Ч. 2.

**Тема 7: Українська культура ХХ – початку ХХІ століття:
визначні феномени, художні течії та стилі,
розвиток культурологічної думки**

Проблеми для обговорення та дискусії

1. Відродження української культури як проблема повернення історичної пам'яті, оновлення культурних цінностей.
2. Модернізм – культурний феномен ХХ століття (В. Кандинський, К. Малевич, брати Бурлюки та ін.).
3. Національне культуротворення на шляху від подолання тоталітаризму до незалежності (друга половина ХХ століття).
4. Сучасна масова культура.
5. Майбутнє української культури: концепції космізму, антропокосмізму, меритократії.

Теми виступів, доповідей, наукових досліджень, рефератів

1. Український культурний Ренесанс та його загибель.
2. Феномен творчості О. Архипенка (1887–1964 рр.), Івана Марчука.
3. Театр «Березіль» (1922 р.) Леся Курбаса.
4. Художня школа М. Бойчука (1882–1937 рр.).

5. Течія постмодернізму в українській культурі на межі ХХ–ХХІ ст.
6. Духовні доміанти у розвитку сучасної української культури.
7. Цілісність національного культурного простору: культура українського зарубіжжя.

Творче завдання:

Охарактеризуйте таку рису масової культури як ескепізм.

Рекомендована література:

1. Винниченко В. Відродження нації / В. Винниченко. – К., 1991.
2. Горбач Н. Культура міжнаціонального спілкування / Горбач Н. – Львів, 1990.
3. Культурне відродження в Україні. – Львів, 1993.
4. Минуле України: відновлені сторінки. – К., 1991.
5. Україна в сучасному світі. – К., 1990.
6. Українське відродження і національна церква. – К., 1990.
7. Філософія відродження на Україні. – К., 1990.
8. Український Авангард 1910-1930 рр. – К. : Мистецтво, 1995.

Тема 8: Трансформаційні процеси в сучасній культурі як результат розвитку та становлення інформаційно-екранної цивілізації.

Проблеми для обговорення та дискусії

1. Зміст сучасної інформаційно-комп'ютерної революції та її вплив на систему культури, на її комунікативну функцію.
2. Комп'ютерні комунікації як явище культури знакових систем.
3. Поняття «віртуального світу» та комп'ютерних ігор в сучасній культурі.
4. Інформаційна культура в системі сучасної освіти. Дистанційна освіта (ДО).
5. Мережа Інтернет в культурі та її вплив на особистість.

Теми виступів, доповідей, наукових досліджень, рефератів

1. Комп'ютер і мистецтво.
2. Хакерська субкультура.
3. Огляд праці О. Тоффлера «Третя хвиля» (Москва, 2000).
4. Комп'ютерні ігри: потрібне та негативне.
5. «Віртуальна реальність» і почуттєво-емоційний світ людини.
6. Перспективи дистанційної освіти.
7. Поняття «екранної культури».

Творче завдання:

Охарактеризуйте позитивні та негативні впливи на особистість мережі Інтернет.

Рекомендована література:

1. Огієнко І. Історія українського друкарства / І. Огієнко. – К., 1994.
2. Позинкевич Р. Освіта в системі культури / Р. Позинкевич. – Луцьк, 2000.
3. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М., 2000.
4. Эко У. От Интернета к Гутенбергу: текст и гипертекст / У. Эко // Новое литературное обозрение. – № 32. – 1998.
5. Тоффлер О. Третья волна / О. Тоффлер. – М., 2002.
6. Культура. Ідеологія. Особистість / Губерський Л. та ін. – К., 2002.
7. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество / П. Сорокин. – М., 1992.

Тема 9: Молодіжна культура в сучасній Україні: стан та перспективи розвитку.

Проблеми для обговорення та дискусії

1. Культурологічні підходи до осмислення світу молоді у його проявах в людському бутті.
2. Характерні риси молоді як диференційованої соціокультурної групи.

3. Ідентифікація молоді у формах національної культури.
4. Поняття молодіжної субкультури та її вияви у середовищі української молоді. «Латентні» субкультури.
5. Студенство як специфічна соціокультурна група.

Теми виступів, доповідей, наукових досліджень, рефератів

1. Проблема задоволення культурних потреб молоді. Державна молодіжна політика.
2. Культура дозвілля молоді.
3. Система цінностей сучасної української молоді.
4. Культурологічні знання і формування особистості.
5. Типи молодіжних субкультур.
6. Соціокультурний портрет ровесника.
7. Молодь як творець нової культурної реальності.

Творче завдання:

Як ви оцінюєте прагнення «фриків» виділитися з сірої маси шляхом вживлення під шкіру бусинок, кольорового шрамування, роздвоєння язика, тощо?

Рекомендована література:

1. Культурна політика України. – К., 1995.
2. Науково-освітній потенціал нації: погляд у ХХІ століття. Кн. 1 : Пріоритет інтелекту / Литвин В., Андрущенко В. та ін. – К., 2003.
3. Шейко В. М. Історія української культури : монографія / В. М. Шейко. – Х., 2001.
4. Головатий М. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення / М. Головатий. – К., 1993.
5. Жулинський М. Заявити про себе культурою / М. Жулинський. – К., 2001.
6. Національна культура в сучасній Україні. – К., 1995.
7. Дряпіка В. Орієнтація студентської молоді на цінності музичної культури / В. Дряпіка. – К. ; Кіровоград, 1997.

ДИСКУСІЙНІ СЕМІНАРИ З КУРСУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»

Тема дискусійного семінару: «Співвідношення культури і цивілізації в сучасному техногенному світі як головна проблема культурології: розквіт, криза чи глухий кут?»

Питання для обговорення та вихідні тези дискусійних проблем

1. Чи відповідає подальшому утвердженню вимірів життєдіяльності людини в сучасній цивілізації приведений імператив: «Тим, хто досяг Місяця, створив кібернетичний аналог мозку і стурбований здатністю штучного серця любити, немає перепон ні на морі, ні на землі, і вони твердо вірять в перспективу майбутнього...» (Ф. Маринетті)?
2. Наскільки важливим є врахування в сучасній цивілізації інваріантів соціокультурного життя: а) людина і природа; б) соціальне спілкування; в) співвідношення між матеріальним і духовним в особистісній культурі?
3. Спробуйте витлумачити тезу В. Розанова про те, що «Техніка, приєднавшись до душі, дала їй велику могутність, але й вона ж її і розчавила... І утворилася «технічна душа», лише з механізмом творчості, без натхнення творчості. Людська праця, беззаперечно, стала дуже продуктивною, та чи стала людина від цього більш духовною, а значить більш вільною?».
4. Прокоментуйте твердження культуролога Е. Шіллза (праця «Масове суспільство і його культура») про поділ культури в сучасній цивілізації на високу, середню і низьку (відповідно, елітну, посередню і вульгарну), використовуючи тезу французького соціолога Ж. Шарпентро: «Культура або є – в абсолюті свого творчого і почуттєво-емоційного смислу – від «Ave Maria» до народної мелодії..., або її немає – від відвертого кітчу до викривлених імітацій безцінних творінь...». Чи можна на підставі

розгляду дискусійних проблем вивести категоричний імператив сутності культури?

5. Розкрийте зміст тези іспанського філософа М. Унамуно (есе «В глибини!»): «Я не заперечую ні силу соціальної енергії, ні силу цивілізації, проте, коли світ заповонять чудеса техніки, науки, художньої імітації, людина, знеможена тиском цього нагромадження, впаде біля його підніжжя, і кому це все буде потрібне? Що для чого: людина для науки, цивілізації, прогресу, чи все ж наука, цивілізація, прогрес для людини?».

Вийти на узагальнені висновки, беручи до уваги висловлені судження, думки, бачення шляхів вирішення обговорених проблем.

Приклад орієнтовних висновків, зроблених відомим культурологом В.М. Пічею: Співвідношення благ сучасної цивілізації і культури залишається малодослідженим. Ряд вчених вважає, що сучасні блага цивілізації в майбутньому можуть обернутися катастрофою для усієї культури. окремі «блага цивілізації» (нова система моральних норм, нове бачення відтворення реальної дійсності у мистецтві, правила поведінки тощо) різко протирічать традиціям національних культур народів, що сповідують іслам. Не все гаразд з цього приводу і у європейському домі. Зрозуміло, що дотримання традицій не означає їх консервації. Однак низка тенденцій у розвитку сучасної західноєвропейської цивілізації зачіпає етнічно-родові особливості народів, стирає межі між національним і загальноцивілізаційним у розвитку культури. Це викликає від'ємну соціальну реакцію у великих мас населення (антиглобалістський рух).

Тема дискусійного семінару:

«Сучасна антропологічна криза в культурі – це теоретизування вчених чи реальна проблема»

Проблеми для обговорення та дискусії з метою визначення свого бачення приведених проявів кризового стану людини

1. Сучасна людина, перетворена на безликий елемент складної організаційної системи, відчуває себе безсилою і самотньою. Вона

схильна до простих і радикальних рішень, до насильства, ідолопоклонства в результаті заміни людських цінностей соціальними феноменами, такими, як держава, нація, техніка, «кровна спорідненість» тощо.

2. Масова культура стереотипізує свідомість людини, образ життя, побут, потреби, поведінку, виробляє прояви епатажу, ескепізму.
3. Звуження спеціалізації і орієнтація на обмежену у професіоналізмі галузь знижує інтелектуальний і духовний рівень фахівця, збільшує його залежність від різного роду систем та організацій: від системи виробництва до політичної організації соціуму. Звідси: неглибокість і поверховість наукових тем, надуманість дослідницьких проектів, прагнення до емпіричного (отриманого з чуттєвого пізнання і досвіду), принципово атеоретичного знання.
4. Вихід людини, в моральному відношенні ще досить незрілої, на досягнення науково-технічного прогресу, що розкриває нечувані можливості, аж до здатності знищити саме людство, провокуючи загрозу життю на землі (зброя масового знищення, екологічне варварство).
5. Інформаційна революція спонукає людину до постійного пошуку і опрацювання потрібних їй знань. У той же час вона переобтяжена інформацією, яка їй нав'язується і, по суті, є некорисною для неї.

Вийти на узагальнені висновки, беручи до уваги висловлені судження, думки, бачення шляхів вирішення обговорених проблем.

Приклад орієнтовних висновків, зроблених відомим філософом, культурологом М.К. Мамардашвілі, в яких він наголошує: «Ми – люди свого часу і нам не відійти від його глобальних проблем. А це, перш за все, проблема сучасного варварства, здичавіння. Це загроза «вічного спокою», тобто можливість вічного перебування у стані ні добра, ані зла, ні буття, ані небуття. Просто ніщо. Скарби культури тут не гарантія. Така катастрофа може статися до атомної. Бо культура не є сукупністю готових цінностей і продуктів, що лише чекають у житку та усвідомлення. Це здатність

і зусилля самої людини бути, її зусилля і пошуки володіння живими розрізненнями, що безперервно, знову і знову, відновлюються і розширюють свої межі».

На думку філософа, проблема культури полягає не в тому, як нам розпорядитися існуючими звершеннями людського духу та людського вміння, про які ми пам'ятаємо (оскільки реальна культура лежить зовсім не в музеях і не зводиться до їхнього відвідування). А проблема культури полягає в тому, наскільки ми розуміємо, що все це – не самодостатньо, не самоналагоджено, що хаос, власне, не є подоланим, оскільки він оточує кожную точку культурного існування в середині самої культури. Існування культури вимагає від людини, передусім, зусилля і духовної мужності, яка виводить її на самопізнання, на вищі духовні імперативи.

Тема дискусійного семінару:

«Культура дозвілля у сучасному молодіжному середовищі – це проблема особи чи соціуму»

Проблеми для обговорення та дискусії

1. Чи можна говорити про рівні культури проведення вільного часу:
 - високий, який включає елементи соціокультурної, творчої діяльності;
 - середній, який зорієнтований переважно на споживання певних видів культури;
 - низький, який поряд із елементами споживання культури визначається явними проявами антикультури.
2. Чи можна говорити, у зв'язку з визначенням рівня культури проведення дозвілля, про певні типи особи:
 - конструктивний (діяльний), який тяжіє до змістовного, внутрішньо мотивованого дозвілля;
 - раціонально-споживацький, який зорієнтований на споживання культури, гедоністичний підхід до проведення дозвілля;

- деструктивний (руйнівний), для якого характерне примітивне ставлення до дозвілля, а також прослідковується потяг до антикультурних проявів (наркоманія, примітивний секс, порно, алкоголізм, пияцтво, злочинність), в тому числі до руйнації гуманістичних цінностей і естетизації зла.

Змалювати (уявно) картини проведення дозвілля зазначеними типами осіб.

3. Культура вільного часу особи залежить від її належності до певної соціальної групи, її повсякденного культурного оточення, рівня розвитку, від прагнення розвивати свої здібності та творчі обдарування, а також від місця проведення дозвілля. Чи погоджуєтесь ви з такими твердженнями?
4. Чи погоджуєтесь ви із твердженнями деяких дослідників, що за останні роки різко скоротилася участь молоді у громадських формах культурного життя, а переважаючими тенденціями у її дозвіллі стали посилені увага до повсякденного життя, орієнтація на матеріальне забезпечення, звуження кола комунікування з друзями, гедоністичні прагнення, надання переваги масовій культурі.
5. Які напрями державної молодіжної політики, на ваш погляд, могли б позитивно вплинути на модернізацію проведення і підвищення культурного рівня дозвілля у молодіжному середовищі.

Формування висновків за результатами обговорення та дискусії з означених проблем. Приклад орієнтовних висновків зроблених культурологами, соціологами (Фр. Боас, О.М. Семашко, В.М. Піча, Н.М. Цимбалюк та ін.):

- визначаючи культуру як одну з відносних автономних сфер, або субсистем життя соціуму, слід водночас мати на увазі, що ця сфера є свого роду ідеальною проекцією суспільства в усій багатоманітності його проявів, тому жорстко та однозначно окреслити її межі неможливо, в тому числі регулювання вільного часу та довіллевої культури;
- не можна не бачити, що в міру деідеологізації суспільного життя, з одного боку, і розвитку інформаційно-комунікативних

можливостей, з іншого зростає увага до культурного наповнення і культурного формату всіх проявів життя, в тому числі до культурних змістів і форм дозвілля. Там, де раніше було «суспільство», «стала культура» (Х. Беркінг);

- серед рівнів регулювання культури дозвілля (як-от: авторитарний, стимулюючий, «соціокультурний контроль») найбільш прийнятним є мотиваційний, тобто регулювання проведення дозвілля через внутрішні потреби, інтереси і переконання особи. Саморегулювання вільного часу слід розглядати як властивість особи, показник її зрілості, потенціал її розвитку, сформовану здатність до організації свого біографічного часу.

Тема дискусійного семінару:

«Участь у діяльності юридичної клініки – це лише морально-етична проблема чи й проблема професійної соціалізації студента-юриста»

Проблеми для обговорення та дискусії

1. Чи можна стверджувати, що правосвідомість – це, передусім, визнання права як прояву усіх основних змістів людського духу, віра в об'єктивне існування права, його справедливий зміст, благородне призначення, тобто віра у саму ідею права? Як у зв'язку з цим розкривається один із найважливіших постулатів римського права: *jus est ars boni et aequi* (право є мистецтво добра і справедливості)?
2. Здійснення програм клінічної юридичної освіти сприяє поглибленню професійної підготовки на рівні вимог нашої юридичної практики чи є ефективним насамперед для процесів євроінтеграції, що орієнтують на соціальну трансформацію, демократичне перетворення українського суспільства.
3. Серед діючих видів програм клінічної освіти (юридична клініка «живого клієнта»; клініка «Практичного права»; юридична клініка «живої практики»; юридична клініка «живої справи»), які,

на ваш погляд, можуть бути найбільш ефективними в Україні? Розкрити своє бачення проблеми на конкретних прикладах.

4. Чи кожен студент може стати учасником проекту з впровадження програм юридичної клініки з огляду на розуміння сутності й соціальної значимості свого фаху, дотримання морально-етичних вимог до дій професіонала з юриспруденції. Враховуючи бачення проблеми, чи можна вийти на розробку проекту кодексу професійної етики (кодексу честі) для студентів та координаторів клініки.
5. Як ви вважаєте, чи може діяльність юридичних клінік (зокрема, клініки Street Lave – Практичного права) позитивно вплинути на наше українське правосуддя в плані прийняття правильних рішень, підвищення довіри до суддів, запровадження прогресивних форм відновного правосуддя (зокрема, медіації).
6. Яка, на ваш погляд, роль засобів сучасної масової комунікації в активізації розвитку системи програм юридичної клініки у порівнянні з налагодженням зв'язків щодо обміну досвідом з юридичними клініками інших навчальних закладів (проведення семінарів, науково-практичних конференцій, зустрічей-консультацій тощо).

Формування висновків (прес-реліз, підготовка статті в «Юр-факти плюс», виступ на науковій конференції) за результатами обговорення та дискутування з означених проблем.

Приклад орієнтовних висновків, зроблених викладачем культурологічних дисциплін Зеліско Л.І.: «Отже, аналіз діяльності юридичної клініки свідчить, що вона працює на професійну парадигму – юридичний світогляд на основі юридичного методу, якому властивий правовий погляд на світ, правове бачення дійсності, розуміння права як феномена культури. Якщо, наприклад, піфагорійці з позиції математики стверджували, що сутністю світу є число, то тепер юристи на підставі такого ж підходу можуть сказати, що сутність світу – право. Саме запровадження програм клінічної освіти сприятиме зміні юридичної парадигми, юридизації соціуму з пріоритетом конституційних цінностей незалежної держави».

РОЗДІЛ II. ПЕРЕВІРКА ТА КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

БЛОК ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ З КУЛЬТУРОЛОГІЇ.

Варіант 1.

1. Яке зі слов'янських племен у VIII–X ст. мало найбільш високу культуру:
 - А. древляни;
 - Б. кривичі;
 - В. поляни;
 - Г. сіверці?
2. Назвати автора першої української національної опери «Запорожець за Дунаєм»:
 - А. Павло Чубинський;
 - Б. Микола Лисенко;
 - В. Семен Гулак-Артемівський;
 - Г. Михайло Глінка.
3. Показати відповідність між українськими кінорежисерами та їхніми творами:

А. О. Довженко	«Тіні забутих предків»
Б. П. Чардинін	«Наталка Полтавка»
В. І. Кавалерідзе	«Земля»
Г. С. Параджанов	«Тарас Трясило»
4. До якої літературної течії входили такі українські поети як М. Зеров, М. Йогансен, М. Рильський, М. Драй-Хмара:
 - А. символізм;
 - Б. неокласицизм;
 - В. революційний романтизм;
 - Г. футуризм.

5. Показати відповідність між українськими співаками та гуртами, лідерами яких вони є:

- | | |
|-----------------------|---------------------|
| А. Олег Скрипка | «Тартак» |
| Б. Святослав Вакарчук | «Воплі-Водоплясова» |
| В. Сашко Положинський | «Бумбокс» |
| Г. Андрій Хливнюк | «Океан Ельзи» |

6. Позначити діячів сучасної української літератури:

- А. Оксана Забужко;
- Б. Остап Вишня;
- В. Сергій Жадан;
- Г. Павло Тичина;
- Д. Юрій Андрухович;
- Е. Максим Рильський;
- Ж. Юрко Покальчук.

7. Хто з великих київських князів першим прийняв християнство:

- А. княгиня Ольга;
- Б. князь Аскольд;
- В. князь Ігор;
- Г. князь Святослав?

8. Яке давньослов'янське місто мало найвищий рівень культури і його слід уважати найстарішим:

- А. Чернігів;
- Б. Київ;
- В. Галич;
- Г. Луцьк?

9. При якому монастирі чи соборі в XI–XII ст. була створена найвідоміша і найбільша бібліотека-книгозбірня:

- А. Софійському соборі;
- Б. Печерському монастирі;
- В. Видубицькому монастирі;
- Г. Десятинній церкві?

10. У складі якої країни українські землі XIV–XVIII ст. мали найкращі умови для розвитку своєї культури:

- А. Польщі;

- Б. Литви;
- В. Молдови;
- Г. Кримського ханства?

11. Назвати найпослідовніших противників церковної унії в літературі кінця XVI – початку XVII ст.:

- А. Петро Скарга;
- Б. Христофор Філарет;
- В. Клірик Острозький;
- Г. Іван Вишенський.

12. Назвати найвизначніший вищий навчальний заклад України другої половини XVI–XVIII ст.:

- А. Острозька академія;
- Б. Холмський уніатський колегіум;
- В. Києво-Могилянська академія;
- Г. Львівська братська школа.

13. Який твір кінця XVI – початку XVIII ст. можна uważати першим посібником з історії:

- А. Літопис Грабянки;
- Б. Літопис Самовидця;
- В. Синопис;
- Г. Літопис Самійла Величка?

14. Хто з українських гетьманів домогся поширення на Україні стилю бароко:

- А. І. Самойлович;
- Б. І. Мазепа
- В. І. Скоропадський;
- Г. Д. Апостол?

15. Хто зробив найбільший внесок у XVIII ст. у розвиток української філософської думки:

- А. Г. Сковорода;
- Б. І. Саблуков;
- В. Д. Бортнянський;
- Г. Д. Левицький.

16. Який стиль переважав у творчості композиторів М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя:
- А. класицизм;
 - Б. романтизм;
 - В. бароко;
 - Г. рокайль?
17. Який напрям переважав у східноукраїнському національному відродженні першої половини ХІХ ст.:
- А. науковий;
 - Б. аполітичний культурницький;
 - В. суспільно-політичний;
 - Г. декабристський рух;
19. Хто ініціював і стимулював процес національно-культурного відродження в Західній Україні (30-ті роки ХІХ ст.):
- А. Львівський університет;
 - Б. греко-католицька церква;
 - В. Руська трійця;
 - Г. москвофіли?
20. Кого слід уважати щирими борцями за українізацію:
- А. О. Шумського, Г. Гринька, М. Хвильового, М. Скрипника;
 - Б. В. Затонського, С. Косіора;
 - В. Г. Петровського, Л. Кагановича;
 - Г. Д.Лебедя, П. Постишева?
21. У чому причина спільності долі Л. Курбаса, М.Куліша з долею М. Хвильового, О. Шумського:
- А. їх суспільно-політична діяльність;
 - Б. патріотичні цінності;
 - В. намагання створити нові культурницькі організації;
 - Г. прагнення виявити амбітність, кар'єризм?
22. Яку політичну організацію створила українська інтелігенція, зокрема представники письменницьких кіл, що відіграла велику роль у формуванні незалежної України:
- А. Гельсінську групу;
 - Б. Народний рух;

- В. групу шістдесятників;
 - Г. організацію «Спадщина»?
23. Якими законодавчими актами визначалася культурна політика незалежної України:
- А. Декларацією про державний суверенітет України;
 - Б. Основами законодавства України про культуру (1992 р.);
 - В. Конституцією України (1996 р.);
 - Г. Акту проголошення незалежності України (24 серпня 1994 р.)?
24. Які процеси у реформуванні освіти сучасної України мають негативний характер:
- А. багатоманітність типів навчальних закладів;
 - Б. зростання кількості нових ВНЗ;
 - В. упровадження Болонської системи освіти;
 - Г. зростання платних форм навчання?
25. Тип Богородиці в українській іконописній традиції – це:
- А. Замилування;
 - Б. Знамення;
 - В. Одигітрія;
 - Г. Оранта.
26. Художня мова українського бароко була естетичним кодом:
- А. елітарності культури;
 - Б. раціональності мислення нової людини;
 - В. ірраціональності світосприймання;
 - Г. антропоцентричності світосприймання.
27. Українському бароко притаманний:
- А. раціоналізм;
 - Б. ірраціоналізм;
 - В. суб'єктивізм
 - Г. гіперболізація.
28. У системі цінностей української культурної традиції домінують:
- А. розум;
 - Б. серце;
 - В. воля;
 - Г. дія.

29. Український культурний менталітет – це:
- А. патріархальний;
 - Б. державницький;
 - В. індивідуалістичний;
 - Г. колективістський.
30. Українська середньовічна модель світу – це:
- А. космоцентрична;
 - Б. геоцентрична;
 - В. антропоцентрична;
 - Г. антропокосмічна.

Варіант 2

1. Хто із сучасних мислителів висунув концепцію «осьового часу», який визначає період, коли виникли передумови, що дозволили людині стати такою, якою вона є:
- А. С. де Бовуар;
 - Б. К. Ясперс;
 - В. М.Хайдеггер;
 - Г. Ж-П Сартр?
2. Як називається культура, яка протиставляє себе традиційній культурі і заявляє про себе як про передову і прогресивну:
- А. адаптивна;
 - Б. художня;
 - В. альтернативна;
 - Г. маргінальна?
3. Як за класифікацією П. Сорокіна називається тип культури, що базується на принципі надпочуттєвості і надрозумності Бога як єдиної реальності і цінності:
- А. ідеаційний;
 - Б. матеріальний;
 - В. духовний;
 - Г. ідеалістичний?
4. Як перекладається латинське слово, від якого походить термін «цивілізація»:

- А. поліс;
- Б. мегаполіс;
- В. ойкумена;
- Г. місто?

5. Як в індійській філософії й індуїзмі називається сукупність громадянських, етичних і культових вимог, образ життя, визначений богами:

- А. дхарма;
- Б. веди;
- В. дао;
- Г. карма?

6. Як називається обряд (комплекс релігійних церемоній і фізичних випробувань), під час якого людина стає повноцінним членом спільноти:

- А. адаптація;
- Б. ініціація;
- В. конфірмація;
- Г. інкультурація?

7. Як називається поняття (особливої нематеріальної субстанції, незалежної від тіла), що відображає зміну історичних поглядів на психіку і духовний світ людини:

- А. дух;
- Б. характер;
- В. душа;
- Г. шарм?

8. Як називається науковий напрям, зорієнтований на філософське тлумачення культури як унікального і всеохоплюючого суспільного феномена:

- А. філософія культури;
- Б. соціологія культури;
- В. ідеологія культури;
- Г. соціодинаміка культури?

9. Як зреалізовує себе особистість у своєму взаємозв'язку з культурою – вона виступає як:
- А. носій культурних цінностей;
 - Б. суб'єкт культурної творчості;
 - В. творець культурного процесу;
 - Г. суб'єкт культурного впливу?
10. Назвати представника еволюціоністської школи в культурології:
- А. Е. Тайлор;
 - Б. Г. Спенсер;
 - В. Дж. Фрезер
 - Г. Л. Морган?
11. Кому із мислителів належить ідея створення так званої «універсальної вселенської церкви» – виразниці релігій майбутнього:
- А. В. Соловйову;
 - Б. Ж. Марітену;
 - В. А. Тойнбі;
 - Г. П. Сорокіну?
12. Назвати основних представників культурної антропології:
- А. К. Ясперс, М. Хайдеггер;
 - Б. Б. Ландман, Е. Ротхакер;
 - В. К. Маркс, Ф. Енгельс;
 - Г. Г. Віндельбанд, В. Ріккерт?
13. Що таке фетишизм:
- А. релігійний світогляд, що утверджує перевагу віри над розумом;
 - Б. здатність до творчої уяви;
 - В. класифікація однорідних предметів за їх загальними ознаками;
 - Г. поклоніння предметам, яким приписується надприродна сила?
14. Як в християнстві називається місце есхатологічної битви під час кінця світу, в якій будуть брати участь «царі всієї Землі»:
- А. Віфлеєм;
 - Б. Армагедон;

- В. Содом;
- Г. Гоморра?

15. Як називається культура національної сукупності людей, які живуть на певній території, або її частині, що оточена з усіх боків територією однієї або кількох держав:

- А. культура андеграунда;
- Б. культура етносу;
- В. культура анклава;
- Г. культура регіону?

16. Як називається прагнення пояснити духовні і культурні фактори виключно тим чи іншим станом суспільства:

- А. сцієнтизм;
- Б. соціологізм;
- В. суб'єктивізм;
- Г. солідаризм?

17. Хто в сучасній культурології є основоположником концепції «культурного детермінізму»:

- А. М. Бердяєв;
- Б. М. Вебер;
- В. Ф. Ніцше;
- Г. М. Бахтін?

18. В рамках якого наукового напрямку проводяться теоретичні дослідження природи людини і її сутності:

- А. фізична антропологія;
- Б. філософська антропологія;
- В. соціальна антропологія;
- Г. прикладна антропологія?

19. Як називається стійкий спосіб поведінки, що є зовнішнім матеріалізованим відображенням або фрагментом культурної традиції:

- А. тризна;
- Б. ритуал;
- В. звичай;
- Г. дисципліна?

20. Як називається поняття (яке увів в теорію онтогенезу М. Гумільов), що означає палку, невичерпну жагу діяльності, здатність до вибуховості почуттів, яке притаманне як окремим людям, так і деяким людським об'єднанням:

- А. експресивність;
- Б. пасіонарність;
- В. пассеїзм;
- Г. парадоксальність?

21. Як називається вищий підйом духовних і фізичних сил художника в процесі творення ним витвору мистецтва:

- А. творчість;
- Б. друге дихання;
- В. натхнення;
- Г. експресія?

22. Як називається специфічне явище масової культури, що є синонімом стереотипного псевдомистецтва, полишеного художньої цінності і перевантаженого примітивними деталями, розрахованими на зовнішній ефект:

- А. кітч;
- Б. підробка;
- В. халтура;
- Г. ерзац?

23. Як називається одна із сторін загальної культури особистості, що відноситься до сфери взаємовідносин представників протилежних статей:

- А. сексологія;
- Б. порнографія;
- В. сексуальна культура;
- Г. еротика?

24. Як називається духовна діяльність людини, яка породжує щось якісно нове і таке, що характеризується неповторністю, оригінальністю та унікальністю:

- А. творчість;
- Б. креативність;

В. винахідництво;

Г. самодіяльність?

25. Як називається естрадна пісня, мелодія, що має особливий успіх у сучасної публіки:

А. кітч;

Б. шлягер;

В. рейв;

Г. шоу?

26. Як називається стійка етнічна спільнота, що виникла на підґрунті мовного, територіального, соціально-економічного і культурного об'єднання та заявлених особливостей психічного складу в історико-культурному процесі:

А. народність;

Б. етнос;

В. народ;

Г. нація?

27. Як називається музично-сценічний твір, в якому використовуються різні засоби естрадної і побутової музики, драми, хореографії та оперного мистецтва:

А. кантрі;

Б. оперета;

В. джаз;

Г. мюзикл?

28. Назвати вченого – творця аналітичної теорії культури:

А. З. Фрейд;

Б. К. Юнг;

В. М. Мід;

Г. Е. Фромм?

29. Яким терміном визначається в соціокультурі втрата досягнутих завоювань культури і цивілізації, відступ до варварства:

А. контркультура;

Б. песимізм;

В. нігілізм;

Г. інволюція?

30. Який термін пропонують вчені для визначення стану в найближчому майбутньому західного суспільства і його культури:

- А. технологічне суспільство;
- Б. інформаційне суспільство;
- В. індустріальне суспільство;
- Г. відкрите суспільство?

Варіант 3.

1. Як називається вид письма, в якому предмети, події зображаються за допомогою умовних знаків:

- А. каліграфія;
- Б. піктографія;
- В. стиль;
- Г. азбука?

2. Як в культурології визначаються риси, що є загальними для всіх культур народів світу (їх специфіка зумовлена, як природними факторами, так і історичними особливостями розвитку етносів):

- А. культурні аспекти;
- Б. культурний імператив;
- В. культурні відмінності;
- Г. культурні універсалії?

3. Хто із європейських мислителів написав працю «Занепад Європи», яка стала одним з фундаментальних теоретичних обґрунтувань сучасної культурології:

- А. Ф. Ніцше;
- Б. О. Спенглер;
- В. Г. Спенсер;
- Г. Дж. Фрезер?

4. Кому із названих мислителів належить концепція «природної антикультурності»:

- А. Б. Писарєву;
- Б. В. Розанову;
- В. Ф. Ніцше;
- Г. Ж.-Ж. Руссо?

5. Як називається те, що створене поза природними процесами і до створення чого має відношення людина, суспільство (продукт культури):

- А. архаїзм;
- Б. артефакт;
- В. архе;
- Г. архетип?

6. Як називаються якісні досягнення досягнутого світогляду, що входять в суспільне життя ідей і знань, характерних для кожної епохи і таких, що визначають види, форми і рівні суспільної свідомості:

- А. світова культура;
- Б. класична культура;
- В. духовна культура;
- Г. матеріальна культура?

7. Назвати різновид культури, яка свідомо орієнтує свої матеріальні і духовні цінності на «примітивного споживача»:

- А. споживацька культура;
- Б. масова культура;
- В. індивідуальна культура;
- Г. популярна культура?

8. Як називається рух за об'єднання церков:

- А. реформація;
- Б. міжконфесійна єдність;
- В. екуменізм;
- Г. інтеграція?

9. Як називається суспільство, поняття якого використовується для характеристики культури західної спільноти:

- А. відкрите;
- Б. закрите;
- В. індустріальне;
- Г. постіндустріальне?

10. Як називається культура, в якій переважає модель поведінки сучасників людини:

- А. адаптивна;

- Б. професійна;
- В. конфігуративна;
- Г. громадянська?

11. Хто із вчених в процесі вивчення культур застосував «метод пережитків», під яким розумілося «живе свідчення» або «пам'ятник минулого»:

- А. Б. Малиновський;
- Б. Пуфендорф;
- В. Е. Тейлор;
- Г. А. Еванс?

12. Хто із вчених був відомим продовжувачем справи З. Фрейда щодо використання догм класичного психоаналізу при вивченні культур:

- А. Е. Фромм;
- Б. К. Юнг;
- В. Г. Рохейм;
- Г. М. Мід?

13. Назвати американського вченого, який висунув гіпотезу про те, що сучасному світові загрожує боротьба цивілізацій:

- А. А. Крьобер;
- Б. П. сорокін;
- В. Е. Хантінгтон;
- Г. Ф. Боас?

14. Як називається один з найбільш яскравих елементів масової культури, який представлений розповідями в картинках з короткими коментарями до змісту:

- А. кітч;
- Б. комікс;
- В. шарж;
- Г. етюд?

15. Хто із названих культурологів успішно працював над проблемами соціодинаміки культури:

- А. А. Ріль;
- Б. А. Моль;

В. Дж. Мілль;

Г. В. Даль?

16. Як називається вища форма вияву культурної майстерності яка виявляється в умінні творити експромтом:

А. інтуїція;

Б. інсталяція;

В. імпровізація;

Г. імітація?

17. Як називається середньовічна філософія, що створила систему штучних логічних аргументів для теоретичного виправдання догматів церкви:

А. схематизм;

Б. стоїцизм;

В. схоластика;

Г. софізм?

18. Назвати термін для визначення релігійних вірувань в яких всі прояви людського, соціального, особистісного або духовного прирівнюється до природного:

А. монотеїзм;

Б. анімізм;

В. політеїзм;

Г. тотемізм?

19. Хто з мислителів розумів культуру як вшанування світла:

А. М. Вебер;

Б. Ф. Ніцше;

В. М. Реріх;

Г. І. Кант?

20. Як називається вчення про єдність людської душі з божеством і можливість спілкування з потойбічним світом:

А. теогонія;

Б. теософія;

В. теологія;

Г. теодіцея?

21. Назвати автора концепції «пасіонарності»:
- А. М. Бердяєв;
 - Б. Л. Гумільов;
 - В. В. Брюсов;
 - Г. М. Бахтін?
22. Який термін в культурології визначає процес входження індивіда в суспільство і культуру та засвоєння ним соціокультурного простору:
- А. антропогенез;
 - Б. інкультурація;
 - В. інтенсифікація;
 - Г. адаптація?
23. Як називається пам'ятка мистецтва, що належить до раннього періоду розвитку мистецтва:
- А. антик;
 - Б. раритет;
 - В. примітив;
 - Г. унікум?
24. Яким терміном визначають вузькість та обмеженість поглядів і культурних потреб зумовлених образом життя в місцях, які віддалені від культурних центрів:
- А. примітивізм;
 - Б. песимізм;
 - В. аскетизм;
 - Г. провінціалізм?
25. Хто із сучасних мислителів увів в науковий обіг поняття «дегуманізація мистецтва»:
- А. М. Фуко;
 - Б. Х. Ортега-і-Гасет;
 - В. К. Леві-Строс;
 - Г. Тейя де Шарден?
26. Яким терміном Платон визначив ідеал виховання у греців, що поєднував красу почуттів, благородство, багатство фізичних і духовних здатностей:

- А. катарсис;
 - Б. канон;
 - В. мімесис;
 - Г. калокагатія?
27. Як можна коротко визначити поняття культурології, це:
- А. філологічна наука;
 - Б. інтегративні знання;
 - В. описова наука;
 - Г. емпіричні знання?
28. Як сьогодні називають короткий словник сучасних слів з дефініціями:
- А. апокриф;
 - Б. агіографія;
 - В. глосарій;
 - Г. азбука?
29. Коли з'явився термін «культура» у його сучасному значенні:
- А. XVII ст.;
 - Б. XVIII ст.;
 - В. XIX ст.;
 - Г. XX ст.?
30. Хто із філософів вжив вираз: «людина за природою – тварина суспільна»:
- А. Епікур;
 - Б. Протагор;
 - В. Арістотель;
 - Г. Платон?

**КОМПЛЕКСНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА З НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»
для студентів всіх спеціальностей**

Варіант 1

1. Пам'ятки барокової архітектури на західноукраїнських землях (XVII–XVIII ст.)
2. Проблема розвитку української мови на початку XIX ст. Роль І. Котляревського у становленні української літературної мови.
3. Найдавніші пам'ятки писемності Київської Русі.
4. Найхарактерніші риси масової культури.
5. Культура яких народів мала найбільший вплив на слов'ян до утворення Давньоруської держави:
 - 1) трипільців;
 - 2) античних міст Причорномор'я;
 - 3) Візантії;
 - 4) кімерійців?

Варіант 2

1. Культурницько-просвітницька діяльність Києво-Могилянської академії (друга половина XVII–XVIII ст.).
2. Заслуга Т. Шевченка у розвитку українського образотворчого мистецтва 1840–1860 років.
3. Суд і покарання у козацькій культурі.
4. У чому полягає феномен сучасної масової культури.
5. Яке зі слов'янських племен у VIII–X ст. мало найбільш високу культуру:
 - 1) древляни;
 - 2) кривичі;
 - 3) поляни;
 - 4) сіверці?

Варіант 3

1. Розвиток в українському малярстві (друга половина XVII ст.) барокової традиції. Образ козака-бандуриста Мамає.
2. Становлення і розвиток в українській культурі XIX ст. професійного театру.
3. Морально-духовні цінності українського козацтва.

4. Яка країна є батьківщиною сучасної масової культури.
5. Хто з великих київських князів першим прийняв християнство:
- | | |
|-------------------|---------------------|
| 1) княгиня Ольга; | 2) князь Аскольд; |
| 3) князь Ігор; | 4) князь Святослав? |

Варіант 4

1. Роль І. Мазепи у розвитку і становленні феномена українського архітектурного бароко.
2. Твір «Історія Русів» в українській культурі (1846 р.) і його роль у формуванні національної свідомості українців.
3. Образ козака в українській культурі.
4. Кітч у сучасній масовій культурі.
5. Яке давньослов'янське місто мало найвищий рівень культури і його слід уважати найстарішим:
- | | |
|--------------|-----------|
| 1) Чернігів; | 2) Київ; |
| 3) Галич; | 4) Луцьк? |

Варіант 5

1. Розкрити суть явища полемічної літератури в українській культурі XVI–XVII ст.
2. Розвиток жанру опери в українській культурі XIX ст.
3. Остромислове євангеліє (1056–1057 р.) як культурна пам'ятка Київської Русі.
4. Сутність літературно-художньої течії дадаїзму (1916–1922 р.).
5. Як проникала антична культура в Київську Русь:
- | |
|--|
| 1) через Візантію; |
| 2) через південних слов'ян; |
| 3) через держави і племінні союзи Західної Європи; |
| 4) через скіфські племена? |

Варіант 6

1. Розкрити особливості українського малярського бароко на прикладі діяльності жовківського художнього осередку наприкінці XVII–XVIII ст.

2. Ідеали і система цінностей діячів Кирило-Мефодіївського товариства.
3. Найвідоміші іконописні школи в культурі Київської Русі.
4. Жанр «мильної опери» у сучасній масовій культурі.
5. При якому монастирі чи соборі в XI–XII ст. була створена найвідоміша і найбільша бібліотека-книгозбірня:
 - 1) Софійському соборі;
 - 2) Печерському монастирі;
 - 3) Видубицькому монастирі;
 - 4) Десятинній церкві?

Варіант 7

1. Своєрідність розвитку українського бароко у загальноєвропейському контексті: найхарактерніші прояви.
2. Національно-культурне відродження у Галичині (XIX ст.). Діяльність «Руської Трійці».
3. Пам'ятки архітектури у культурі Київської Русі.
4. Мистецтво кінематографу у сучасній масовій культурі.
5. У складі якої країни українські землі XIV–XVIII ст. мали найкращі умови для розвитку своєї культури:
 - 1) Польщі;
 - 2) Литви;
 - 3) Молдови;
 - 4) Кримського ханства?

Варіант 8

1. Львівський університет як осередок освіти і науки у культурі Західної України (1661–1805 рр.).
2. Громадівський рух в українській культурі другої половини XIX ст., його вплив на формування національної свідомості українців.
3. Найвідоміші майстри жовківського художнього осередку (друга половина XVII–XVIII ст.).
4. Рух шістдесятників в українській культурі XX ст. (50–60-ті роки).
5. Назвати найпоштових противників церковної унії в літературі кінця XVI – початку XVII ст. (дві відповіді):

- 1) Петро Скарга;
- 3) Клірик Острозький;

- 2) Христофор Філарет;
- 4) Іван Вишенський?

Варіант 9

1. Розкрити феномен кобзарства в українській культурі.
2. Розвиток української класичної літератури (друга половина XIX ст.).
3. Розвиток полемічної літератури (друга половина XVI – початок XVII ст.).
4. Особливості явища масової культури (20-ті роки XX ст.).
5. Назвати найвизначніший вищий навчальний заклад України другої половини XVI–XVIII ст.:
 - 1) Острозька академія;
 - 2) Холмський уніатський колегіум;
 - 3) Києво-Могилянська академія;
 - 4) Львівська братська школа.

Варіант 10

1. Роль І. Мазепи у розвитку української культури.
2. Чинники в культурі XX ст., які сприяли розвиткові й утвердженню української мови.
3. Найвідоміші твори українського скульптора зі світовим ім'ям Олександра Архипенка (течія модернізму).
4. Найпопулярніші літературні жанри масової культури.
5. Який твір кінця XVI – початку XVIII ст. можна уважати першим посібником з історії:
 - 1) Літопис Грабянки;
 - 2) Літопис Самовидця;
 - 3) Синопис;
 - 4) Літопис Самійла Величка?

Варіант 11

1. Відображення у творчості Г. Сковороди гуманістичної спрямованості української культури.
2. Вплив творчості І. Франка (1856–1916 рр.) на формування світоглядних засад української національної інтелігенції.

3. Найвідоміші види молодіжних субкультур у сучасній українській культурі.

4. Характерні риси масової культури (друга половина ХХ ст.).

5. Хто з українських гетьманів домігся поширення на Україні стилю бароко:

1) І. Самойлович;

2) І. Мазепа;

3) І. Скоропадський;

4) Д. Апостол?

Варіант 12

1. Напрямки культурно-просвітницької діяльності Києво-Могилянської академії.

2. Становлення і розвиток українського професійного театру у культурі ХІХ ст.

3. Найвідоміші представники руху шістдесятників (50–60-ті роки ХХ ст.).

4. Поняття кітчу у масовій культурі (60–80-ті роки ХХ ст.).

5. Хто зробив найбільший внесок у ХVІІІ ст. у розвиток української філософської думки, а також музики (дві відповіді):

1) А. Ведель;

2) Г. Сковорода;

3) І. Саблуков;

4) Д. Бортнянський;

5) Д. Левицький?

Варіант 13

1. Гуманістична спрямованість культурницько-просвітницької діяльності Ф. Прокоповича (1681–1736 рр.).

2. Характерні риси українського бароко.

3. Культурологічна характеристика і система цінностей української молоді.

4. Найпопулярніші жанри масової культури.

5. Який стиль переважав у творчості композиторів М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя:

1) класицизм;

2) романтизм;

3) бароко;

4) рокайль?

Варіант 14

1. Основні прояви боротьби українського козацтва за національну та духовну незалежність (XVII–XVIII ст.).
2. Розвиток жанру опери в українській культурі XIX ст.
3. Право як вид духовної культури.
4. Поняття масової культури.
5. Який напрям переважав у східноукраїнському національному відродженні першої половини XIX ст. і хто намагався його змінити (дві відповіді):
 - 1) Кирило-Мефодіївське братство;
 - 2) аполітичний культурницький;
 - 3) суспільно-політичний;
 - 4) декабристський рух;
 - 5) науковий;
 - 6) братські школи?

Варіант 15

1. Культурницько-просвітницька діяльність Острозької вищої школи як школи нового типу (друга половина XVI – перша половина XVII ст.).
2. Ритуали та звичаї козацького рицарства.
3. Вплив комп'ютерних відеоігор на свідомість і спосіб життя особистості в сучасній культурі.
4. Креативне навчання у системі сучасної вищої освіти.
5. Хто ініціював і стимулював процес національно-культурного відродження в Західній Україні (30-ті роки XIX ст.); представник якої організації очолив Головну Руську Раду (дві відповіді):
 - 1) Львівський університет;
 - 2) греко-католицька церква;
 - 3) Руська трійця;
 - 4) москвофіли?

Варіант 16

1. Розкрити особливості розвитку духовної культури українського народу на фольклорі XIV–XVI ст. (на прикладі феномену народної думи).

2. Культурницько-просвітницька діяльність П. Могили (1596–1647 рр.).
3. Найхарактерніші ознаки віртуальної реальності.
4. Особливості жанру «мильної опери» у масовій культурі.
5. Кого слід уважати щирими борцями за українізацію:
 - 1) О. Шумського, Г. Гринька, М. Хвильового, М. Скрипника;
 - 2) В. Затонського, С. Косіора;
 - 3) Г. Петровського, Л. Кагановича;
 - 4) Д. Лебеда, П. Постишева?

Варіант 17

1. Утвердження гуманістичних ідей в українському мистецтві кінця XVI – поч. XVII ст. (література, іконографія, професійна музика).
2. Типологія культури як наукова проблема: етнічна, національна, їх співвідношення.
3. Визначення і розвиток українського театру як професійного.
4. Мережа Інтернет в культурі та її вплив на особистість.
5. У чому причина спільності у долі Л. Курбаса, М.Куліша з долею М. Хвильового, О. Шумського:
 - 1) їх суспільно-політична діяльність;
 - 2) патріотичні цінності;
 - 3) намагання створити нові культурницькі організації;
 - 4) прагнення виявити амбітність, кар'єризм?

Варіант 18

1. Особливості етногенезу українців.
2. Значення виникнення і розвитку друкарства для української культури і освіти.
3. Розвиток української класичної музики у XIX ст.
4. Поняття «віртуального світу» та комп'ютерних ігор в сучасній культурі.
5. Яку політичну організацію створила українська інтелігенція, зокрема представники письменницьких кіл, що відіграла велику роль у формуванні незалежної України:

- | | |
|--------------------------|----------------------------|
| 1) Гельсінську групу; | 2) Народний рух; |
| 3) групу шістдесятників; | 4) організацію «Спадщина»? |

Варіант 19

1. Розвиток і напрямки діяльності братських шкіл на Україні (кінець XVI – поч. XVII ст.).
2. Роль «Руської Трійці» у розвитку духовної культури України.
3. Найхарактерніші риси українського бароко.
4. Український культурний Ренесанс та його загибель (20-ті роки XX ст.).
5. Якими законодавчими актами визначалася культурна політика незалежної України:
 - 1) Декларацією про державний суверенітет України;
 - 2) Основами законодавства України про культуру (1992 р.);
 - 3) Конституцією України (1996 р.);
 - 4) Акту проголошення незалежності України (24 серпня 1994 р.)?

Варіант 20

1. Значення творчості письменників-полемістів XVI ст. І. Вишенського і М. Смотрицького.
2. Розвиток живопису у культурі України XIX ст.
3. Поняття мазепинського бароко в українській культурі.
4. Театр «Березіль» (1922 р.) Леся Курбаса.
5. Хто в сучасній культурології є основоположником концепції «культурного детермінізму»:

1) М. Бердяєв;	2) М. Вебер;
3) Ф. Ніцше;	4) М. Бахтін?

Варіант 21

1. Позитивні і негативні наслідки для розвитку української культури автономного перебування України у складі Литви та Польщі.
2. Поняття культурного поля життєдіяльності людини.

3. Чим можна пояснити активне відродження козацької культури у сучасній Україні?
4. Модернізм як культурний феномен ХХ ст.
5. Які процеси у реформуванні освіти сучасної України мають негативний характер:
 - 1) багатоманітність типів навчальних закладів;
 - 2) зростання кількості нових ВНЗ;
 - 3) упровадження Болонської системи освіти;
 - 4) зростання платних форм навчання?

Варіант 22

1. Зародження і розвиток козацької культури. Морально-духовні цінності українського козацтва.
2. Генеза та періодизація національно-культурного відродження в Україні у період ХІХ ст.
3. Основні типи української людини у сучасному культурному просторі.
4. Інформаційна культура в системі сучасної освіти.
5. Як називається стійкий спосіб поведінки, що є зовнішнім матеріалізованим відображенням або фрагментом культурної традиції:
 - 1) тризна;
 - 2) ритуал;
 - 3) звичай;
 - 4) дисципліна?

Варіант 23

1. Мистецтво архітектури у культурі Галицько-Волинської Русі.
2. Виникнення в українській культурі ХV–ХVІ ст. братств та їх культурно-просвітницька діяльність.
3. М. Лисенко і розвиток української класичної музики.
4. Течії модернізму в українській культурі ХХ ст.
5. Художня мова українського бароко була естетичним кодом:
 - 1) елітарності культури;
 - 2) раціональності мислення нової людини;
 - 3) ірраціональності світосприймання;
 - 4) антропоцентричності світосприймання.

Варіант 24

1. Характеристика Галицько-Волинського літопису як визначної пам'ятки писемності Галицько-Волинської Русі.
2. Вплив на розвиток української національної культури «Історії Русів».
3. Культурницько-просвітницька діяльність І. Франка.
4. Діячі української культури в еміграції.
5. Українському бароко притаманний:
 - 1) раціоналізм;
 - 2) ірраціоналізм;
 - 3) колоритність;
 - 4) гіперболізація.

Варіант 25

1. Школи іконописного мистецтва у культурі Київської Русі.
2. Природне, соціальне і культурне в людині.
3. Роль М. Драгоманова і М. Костомарова в українській культурі.
4. Найхарактерніші риси масової культури.
5. У системі цінностей української культурної традиції домінують:
 - 1) розум;
 - 2) серце;
 - 3) воля;
 - 4) дія.

Варіант 26

1. Жанр літописання у культурі Київської Русі (на прикладі «Повісті временних літ»).
2. Роль І. Мазепи у розвитку української культури. Поняття мазепинського бароко.
3. Становлення українського професійного театру в українській культурі ХІХ століття.
4. Течія постмодернізму в українській культурі на межі ХХ–ХХІ століть.
5. Український культурний менталітет – це:
 - 1) патріархальний;
 - 2) державницький;
 - 3) індивідуалістичний;
 - 4) колективістський.

Варіант 27

1. Прийняття християнства і його вплив на розвиток культури Київської Русі.
2. Острозька академія як культурно-освітній центр нового типу.
3. Філософсько-культурологічні погляди Г.С. Сковороди.
4. Стиль модерн в українській художній культурі початку ХХ століття.
5. Українська середньовічна модель світу – це:
 - 1) космоцентрична;
 - 2) геоцентрична;
 - 3) антропоцентрична;
 - 4) антропокосмічна.

Варіант 28

1. Найдавніші пам'ятки писемності у культурі Київської Русі.
2. Роль праці С. Оріхівського-Роксолана (1513–1566 рр.) «Природне право» у розвитку української правової культури.
3. Мистецтво опери в українській художній культурі ХІХ – поч. ХХ ст.
4. Соціокультурний портрет ровесника.
5. Тип Богородиці в українській іконописній традиції – це:
 - 1) Замилування;
 - 2) Знамення;
 - 3) Одигітрія;
 - 4) Оранта.

КОМПЛЕКСНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ДУХОВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ»

Варіант 1.

1. Обґрунтувати визначення духовності як внутрішньої сфери самозаявлення особистості, її апіорної здатності будувати свій власний світ смислів, ідеалів, цінностей.
2. Дати оцінку внеску митрополита Іларіона («Слово про закон і благодать») у розвиток духовності українського народу.
3. Визначити домінанти духовності сучасного українського суспільства.
4. Кому належить дане визначення культури: «Культура – це результат всіх досягнень окремих осіб і всього людства у всіх галузях в тій мірі, в якій ці досягнення сприяють духовному вдосконаленню особистості»:
 - а) О. Шпенглеру;
 - б) А. Швейцеру;
 - в) Ф. Шеллінгу;
 - г) А. Шопенгауеру?

Варіант 2.

1. Обґрунтувати виділення духовної культури в загальному культурологічному процесі за її розміщенням відносно когнітивної, ціннісної і регулятивної вісей.
2. Визначити найважливіші складові духовності людини, заявлені та простежені у «Повчанні Володимира Мономаха своїм дітям».
3. Пояснити процес зміни людини-характеру на людину-ситуацію в сучасній культурі.
4. Що є теоретичним фундаментом сучасної масової культури:
 - а) філософія Ф. Ніцше;
 - б) філософія Дж. Дьюї;
 - в) філософія Г. Спенсера;
 - г) філософія З. Фрейда?

Варіант 3.

1. Визначити та розкрити найхарактерніші риси духовної культури.
2. Прокоментувати одну із головних тез творів Кирила Туровського – свободу вибору людини між добром і злом.

3. Пояснити, беручи до уваги психоаналітичний підхід до сутності буття людини, потяг до творення (лібідо) і потяг до руйнування (мортідо).

4. Назвіть культуролога – автора терміна «адаптивна культура», що означає нематеріальну культуру, яка включає соціальні, політичні інститути, систему цінностей:

а) М. Фуко;

б) К. Юнг;

в) У. Огборн;

г) З. Фрейд?

Варіант 4.

1. Пояснити різницю між повсякденним прагматичним та філософсько-культурологічним світоглядом.

2. Дати оцінку ролі літописця Нестора («Повість временних літ») у розвитку української духовної культури.

3. Прослідкувати взаємопов'язаність зовнішнього (ритуального, етикетного) і внутрішнього (соціально-психологічного) аспектів культури спілкування з духовністю особистості.

4. Хто з мислителів стверджував, що культура духовна і емоційна, а цивілізація, яка забезпечує порядок і комфортність життя у суспільстві, технологічна і матеріальна:

а) Т. Парсонс;

б) А. Тойнбі;

в) А. Вебер;

г) М. Бердяєв?

Варіант 5.

1. Визначити стани духовного життя суспільства (як-от: активний, акцентований, пасивний, збалансований) та пояснити особливості їх прояву.

2. Проаналізувати прояви духовної культури періоду Галицько-Волинської держави (XIII–XIV ст.), зокрема, трактування духовної природи людини у працях Юрія Дрогобича (Котермака).

3. Оцінити духовний рівень культури дозвілля молоді у сучасному просторі України.

4. Яким терміном у сучасній гуманістиці визначають рівень суспільного, духовного розвитку почуттів, емоційної грамотності людини:

- а) культура людських відносин; б) культура духовна;
в) культура естетична; г) культура почуттів?

Варіант 6.

1. Пояснити тезу вчення І. Канта, А. Шопенгауера, Ж.-П. Сартра про безперервність духовного ритму людини у вимірі соціокультурного часу-простору.
2. Обґрунтувати на прикладі творів Ярослава Мудрого, Климента Смолянтича, Кирила Туровського, Даниїла Заточника (за вибором) твердження, що основною проблемою пам'яток духовної культури княжої доби була проблема людини, цінності і самоцінності її буття, діяльності.
3. Визначити роль культурного сценарію «Спілкування людини з ілюзорним партнером» (у релігії, мистецтві, інших сценаріях життєтворчості) у духовному розвитку особистості.
4. Хто з названих мислителів розробив концепцію «постіндустріального суспільства»:
а) Г. Маркузе; б) Р. Арон;
в) Д. Белл; г) М. Фуко?

Варіант 7.

1. Пояснити духовність як соціокультурний феномен і як індивідуально-особистісний, персоніфікований прояв.
2. Розкрити зміст «філософії серця» (Г. Сковорода, П. Юркевич) стосовно духовного життя людини, рушійних здатностей людської душі.
3. Проаналізувати прояви орієнтації значної частини української молоді на стандарти масового споживання західних зразків.
4. Як називають молодіжну субкультуру Великобританії, яка сформувалася в середовищі низькооплачуваних некваліфікованих працівників ручної праці:
а) панки; б) скінхеди;
в) рокери; г) теде?

Варіант 8.

1. Дати оцінку популярності та дієвості цінностей східної культури у сучасному духовному просторі.
2. Проаналізувати сучасний стан релігії як органічного елементу духовної культури українського народу (міжконфесійні відносини, правове поле віруючих та релігійних організацій, духовна освіта, релігійні урочистості тощо).
3. Визначити, які форми задоволення культурних потреб української молоді пропонує соціокультурне середовище, в тому числі національного характеру.
4. Що сучасні дослідники сфер духовного життя ототожнюють з сукупністю форм, цінностей й ідеалів, які виконують функцію соціальної орієнтації в конкретному суспільстві:
 - а) цивілізацію;
 - б) мистецтво;
 - в) етику;
 - г) культуру?

Варіант 9.

1. Проаналізувати оптимістичні та песимістичні прогнози щодо розвитку науки в сучасному духовному просторі.
2. Обґрунтувати вплив нових соціально-економічних умов на збагачення і поглиблення духовного життя українського народу.
3. Визначити духовні домінанти сучасного українського суспільства, обґрунтувати їх вирішальне значення у заявленні культурного коду нації, який формує систему цінностей соціуму й окремих особистостей.
4. Згідно з теорією швейцарського вченого К. Юнга розвиток, збагачення духовної культури зумовлені:
 - а) наявністю культурного середовища;
 - б) екологічними причинами;
 - в) впливом соціальних чинників;
 - г) проявами сили людського інтелекту?

Варіант 10.

1. Визначити зміст культурологічних знань як необхідної умови формування філософсько-світоглядного мислення – головної пара-

дигми сучасної інтелектуальної освіти, запоруки виживання людини в сучасній соціотехносфері.

2. Проаналізувати історію розвитку філософської думки в Україні, зв'язок розвитку філософських ідей з духовністю народу, з розвитком нації.

3. Визначити основні функції релігії як різновиду духовної культури, розкрити їх дієвий потенціал.

4. Як називається повне заперечення всіх загальноприйнятих культурних цінностей, ідеалів, моральних норм:

а) скептицизм;

б) нігілізм;

в) схоластика;

г) обскурантизм?

Варіант 11.

1. Пояснити взаємозв'язок та відмінність понять дух і душа у вимірі європейської культурно-філософської традиції.

2. Проаналізувати феномен іконопису (естетика і філософія кольору та світла, формування почуттєво-емоційних образів Божественного світу, гармонізація внутрішнього світу та ін.) в українській культурі та його вплив на духовність.

3. Пояснити принцип повноправного спілкування в моделі креативного навчання (від англ. creative – творчий), який передбачає відповідальність за свою роботу як викладача, так і студента.

4. Який підхід до дослідження культури дав можливість ввести в наукову термінологію поняття «сублімація»:

а) функціональний;

б) діалогічний;

в) психоаналітичний;

г) семіотичний?

Варіант 12.

1. Визначити духовні формоутворення, представлені у філософсько-релігійному тексті давньоіндійської культури – «Упанішади».

2. Проаналізувати парадигму духовного становлення людини за І. Вишенським, яка передбачає процеси самопізнання, самоза-

глиблення, пізнання Бога як наближення себе до Бога, єднання з Богом як наслідок самовдосконалення.

3. Визначити форми задоволення культурних потреб студентської молоді, як «домашні», так і ті, що пропонують заклади культури, університетське середовище.

4. Хто із французьких мислителів XVIII ст. вважав, що визначальною сутністю культури є духовна сфера, а також відстоював ідею самоцінності кожної культури і був противником європоцентризму:

а) Д. Дідро;

б) Ш. Монтеск'є;

в) К. Гельвецій;

г) Ф. Вольтер?

Варіант 13.

1. Обґрунтувати різні підходи до поняття «духовне» (у звичайному слововжитку, у протиставленні матеріальним здобуткам, у християнській традиції та ін.).

2. Розкрити морально-духовне підґрунтя філософії Григорія Сковороди (принцип «нерівної рівності», самопізнання, праці за покликанням тощо).

3. Скласти культурологічну характеристику студентської молоді (особливості психології, система цінностей, детермінованість соціальної поведінки тощо).

4. Який термін вживається у культурології для означення несприйняття молоддю традиційної культури:

а) контрреволюція;

б) поп-культура;

в) нігілізм;

г) контркультура?

Варіант 14.

1. Прослідкувати трактування ідеї Платона щодо попереднього існування душі відносно тіла у вченнях «отців церкви» (Августин, Тома Аквінський та ін.), вплив цих вчень на подальший розвиток духовності.

2. Визначити соціокультурні виміри та типи сучасної української людини.

3. Проаналізувати, наскільки якісний відпочинок і відсутність ситуацій ризику гарантують молодій людині сучасні розважальні заклади (на прикладі культури дозвілля у рідному місті, селищі).

4. Хто із французьких філософів вважав, що прогрес культури сприяє занепаду моралі:

а) Д. Дідро;

б) Ф. Вольтер;

в) Ш. Монтеск'є;

г) Ж.-Ж. Руссо?

Варіант 15.

1. Проаналізувати вітальну, соціальну та духовну сутність людини, протиріччя між їх змістами.

2. Визначити роль української церкви у збереженні надбань духовної культури, утвердженні світових та національних цінностей як підґрунтя засвоєння культурної спадщини минулого та досягнень сучасної цивілізації.

3. Визначити руйнівні чинники, що діють у молодіжному середовищі і негативно впливають на духовність, соціалізацію молоді людини, не формування образу життя.

4. Хто із мислителів розробляв поняття «аномія», яким визначався стан суспільства, в котрому значна частина відноситься до обов'язкових норм негативно або байдуже:

а) З. Фрейд, Е. Фромм;

б) Е. Дюркгейм, Р. Мертон;

в) В. Віндельбанд, Г. Ріккерт;

г) А. Кребер, К. Клакхон?

Варіант 16.

1. Визначити роль релігії у рецепційному процесі надання універсального сенсу духовності людини у її прагненні жаданого і ніколи недосяжного ідеалу.

2. Проаналізувати морально-етичні підвалини, кодекс честі козацтва як феноменального прояву української культури, її найсильнішого духовного чинника.

3. Дати оцінку зростанню впливу нових засобів зв'язку на формування віртуальних молодіжних спільнот засобами «інтернетної культури».

4. Хто з відомих культурологів Заходу дійшов висновку, що у сучасній європейській культурі головним засобом розповсюдження культурних цінностей є ЗМІ, які суттєво впливають на розвиток суспільства, тому перед культурологією постає завдання визначення політики ЗМІ:

- а) К. Юнг;
- б) А. Моль;
- в) Дж. Коллінгвуд;
- г) Ч. Сноу?

Варіант 17.

1. Обґрунтувати сутність нормативно-ціннісних систем як смисловий каркас культури, завдяки чому вона здатна виконувати функцію упорядкування буття, протистояти хаосу.
2. Дати оцінку явищу кобзарства феномену української народної культури, видатному мистецькому досягненню козацтва, в історії духовної культури України.
3. Довести тезу, що дружба є однією з основних добро чинностей, відображених у взаємній симпатії і духовній спільності двох осіб, у пошані, відкритості і абсолютній довірі однієї людини до іншої.
4. Назвіть представників неоеволюціонізму, які сформували закон культурної домінанти, згідно з яким в історико-культурному процесі більш розвинуті форми витісняють недосконалі, що дало можливість деяким народам оминати деякі епохи розвитку:

- а) Д. Белл, Дж. Гелбрейт, О. Тоффлер, З. Бжезинський;
- б) Е. Сервіс, Р. Карнейро, Д. Рибейро, Дж. Ленські;
- в) М. Фуко, Ж. Лакан, Ж. Дерріда, Ж. Ліотар;
- г) Р. Мертон, Т. Парсонс, А. Радкліфф-Браун, Ф. Боас?

Варіант 18.

1. Розкрити зміст культурного імперативу у кількох його варіантах:
 - а) кожна культура й кожний витвір культури є самоцінними;
 - б) культурна багатоманітність повинна бути збережена;
 - в) все, що здійснюється людиною, повинне здійснюватися вільно, розумно, якісно, гідно, солідарно й відповідально.

2. Обґрунтувати доцільність тези, що важливим чинником повнокровного відродження духовності українського народу, його історії та культури є необхідність якомога скорішого відновлення традиційного місця християнства серед широких верств населення, підвищення добродійної культурно-просвітницької, миротворчої та виховної ролі церкви в українському суспільстві.

3. Прокоментувати широке розповсюдження комп'ютерних і їх вплив на свідомість та спосіб життя особистості в сучасній культурі.

4. Як називаються різні форми прояву культури (мораль, право, релігія, наука, техніка тощо):

- | | |
|----------------------------------|-----------------------|
| а) структурні елементи культури; | б) феномени культури; |
| в) складові частини культури; | г) мозаїка культури? |

Варіант 19.

1. Визначити моделі життєтворчості в культурі; дати характеристику животворчої моделі як духовного народження людини, як шляху до відкриття духовних багатств внутрішнього світу.

2. Проаналізувати проблеми духовності молодіжної культури в сучасному українському просторі.

3. Обґрунтувати точку зору, згідно з якою креативне навчання увійшло в практику лише на верхньому «поверсі» освіти – в аспірантурі, де аспірант вчиться виконувати оригінальну дослідницьку роботу за допомогою свого наукового керівника, проявляє самостійність й ініціативу у вирішенні творчих завдань з метою отримання нових наукових результатів.

4. Кому з античних мислителів належить вислів: «Філософія – це культура душі»:

- | | |
|----------------|--------------|
| а) Аристотелю; | б) Цицерону; |
| в) Демокріту; | г) Платону? |

Варіант 20.

1. Обґрунтувати тезу: «Домінанта духовності є певним культурним кодом, який породжується кожною культурою і який визначає систему цінностей цієї культури, що слугують фундаментом мотивації

поведінки окремих особистостей, а також є базисом цілісності соціальної системи» (М. Вебер).

2. Визначити прояви анти культури в духовній сфері сучасного українського суспільства.

3. Визначити провідні риси національного характеру українців (працьовитість, бережливість тощо), беручи до уваги ментальність як цілісне духовне утворення, що детермінує стійкий соціально-психологічний стан нації.

4. Як називається криза суспільних ідеалів та цінностей, які є духовним ядром культури і визначають її органічну цілісність, автентичність:

а) духовний вакуум;

б) криза культури;

в) духовна криза;

г) деморалізація культури?

Варіант 21.

1. Визначити межі культурного поля життєдіяльності особистості, орієнтуючись на розвиток творчих здібностей, глибину пізнання і рівень інтелекту, на процес духовного самозбагачення через переосмислення цінностей і наповнення ними власного духовного світу.

2. Проаналізувати, як вирішується в сучасній Україні проблема збереження історико-культурних пам'яток і яке значення вирішення цієї проблеми має для розвитку української духовності.

3. Визначити функції, які виконують у людському бутті цінності (утримання й закріплення споріднених смислів і поєднання індивідуальних людських світів та ін.).

4. Яка форма пов'язана із забезпеченням нормативних засобів регуляції діяльності людей в суспільстві:

а) наука;

б) мораль;

в) право;

г) релігія?

Варіант 22.

1. Визначити сутності духовної культури, необхідні для вибудови моделі культурного кола життєдіяльності людини (культурологічні здібності людини, творча діяльність людини та ін.).

2. Проаналізувати проблему особистісної культури в духовному просторі сучасної України.

3. Висловити своє розуміння сутності художньої культури, про яку великий педагог сучасності В. Сухомлинський говорив: «Мистецтво – це час і простір, в якому живе краса людського духу. Як гімнастика випрямляє тіло, так мистецтво випрямляє душу. Пізнаючи цінності мистецтва, людина пізнає людське в людині, підносить себе до прекрасного, переживає насолоду».

4. Яким терміном в культурології визначається криза або кризові явища в культурі – зниження авторитету національної культури стосовно культур інших країн чи народів:

- | | |
|--------------------------|-----------------------------|
| а) деградація культури; | б) диверсифікація культури; |
| в) девальвація культури; | г) дисфункція культури? |

Варіант 23.

1. Довести правильність суджень Х.-Г. Гадамера про те, що найважливішою умовою розвитку духовності є освіта: освічений дух набуває здатності прямувати в усі напрямки, приймати в себе світ суцього й належного, є відкритим для сприйняття минулого, сучасного й майбутнього, виходить на ідею вічного життя.

2. Проаналізувати, як в Україні вирішується проблема державної підтримки та захисту національної культури.

3. Проаналізувати, наскільки культурне середовище сучасного міста визначає рівень культурних запитів, прагнень, сподівань молоді людини, спонукаючи її до духовного зростання.

4. Л. Уайт дійшов висновку, що головною сутнісною ознакою культури, яка дає розуміння щодо її витоків і всіх проявів людського життя, є:

- | | |
|--------------|-------------|
| а) символ; | б) норма; |
| в) традиція; | г) свобода? |

Варіант 24.

1. Визначити зміст антропологеми духовності у вимірі суперечливої та складної сутності людини, життя якої протікає водночас у природі, соціумі, культурі.

2. Розкрити українську перспективу через свідомісні та соціокультурні виміри, беручи до уваги типологізацію сучасної української людини.
3. Дати оцінку американського образу життя, виходячи із вимірів духовності.
4. Яке з нижче приведених суджень найбільш повно відображає зміст терміна І. Канта «культурний стан»:
 - а) посилення суспільної значущості і цінності людини;
 - б) рівень культури, досягнений даним суспільством;
 - в) психологічний стан спільноти щодо інтелектуального розуміння світу;
 - г) досягнення матеріальної і духовної культури?

Варіант 25.

1. Пояснити сутнісні протиріччя людського буття (між вітальністю і соціальністю, між соціальністю і духовністю, між вітальністю і духовністю).
2. Охарактеризувати розвиток і зміст сучасного українського мистецтва на прикладі творчості Івана Марчука (нар. 1936 р.) – українського авангардиста, імпресіоніста, конструктивіста, сюрреаліста та гіперреаліста, відомого і шанованого в усьому світі.
3. Охарактеризувати ідеали, цінності, життєві сенси, світосприймання, культурні сценарії життєдіяльності людини сучасної західноєвропейської культури.
4. Визначити судження, яке відображає культурологічну позицію німецького мислителя Е. Кассірера:
 - а) культура – «другий всесвіт», символічне середовище, яке відділяє людину від світу природи;
 - б) основний зміст культурної діяльності – створення знакових систем;
 - в) культура є результатом трудової діяльності людини;
 - г) культура виконує щодо людини репресивну функцію?

Варіант 26.

1. Визначити причини «культурного апокаліпсиса» в сучасному техногенному просторі, як-от: стихійний розвиток соціокультурних процесів, демографічна криза, масова деградація людського генофонду тощо; розкрити їх негативний вплив на особистісну культуру.

2. Охарактеризувати особистість та творчий доробок всесвітньо відомого українського скульптора, графіка, живописця Олександра Архипенка (1887–1964 рр.).

2. Визначити (за п'ятибальною шкалою) культурні потреби молоді та можливості їх задоволення; типові форми дозвілля молоді. Змодельовати напрямки державної молодіжної політики щодо культурної соціалізації молоді.

3. Хто з відомих мислителів, лауреат Нобелівської премії, автор відомої в культурології праці «Культура і етика», вважав, що критерієм розвитку культури є рівень гуманізму, досягнутий суспільством:

а) А. Ейнштейн;

б) Г. Зіммель;

в) А. Швейцер;

г) П. Сорокін?

Варіант 27.

1. Визначити сутність та характерні особливості духовної культури, її соціальні функції.

2. Скласти соціокультурну характеристику сучасної української молоді та визначити рейтингову шкалу її цінностей.

3. Прокоментувати «золоте правило моральності» І. Канта: «Чини завжди так, щоб максима (тобто вираз у формі принципу) твоєї волі могла мати також і силу всезагального закону».

4. Назвати поняття, яке ввів Л. Фробеніус для визначення культурних форм конкретного життєвого простору, в рамках якого вони мають максимальну силу впливу:

а) культурний ареал;

б) культурний центр;

в) культурне коло;

г) культурний арсенал?

Варіант 28.

1. Обґрунтувати повноцінність приведеного визначення духовності: ми визначаємо духовність як внутрішню сферу самовизначення людини, її здатність вибудовувати свій світ прагнень та оцінок і завдяки цьому відображати через свій інтелектуальний і морально-психологічний потенціал реальність, світ речей і світ людей у відповідності зі своїм ідеалом життя і людською гідністю.

2. Визначити найскладніші проблеми у сучасному українському духовному просторі, як-от: повернення людини до своєї власної історії культури, джерел духовності, викорінення безпам'ятства народу; вилучення з суспільної свідомості і поведінки людей почуття національної меншовартості, психології лизоблюдства, неприкритого холуйства і ін.

3. Пояснити поняття професійного кретинізму як реальне сучасне культурне явище, що розвивається на підґрунті недорозвинутості, пригнічення духовних потенцій особистості.

4. Назвати одну із символічних й найбільш динамічних форм духовної культури, яка пізнає світ через систему образів і досконалість краси:

а) мораль;

б) наука;

в) мистецтво;

г) релігія?

Варіант 29.

1. Обґрунтувати поняття духовної культури у вимірах когнітивного і ціннісного векторів культурного процесу.

2. Визначити основні напрями розвитку духовної культури України, її традиційність в історико-культурному аспекті, джерела української духовності.

3. Пояснити причини формування у сучасному соціокультурному просторі психіки, яка породжує примітивність не лише зовнішньої поведінкової культури, але й відповідне трафаретно-стереотипне мислення.

4. Назвати філософа і культуролога (представника франкфуртської школи), котрий визначив шлях виходу із кризи сучасної постін-

дустріальної буржуазної культури через активний розвиток духовної культури і мистецтва:

а) О. Хаузер;

б) Ю. Хабермас;

в) М. Хайдеггер;

г) М. Хоркхаймер?

Варіант 30.

1. Обґрунтувати оптимістичний і песимістичний підходи в оцінці сучасних наукових досягнень, беручи до уваги, що наука як компонент культури перетворює не лише матеріальне виробництво, а й духовну сферу.

2. Визначити гуманістичні цінності в українській культурі та форми їх прояву.

3. Дати оцінку дієвості принципу «взаємної компенсації» в сучасному духовному просторі України (взаємообмін між суб'єктивним і об'єктивним світом).

4. Назвати три основні складові, на яких будується модель культури:

а) релігія, мораль, духовність;

б) віра, надія, любов;

в) філософія, історія література;

г) гуманізм,

раціоналізм, історизм.

РОЗДІЛ III. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

ОСНОВНІ ВИДИ ТА ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Для досягнення цілей сучасного суспільства необхідний спеціаліст, спроможний оперативно приймати не шаблонні рішення, а діяти самостійно, творчо. Творчість починається там, де здійснюється самостійний пошук принципів, способів поведінки і дій. Творчість набуває розвитку на основі самостійності особистості і є вищим ступенем її розвитку. У сучасних умовах самостійність стає професійно необхідною якістю особистості будь-якого спеціаліста. Отже, і підготовка майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі має орієнтуватися на формування у студентів цієї якості, а не лише на репродуктивну виконавську діяльність з оволодіння певною сумою знань і вмінь.

Викладання культурологічних дисциплін передбачає орієнтацію студентів на створення власного цілісного світогляду, індивідуально-особистісного, ціннісного відношення до навколишнього світу, а також до себе. Парадигма культурологічного мислення повинна виводити на творчо-формулюючий процес навчання, котрий би забезпечував швидкість та гнучкість реагування на соціокультурну динаміку життя, сприяв індивідуальному підходові до студента, давав можливість для його саморозвитку, для реалізації духовних потреб й інтересів, в тому числі спрямовував на науковість як в освіті, так і в подальшій діяльності. Студент має бути активним учасником навчального процесу, сприймати знання через призму творчості, а не відтворення, прагнути до особистісного внутрішнього розвитку. Логіка культурологічної освіти в університеті повинна виводити студента на такі її складові:

- пошук і виявлення змісту, сутності кожного з етапів розвитку культури з виходом на особливості світосприйняття;
- орієнтацію на концепцію вищої освіти, яка найбільш відповідає перспективному розвитку людства, культурно-націо-

нальним, соціально-історичним особливостям того простору, в якому ми живемо;

- визначення критичних точок свідомості, поведінки, політики, дослідження їх трансформації;
- уявлення про цілісність і взаємозумовленість світу, всіх його сфер: екології, людської діяльності, мистецтва;
- альтернативність пізнання;
- вихід на сутнісні сили і ціннісні орієнтації в особистісній культурі, прагнення досягти її висот;
- поєднання професійної компетентності з високою творчою культурою, насамперед – з культурною компетентністю особистості;
- привиття і формування моральності, гуманізму, духовності, з виходом на змісти людськості.

Види самостійної роботи вводяться вже в структуру лекційного курсу і передбачають дослідницькі елементи, зокрема: вихід на культурологічні дослідження, складання структурно-логічних схем, тематичних блоків при вивченні матеріалу лекції; самостійне ознайомлення з матеріалом окремих тем; підготовку рефератів, розбір ситуативних завдань; розробку варіантів тестових завдань.

Проведення семінарських занять розширює можливості самостійної роботи студентів і виводить їх на підготовку дискусій, ігрових занять, конференцій, представлень результатів пошуково-дослідницької роботи, огляд та рецензування монографічних праць, проведення діалогів з представниками духовної культури. Все це підводить студентів до певних наукових концепцій, змушує їх самостійно мислити та робити висновки, виходити на розробку та здійснення культурологічних проєктів, визначати зв'язок тої чи іншої теми курсу з матеріалом філософії, логіки, психології, естетики, етики, соціології, права тощо.

Студенти охоче беруться за виконання творчих робіт через призму історико-культурних, культурно-психологічних аспектів, виходять на етногенез і менталітет українського народу, джерела національної самосвідомості, витоки національної культури, багатство

її надбань, на феноменальні явища – скомороство, храмобудування, іконопис, козаччину, бароко, пророцтва Івана Вишенського, кобзарство, моральні імперативи тощо.

Творчі пошуки, розробки тем виводять студентів на виконання робіт, які представляються на науково-практичних конференціях, конкурсах, всеукраїнських предметних олімпіадах, публікуються в наукових збірниках.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТА

Одним з видів самостійної роботи є написання реферата.

Реферат має показати знання студентом основних понять, парадигм методологічних напрямків і сучасних шкіл, новітніх публікацій з питань історії культури. Особливе значення надається самостійності міркування, логічності використання фактичного матеріалу, опрацюванню книжок і публікацій, які не входять у рекомендований список.

При опрацюванні тих чи інших першоджерел належить уникати прямого конспектування, потрібно зосередити увагу на коментуванні тексту, на викладенні власної точки зору з того чи іншого питання, яке розглядається тим чи іншим автором, групою вчених, дослідників.

Кожен реферат повинен мати чітку структуру. На початку тексту подається план з поділом нар розділи та підрозділи, котрі відповідають заголовкам та підзаголовкам у тексті.

Реферат розпочинається зі вступу, котрий вміщує постановку завдання, обґрунтування актуальності теми тощо. Основна частина поетапно розкриває тему реферата. У заключній частині робляться висновки стосовно розглянутих проблем, висловлюються міркування щодо їх подальшого розвитку. Обов'язково наводиться список використаної літератури (цитування у тексті ведеться за загальноприйнятими правилами з посиланням на даний список).

Високо оцінюються реферати, в яких відтворюється індивідуальний підхід студента до освоєння і розуміння теми.

Обсяг реферата – 10–12 сторінок друкованого тексту.

ПОРАДИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ НАУКОВО-ПОШУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Якщо брати до уваги трактування сутності культури як шляху до самовдосконалення людини або як процесу підготовки до повноцінної активної життєдіяльності, то є зрозумілою надзвичайна цінність самостійної роботи студентів, розвитку їх науково-пошукових здібностей, озброєння науковою методологією і методикою дослідження.

Саме при здійсненні самостійного дослідження студент виходить на усвідомлення вагомості нового знання, має змогу продемонструвати свою начитаність, ерудицію, культуру мовлення, рівень самостійного аналізу, суджень, висновків, узагальнень, їх новизну й оригінальність, здатність до формування конструктивних ідей, пропозицій, підходів.

Перший етап – ознайомлення з тематикою досліджень, індивідуальна консультація, вибір теми та погодження її з викладачем. Далі студент опрацьовує рекомендовану літературу, складає бібліографічні картки та виходить на конкретизацію теми для затвердження її під час індивідуальної консультації (співбесіди). Після складення плану та погодження його з викладачем можна починати пошук літератури та розпочинати роботу над літературними джерелами.

Зміст роботи включає вступ, два-три розділи, кожен з яких має два-чотири параграфи, висновки і список використаної літератури, котрий визначає зміст посилань у тексті (вказується номер джерела та сторінка).

У вступі необхідно обґрунтувати вибір теми дослідження, визначити предмет, мету та методи дослідження, сформулювати завдання дослідження. Тут же визначаються складові структури роботи, дається короткий зміст кожного розділу. Кожна складова структури роботи вказується у її змісті.

Обсяг роботи рівняється до обсягу реферата.

Якщо така робота студента носить характер самостійного наукового дослідження актуальних проблем культури, то вона може бути подана на конкурс студентських наукових робіт. Тоді обсяг її має бути не менше 35-сторінок друкованого тексту.

ПІДГОТОВКА ДОПОВІДІ

Проголошення доповіді вимагає серйозної підготовки. Перший крок у підготовці – намалювати мету та завдання виступу, визначити коло питань, що їх він має охопити. Насамперед, заздалегідь слід сформулювати предмет та тему останнього (можливо, все це вже було визначено організаторами зібрання). Другий крок – добір допоміжної інформації. Остання ж може бути отримана з двох джерел 1) теоретичні джерела – це можуть бути статті в періодичних виданнях, книги та окремі публікації, що стосуються теми, енциклопедичні, термінологічні та галузеві словники; 2) усні розмови з обізнаними з проблемою людьми. Висвітлювані питання мають ґрунтуватися на найновіших дослідженнях та наукових публікаціях. Добираючи інформацію, необхідно пам'ятати, що повідомлення буде теоретично обґрунтованим та актуальним лише за умови наявності промовистих прикладів.

Завершивши підготовку, слід організувати інформацію в певні категорії, надати їй чіткості, визначити та сформулювати власне бачення проблеми. Доповідь слід будувати, дотримуючись таких вимог: теоретична обґрунтованість, опора на фактичний матеріал, наведення переконливих прикладів, власне бачення проблеми.

Наступний крок – написання плану доповіді на папері, що містить:

- вступ;
- основний текст (серцевина доповіді);
- висновки.

Вступ.

Початок доповіді є визначальним і повинен чітко й переконливо відбивати причину та мету виступу, розкривати суть конкрет-

ної справи, містити докази. Першочерговим завданням доповідача на цьому етапі є повернути й утримати увагу аудиторії. Для того, аби не дозволити думкам слухачів розпоршитися, вже після перших речень доповіді необхідно висловлюватися чітко, логічно та змістовно, уникаючи зайвого. Відповідно, речення мають бути короткими й стосуватися виключно суті питання, варто інтонаційно виділяти найважливіші місця висловлювання і виражати своє ставлення до предмета мовлення.

Основний текст.

В основній частині викладається суть проблеми, наводяться докази, пояснення, міркування, дотримуючись попередньо визначеної структури доповіді. Слід пояснювати кожен аспект проблеми, добираючи переконливі цифри, факти, цитати (проте кількість подібних прикладів не має бути надто великою – нагромадження ілюстративного матеріалу не повинно поглинати змісту доповіді). Варто подбати про зв'язки між частинами, поєднавши їх в єдину струнку систему викладу; усі питання мають висвітлюватися збалансовано (при цьому не обов'язково кожному з них приділяти однакову кількість часу). Постійно й уважно потрібно стежити за відповідністю між словом і тим, що воно позначає.

Надзвичайно важливо продумати, в яких місцях тексту потрібні своєрідні «ліричні» відступи, адже суцільний текст погано сприймається.

Висновки.

Підсумуйте все сказане.

Висновки певним чином мають узгоджуватися із вступом і не випадати з загального стилю викладу.

У тому разі, якщо, готуючись до виступу, доповідач вирішить записати доповідь на папері, йому слід врахувати, що розмовна мова значною мірою відрізняється від писемної. Тому не варто говорити так, як пишемо, навпаки, потрібно писати так, як говоримо, адже розмовна мова менш формалізована, менш структурована, вільніша, сприймається легше (для порівняння зверніть увагу на мову оглядача новин ТБ). При цьому не можна нехтувати до-

триманням загальноприйнятих літературних норм у користування лексичними, фонетичними, морфологічними й стилістичними засобами мови, адже важливою умовою успіху є бездоганна грамотність. Мовлення має бути не тільки правильним, а й лексично багатим, синтаксично різноманітним.

Варто записати промову на касету й прослухати, оцінюючи її критично. Виступаючи, можна користуватися нотатками. Зважаючи на це, було б доречно записати найважливіші речення, щоб під час виступу відтворити їх дослівно. Останнє може бути особливо корисним у процесі виголошення завершальної частини доповіді.

Практичні поради.

1. Постійно тренуйте свій голос; найзручніший спосіб для цього – читання вголос; контролюйте правильність вимови.

2. Пристосуйте свій голос до тієї обстановки, де відбудеться спілкування.

3. Не говоріть надто голосно – це справляє враження агресивності.

4. Хто говорить надто тихо, справляє враження людини, яка погано володіє тим матеріалом, про який говорить, або ж не впевнена в собі.

5. Голос підвищується тоді, коли ставите запитання, виявляєте радість чи здивування.

6. Голос понижуйте тоді, коли хочете когось переконати або відповісти на запитання.

Отже, щоб не виникало непорозумінь під час спілкування, слід узгоджувати несловесні засоби із словесними, адже дослідження свідчать, що невербальні сигнали справляють вплив утричі більший, ніж слова.

Обсяг доповіді – 9-12 сторінок друкованого тексту.

ПРОЕКТИВНЕ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОГО ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Проект – це буквально «кинутий уперед», тобто прототип, прообраз певного об'єкта, виду діяльності. Метод проектів – це дидактичні можливості активізації пізнавальної діяльності, розвитку креативності й одночасно формування певних якостей особистості. Метод проектів – це педагогічна технологія, орієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їхнє застосування й придбання нових. Проективна діяльність є зразком взаємозв'язку навчальної і позанавчальної діяльності.

Варто брати до уваги, що в основі проектування лежить присвоєння нової інформації, але цей процес здійснюється в сфері невизначеності і його потрібно організовувати, моделювати, допомагаючи студентам: накреслювати провідні й поточні завдання; шукати шляхи вирішення проблеми, обираючи оптимальний варіант за наявності ініціативи студентів; аргументувати й здійснювати вибір; передбачати наслідки вибору; порівнювати отримане з необхідним, коректувати діяльність із урахуванням проміжних результатів; об'єктивно оцінювати процес (саму діяльність) і результат проектування. Важливим є розуміння діяльності консультанта в ході проектування. Роль викладача при цьому набуває особливої значущості, так як мова йде не просто про підказку. Завдання консультанта полягає в тому, щоб у процесі виконання проектів реалізовувалися взаємопов'язані компоненти діяльності студентів: інтерес-вибір-успіх-рефлексія-адекватна оцінка (або самооцінка); позааудиторна діяльність (збір матеріалу, інтерв'ю, аналіз, узагальнення, дія) – подання своєї діяльності – аналіз результатів – обговорення перспектив.

Важливо, щоб у процесі роботи над проектами відбувалося формування конструктивного критичного мислення, власного аналітичного погляду на інформацію, творчого потенціалу студентів. Проективна діяльність студентів має надзвичайно потужну культурну цінність з огляду на те, що визначає зміст прикладної практики, пропонуючи їй ідеальні моделі майбутніх конструкцій.

В культурології проєктивна діяльність в процесі зародження і розвитку поступово перетворилася на спеціалізовану галузь духовної творчості, особистісний розвиток і становлення майбутніх фахівців.

З огляду на запропоновану у наукових дослідженнях методику алгоритму розробки і реалізації культурологічних проєктів береться до уваги така поступовість їх здійснення:

- з'ясовується культурологічна проблема з урахуванням її актуальності щодо соціокультурного розвитку особистісного потенціалу студентів;
- здійснюється вивчення початкових параметрів проєктованого об'єкта чи проблеми, що впливають на їх функціонування, розвиток, аналізуються їх структурні складові;
- визначаються підходи та дії щодо реалізації проєкту, конкретизуються завдання щодо його здійснення;
- моделюються можливі варіанти щодо шляхів реалізації наміченого проєкту;
- визначаються соціокультурні параметри ідеї проєкту, концептуальні засади його здійснення;
- беруться до уваги результативність розробленого та здійсненого проєкту, реальні можливості його впровадження в соціокультурному середовищі;
- визначаються особливості оформлення проєктів та їх презентація.

Як бачимо, продумане і якісне використання у процесі підготовки майбутніх фахівців інноваційного методу проєктів, що ґрунтується на діяльнісних і діалогових формах пізнання, різних видах самостійної роботи (культурологічний аналіз явищ художньої культури, ознайомлення з науковими дослідженнями, проведення дискусій, пошуки оптимальних шляхів вирішення проблеми, збір і обробка даних тощо) дає можливість студентам:

- бути відкритими для навчання й активно комунікувати з іншими учасниками в процесі здійснення проєкту, вчитися попереджати розвиток «конфліктних» ситуацій, виходити на аналіз своєї діяльності й зреалізовувати власний потенціал;

- підготуватися до самостійної оцінки явищ і процесів у своїй життєтворчості та професійній діяльності;
- бути відкритими у самовираженні, не боятися оцінки оточуючих, їх критичних зауважень;
- з повагою і терпінням відноситися до ідей, відмінних від їх бачення проблеми, вміти логічно, ясно висловлювати свої думки, формувати свою систему цінностей;
- самостійно працювати над розвитком своєї моральності, духовності, інтелекту, культурного рівня.

Таким чином, сучасні технології розглядаються в контексті реалізації нової освітньої парадигми і тому насамперед мають сприяти гуманізації підготовки фахівців, їх особистісній самоактуалізації і самореалізації. Ефективність змістів і методів навчання визначається активізацією використання педагогічних технологій наукового пошуку, котрі б сприяли розвитку самостійної творчої роботи студентів, активності їх пізнавальної діяльності, творчих потенцій, створювали ситуації успіху, робили успішною роботу викладача і студентів в процесі накопичення знаннєвого і культурного капіталу.

Найбільш успішними можуть бути культурологічні проекти: «Культурологічний проект «Врятуймо скарби разом» (відродження галицької ікони XVII–XX ст.)», «Розкриття сутності інкультурації через культурні тексти розвитку особистості й соціокультурного середовища», «Культурна ідентичність особистості та її соціокультурний характер», «Теодіцея культури бароко у запереченні імморалізму», «Осмислення вищих духовних імперативів у найвідоміших текстах християнської культури» тощо.

ТЕМАТИКА ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

1. Дайте оцінку процесів локалізації у культурі XX століття: відокремлення особистості від суспільства, суспільства – від держави, держави від економіки тощо. Чи не стало це головною причиною виникнення й активного розвитку масової культури?

2. Тема для дискусії: «Постіндустріальне» суспільство, в якому віддається першість раціональним методам управління та засобам комунікації (кібернетика, інформатика, сучасні технології, комп'ютерні програми тощо), страждає від кризи ціннісних конфліктів в культурі.

Доведіть наявність таких конфліктів в сучасній культурі: конфлікт між високодуховними ідеалами і відносинами, що диктує ринок; ціннісний конфлікт між моральними і професійно-посадовими нормами, між еталонами «порядної людини» та «ділової людини»; міжрольовий конфлікт у суспільстві.

3. Проаналізуйте вже встановлені в сучасній культурі ознаки постмодернізму: постійне звертання до минулого досвіду мистецтва, до різних історичних форм культури, активне використання різноманітних систем у творах, тяжіння до художньої багатомовності, полістилістики, підвищена увага до чужого слова («цитатність»), відсутність єдиного «Я» героя; відсутність фіксованої стильової, ідеологічної, моральної домінанти; наявність «розірваної» свідомості, фрагментарність, зовнішня «необробленість» форми художніх творів та іронічність; нечіткість відмінностей між «високою культурою» та низькопробними комерційними жанрами (наприклад, кітчем).

Чи завершує постмодернізм стару лінію культури? Чи з'являється нова лінія культури?

4. Міркування з приводу: споживання «об'єктів» та «речей» є невід'ємною характеристикою всякої цивілізації, але в нашому високорозвиненому індустріальному суспільстві вони, очевидно, створюють нову міфологію й утворюють цілу систему «знаків» в культурі, «знаків» порожнечі, «знаків», позбавлених всякого змісту (для аргументації рекомендується використати зміст книги Жоржа Перека «Речі» (1965р.).
5. Висловте своє розуміння сутності художньої культури, про яку говорив великий педагог сучасності В.Сухомлинський: «Мистецтво – це час і простір в якому живе краса людського духу. Як гімнастика випрямляє тіло, так мистецтво випрямляє душу.

Пізнаючи цінності мистецтва, людина пізнає людське в людині, підносить себе до прекрасного, переживає насолоди» (Сухомлинський В.О. Вибрані твори : у 5 т. – К., 1974. – Т. 3. – С. 544).

6. Складається нова соціальна і культурна ситуація, породжуючи нову соціокультурну реальність: нові відносини між людьми (як суб'єктами культури), нові умови розвитку, нову систему цінностей, нові норми і правила, культурні потреби і засоби їх задоволення. Всі ці фактори сприяють перетворенню внутрішньої програми поведінки людини (особистості), забезпечують узгодження функціонування, сталість і надійність певної сфери соціуму.

А це, в свою чергу, впорядковує суспільство і є, зрештою, саме культурою, точніше національною культурою. Ваше бачення сучасного національно-культурного відродження в Україні.

7. Розробка програми та інструментарію для проведення культурологічного дослідження з питань: визначення рівня культурного розвитку особистості українця; ціннісні орієнтації студентської молоді; музичні уподобання у сучасному українському суспільстві та ін.
8. Наскільки культурне середовище сучасного міста визначає рівень культурних запитів, прагнень, сподівань молоді людини, спонукаючи її до духовного зростання? Проаналізуйте здатності свого ровесника творчо і самостійно формувати свій стиль і образ життя, зберігаючи відносну незалежність щодо сучасних (позитивних і негативних) впливів міського культурного середовища.
9. Які можна запропонувати нині в соціокультурному середовищі України шляхи подолання суперечностей між пріоритетами державної культурної політики щодо освоєння цінностей національної культури та установками молоді, яка спрямована на освоєння комерціалізованої західної поп-культури (насамперед західної культури гіршого гатунку)? Визначте (за п'ятибальною шкалою) культурні потреби молоді та можливості їх задоволення; типові форми дозвілля молоді. Змодельуйте напрямки

державної молодіжної політики щодо культурної соціалізації молоді.

10. Проаналізуйте представлений в наведеному нижче уривку погляд на культурологію. Чи погоджуєтесь ви з ним? Обґрунтуйте своє ставлення до даної позиції.

Е. Соколов: «Наука про культуру не відгороджена парканом від інших наук про людину і суспільство. Вона сягає своїм корінням суспільно-історичної і філософської думки минулих століть. І все ж – це молода дисципліна, яка робить тільки перші кроки і нерідко сприймається насторожено представниками наук, що вже зарекомендували себе. Чим викликане це недовірливе ставлення? Мабуть, претензією на «всезнайство», або, інакше кажучи, верхоглядством. Герман Гессе у своєму філософському романі «Гра в бісер» намалював побіжний ескіз культурології, визначив її як «гру» з усіма цінностями і символами культури. майстри «гри в бісер» використовують в якості фігур не шахи і шашки, а теореми геометрії, біблійські заповіді, політичні принципи, музичні теми і форми літературних персонажів і міфологічних героїв».

11. Прокоментуйте висловлювання Блеза Паскаля про людину та її роль у світі: «Що ж за химера – людина? Яке небачене, як чудовисько, який хаос, яке поле суперечностей, яке диво! Суддя усіх речей, безглуздий земний хробак, хоронитель істини, стічна яма сумнівів та помилок, слава та сміття Всесвіту. Хто розплутає цей клубок! Дізнайся ж, гордовита людино, що ти – парадокс для себе самої. Примирися, без сили й розуму! Замокни, безглузда природо! Дізнайся ж, що людина є настільки вищою від людини!».

12. Чи поділяєте ви думку культуролога В. Біблера про специфіку буття культури: «Культура є формою водночас і буття, і спілкування людей різних культур – минулих, теперішніх і майбутніх, форма діалогу і взаємопородження цих культур... Час такого спілкування – теперішнє; конкретна форма такого спілкування, такого співбуття (і взаємопородження) минулих,

теперішніх і майбутніх культур – це форма (подія) твору; твір – форма спілкування індивідів на обрії спілкування особистостей, форма спілкування особистостей як (потенціальне) відмінних культур».

ТЕМАТИКА ТВОРЧИХ РОБІТ

1. Людинотворча функція культури.
2. Культура як суспільне явище.
3. Культура і цивілізація.
4. Символ як форма існування результатів культури.
5. Процес розвитку історії української культури в працях М. Грушевського (1866–1934).
6. Світоглядна основа культури.
7. Класичні концепції культури.
8. Культурологічна спадщина Ібн Халдуна (1332–1406).
9. Сутність культури у «філософії життя» Ф. Ніцше і А. Бергсона.
10. Концепція розвитку культури за Й.Г.Гердером (1744–1803).
11. Сутність культури в працях Йохана Хейзінги (1872–1945).
12. Психологічний аналіз З. Фрейда (1856–1939).
13. Філософія культури О. Шпенглера («Занепад Заходу») (1880–1936).
14. Проблема морально-правової відповідальності особистості в контексті філософії культури.
15. Вчення про культуру в працях В.І. Вернадського.
16. Теорія етногенезу Л.М. Гумільова.
17. Культурологічні погляди М. Хвильового (1893–1933).
18. Проблема культурного відродження української нації в творах Д. Донцова (1883–1973).
19. Концепція архетипа в теоретичній спадщині К. Юнга (1875–1961).
20. Інтуїтивізм Анрі Бергсона (1859–1941).
21. Етногенез українського народу через призму сучасних культурологічних досліджень.

22. Праслов'янська доба української культури.
23. Культурологічні погляди І.Огієнка (1882–1973).
24. До проблеми походження людини: культуролого-психологічний аспект.
25. Трипільська культура в світовому контексті.
26. Духовна культура в світовому контексті.
27. Наскельне мистецтво.
28. Схід-Захід: взаємодія культур.
29. Україна між Сходом і Заходом.
30. Літературні пам'ятки Давнього Сходу.
31. Культура Давньої Месопотамії: Шумер і Аккад.
32. Вавілонський кодекс Хаммурапі.
33. Як єгипетські жреці прийшли до ідеї піраміди.
34. Конфуціанство: історико-культурологічний аспект.
35. Світ культури Давнього Ірану.
36. Скульптура в культурі Стародавньої Індії.
37. Біблія як шедевр культури древньої Палестини.
38. Таємниця культури етрусків.
39. Світорозуміння людини Стародавньої Греції.
40. Римська художня культура.
41. Сократ очима сучасної молодшої людини.
42. Античні впливи на українську культуру.
43. Античні сюжети в українському мистецтві.
44. Візантійський художній феномен.
45. Україна-Візантія: мистецтво іконопису.
46. Світ очима людини середньовіччя.
47. Становлення вищої школи у Західній Європі епохи середньовіччя.
48. Рицарська культура: феномен куртуазності.
49. Світорозуміння людини доби Відродження.
50. Творці проторенесансної культури.
51. Стиль бароко.
52. Творчість Л.Берніні.
53. Антоніс ван Дейк.

54. Рубенс Пітер Пауел (1577–1640).
55. Жанр опери в музичному мистецтві Західної Європи.
56. Гуманізм Нікколо Макіавеллі.
57. Герої «Людської комедії» Оноре де Бальзака.
58. Романтичний світогляд у «Філософії серця» П. Юркевича.
59. Творчість Фюзелі (1741–1825).
60. Юліус Майер (1814–1878).
61. Філософія Г. Гегеля в європейській культурі ХІХ ст.
62. Мистецтво живопису в творчості Т.Г. Шевченка (1814–1861).
63. Позитивізм Огюста Конта (1798–1857).
64. Едуард Мане (1832–1883).
65. Артюр Рембо (1854–1891).
66. Едвард Мунк (1863–1944) – норвезький живописець і графік.
67. Микола Реріх (1874–1947).
68. Культура експресіонізму.
69. Філософія життя А. Камю (1913–1960).
70. Проблема «втраченого покоління» у творчості Е.М. Ремарка і Е. Хемінгуея.
71. Сюрреалізм у світовій культурі.
72. Сучасне мистецтво.
73. Клод Дебюссі – засновник імпресіонізму в музиці.
74. «Якщо ми хочемо зберегти культуру, то повинні продовжити її творення» (Йохан Хейзінга).
75. Феномен «масової культури».
76. Праслов'янська доба української культури.
77. Слов'янські культурні джерела.
78. Історія української культури в наукових дослідженнях.
79. Міфологічна основа української культури.
80. Історичні пам'ятки черняхівської культури.
81. Писемність на Русі: основні джерела та найдавніші пам'ятки.
82. «Повість временних літ» в українській культурі.
83. «Велесова книга» в українській культурі.
84. Іконопис в мистецтві Київської Русі.

85. Бібліотека Ярослава Мудрого: історія, знахідки, загадки.
86. Культура книги в древньоруському суспільстві.
87. Галицько-Волинське князівство: історико-культурний аспект.
88. Древній Галич очима сучасника.
89. Козаччина як культурне явище.
90. Ритуали і звичаї козацького рицарства.
91. Українство в правовому полі Литовського князівства.
92. Полемічна література.
93. Дума як феномен української культури.
94. Галичина – український П'ємонт.
95. М. Міхновський: «Десять заповідей УНП» (1873–1924).
96. З історії товариства імені Шевченка.
97. Культура ЗУНРу.
98. Період репресій в українській культурі.
99. Українська церква на шляху духовного відродження.
100. Є. Сверстюк в українській культурології: новий погляд на старі проблеми.
101. Дослідження розвитку і характерних особливостей української культури в працях І. Огієнка (1882–1973).
102. Особливості менталітету українця в соціокультурному аспекті.
103. Українська культура ХХІ ст. і проблеми сучасного культурного розвитку нації.
104. Українська еліта: соціокультурний аспект.
105. Культурний потенціал української нації.
106. Християнство і українська культура.
107. Українська церковна музика.
108. Українська традиція храмобудування в архітектурі світової культури.
109. Вища освіта в Україні: проблеми і перспективи розвитку.
110. «Розстріляне Відродження» в українській культурі.
111. Стил ь М. Бойчука (1882–1937) в українському малярстві.
112. Національна ідея в українській культурі.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ З КУРСУ

1. Визначити поняття культура, нація, національна культура.
2. Прослідкувати процес еволюції поняття культура.
3. Розкрити суть теоретичних концепцій культурного прогресу.
4. Охарактеризувати українську національну культуру як цілісну систему.
5. Розкрити поняття національної самосвідомості.
6. Дати визначення етнічної культури, її складових.
7. Характеристика універсальних цінностей української національної культури.
8. Дати трактування поняття «національне відродження».
9. Витоки української культури.
10. Наукові розвідки з проблем етногенезу й культурогенезу українців.
11. Проблема історичної періодизації української культури.
12. Теорії походження українського народу.
13. Про походження етнонімів «Русь», «Рось», «русини», «Україна».
14. Визначити найхарактерніші риси трипільської культури.
15. Охарактеризувати процес етнічного розвитку слов'янства (зарубинецька і черняхівська культури).
16. Побут і звичаї давніх слов'ян.
17. Міфологічна культура, її роль у розвитку давньоруської та сучасної української культури.
18. Світогляд як вихідна форма духовного освоєння світу.
19. Поняття культурного поля життєдіяльності людини.
20. Класичні типи української людини.
21. Основні типи української людини у сучасному українському просторі.
22. Внесок українських культурологів у розробку теорії та методології сталого людського розвитку.
23. Процес становлення Київської Русі як найбільшої країни ранньосередньовічної Європи.

24. Особливості культури дохристиянської Русі.
25. Процес християнізації як рушій нових культурних процесів у Київській Русі.
26. Особливості християнського світогляду.
27. Роль церкви у культурному житті Київської Русі.
28. Специфіка художньої культури Київської Русі.
29. Розвиток системи освіти у культурі Київської Русі.
30. Літопис як винятковий жанр у культурі Київської Русі.
31. Культова та палацова архітектура.
32. Традиційність в українській культурі: святково-обрядова творчість народу як спосіб життя.
33. Слов'янська писемність та її походження.
34. Наукові знання у Київській Русі.
35. Галицько-Волинське князівство як продовження розвитку української державності та культури київської доби.
36. Пам'ятки архітектури, скульптури, малярства Галицько-Волинської Русі.
37. Галицько-Волинський літопис в українській культурі.
38. Суспільно-історичні та культурні процеси у житті українського народу в період з XIV по першу половину XVII ст.
39. Складність церковного життя в Україні у XVI – першій половині XVII ст.
40. Початок кириличного друкування та його значення для поширення наукових знань.
41. Українські першодруки Івана Федорова.
42. Створення видатної пам'ятки української культури – Пересопницького Євангелія.
43. Історико-культурні наслідки Берестейської церковної унії.
44. Поширення католицизму на українських землях.
45. Виникнення братств, спрямування їх діяльності на утвердження в українській культурі гуманістичних ідеалів просвітництва.
46. Явище полемічної літератури в Україні. Іван Вишенський.
47. Острозька академія в розвитку освіти й духовного життя України.

48. Козаччина як культурне явище: захист віри, прав і культури українського народу.
49. Лицарська культура Запорізького братства.
50. Особливості пісенно-поетичної творчості козацької доби.
51. Феномен кобзарства.
52. Образ козака Мамаю, його символічно-узагальнюючий характер.
53. Зростання значення козацтва, його вплив на національну свідомість українців.
54. Козацько-гетьманська держава за часів Івана Мазепи, Івана Скоропадського, Кирила Розумовського.
55. Діяльність Митрополита Петра Могили, його вплив на розвиток духовної культури України.
56. Культурно-просвітницька діяльність Києво-Могилянської академії.
57. Вертеп і вертепна драма в українській культурі.
58. Феофан Прокопович як виразник гуманістичних ідеалів в українській культурі.
59. Проблема духовної сутності людини у філософії та творчості Григорія Сковороди.
60. Українське бароко, його самобутній національний характер.
61. Козацькі літописи Самовидця, Г. Граб'янки, С. Величка.
62. Жанр народної думи в українській культурі. Народні думи та пісні про визвольну війну.
63. Розвиток барокової поезії, церковної музики.
64. Музична культура періоду бароко.
65. Бароко у живопису. Жовківська художня школа.
66. Розвиток парсунного портрета і гравюри.
67. Будівничі українського бароко.
68. Садово-паркове та декоративно-ужиткове мистецтво.
69. Місце і значення «Історії русів» в українській культурі.
70. Культурницько-просвітницька діяльність Харківського та Київського університетів.
71. Кирило-Мефодіївське товариство та його роль у культурному розвитку України.

72. Місце Т.Г. Шевченка в українській та світовій культурах.
73. Класицизм і романтизм в українській культурі ХІХ ст.
74. Становлення і розвиток українського професійного театру.
75. М. Лисенко і розвиток української класичної музики.
76. Розвиток освіти в другій половині ХІХ ст. Недільні школи.
77. І. Я. Франко та митець і дослідник української культури.
78. Внесок М.І. Костомарова у дослідження та популяризацію української культури.
79. Культурницько-просвітницька діяльність П. Куліша.
80. Роль М.С. Грушевського у національно-культурному розвитку України.
81. Національно-культурне відродження у Галичині. «Руська трійця».
82. Леся Українка в українській художній культурі.
83. «Українізація» 20-х років як соціокультурний феномен.
84. Розвиток національної освіти та науки.
85. Впливи європейського модернізму на розвиток української культури.
86. Український театр 20–30-х років ХХ ст. Театр «Березіль» Леся Курбаса.
87. Розвиток образотворчого мистецтва. Школа М. Бойчука.
88. О.Довженко та український кінематограф.
89. Досягнення і втрати української культури 30-х років. Чорна доба «розстріляного відродження».
90. Українська культура у часи воєнних випробувань.
91. Громадянський опір комуністичному режимові засобами культури (1957–1987 рр.).
92. Формування нової генерації творців української культури – шістдесятників.
93. Діячі української культури в еміграції. Є. Маланюк, О. Архипенко.
94. Інтеграція України у світовий культурний простір.
95. Артефакти української культури серед визначних досягнень світового культурного простору.

96. Постмодернізм в українській художній культурі.
97. Трансформація української культури в процесі становлення інформаційної цивілізації.
98. Формування «екранної культури», її вплив на систему людських цінностей.
99. Освіта й інформаційно-комп'ютерна культура.
100. Культурологічний підхід до осмислення світу молоді.
101. Молодіжні субкультури в Україні.
102. Студентська субкультура. Система цінностей студентства.
103. Культурний контекст вищої школи, вихід на моделювання культурних сценаріїв в життєдіяльності майбутніх юристів.
104. Система соціокультурних потреб студентства, їх культуротворче спрямування.
105. Державна молодіжна політика.
106. Процес національної ідентифікації української молоді.
107. Культура дозвілля української молоді.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

1. Безклубенко С. Д. Українська культура: погляд крізь віки : Історико-теоретичні нариси / Безклубенко С. Д. – Ужгород : Карпати, 2006.
2. Гуревич П. С. Культурологія / Гуревич П. С. – М., 1996.
3. Закович М. М. Культурологія: українська та зарубіжна культура : навч. посібник / Закович М. М., Зязюн І. А. – К. : Знання, 2007.
4. Історія світової культури / Левчук Л.Т. та ін. – К., 1994.
5. Історія світової та української культури / Греченко В., Чорний І. та ін. – К., 2000.
6. Історія української культури (Кредитно-модульний курс) : навч. посібник / О. М. Цапко, Л. М. Дубчак, А. І. Піскарьова та ін. – К. : КНТ, Дакор, 2011.
7. Історія української культури / під загальною ред. І. Крип'якевича.). – К. : Обереги, 1993.

8. Історія української культури : у 5 т. – К. : Наукова думка, 2001–2009.
9. Історія української та зарубіжної культури : навчальний посібник/ під ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука). – К., 1999.
10. Клапчук С. М. Історія української та зарубіжної культури : навч. посібник для ВНЗ / С. М. Клапчук. – К. : Знання, 2007.
11. Культура українського народу. – К. : Либідь, 1994.
12. Культурологія. ХХ век : Словарь. – С. Пб., 1997.
13. Культурологія : навч. посібник для студентів ВНЗ / Кравець М. С., Семашко О. М., Піча В. М. та ін. – Львів : Магнолія Плюс, 2003.
14. Культурологія : теорія та історія культури : навч. посібник для ВНЗ / Тюрменко І. І. та ін. – К. : ЦНЛ, 2010.
15. Культурологія: теорія та історія культури : навч. посіб. / за ред. І. І. Тюрменко. – Вид. 3-тє. – К. : Центр учбової літератури, 2010.
16. Меднікова Г. С. Українська і зарубіжна культура ХХ століття: навч. посібник / Меднікова Г. С. – К. : Знання, 2002.
17. Мистецтво і етнос: культурологічний аспект : навч. посібник. – К. : Знання, 1995.
18. Ніколова Н. І. Культурологія: культурогенез : навч. посіб. / Ніколова Н. І., Чмихов М. О. – К. : Скіф, 2012.
19. Пальм Н. Д. Історія української культури : навчальний посібник / Н. Д. Пальм, Т. Є. Гетало. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2013.
20. Подольська Є. А. Культурологія : навчальний посібник / Є. А. Подольська, В. А. Лихвар, К. А. Іванова. – 2-ге вид. допов. – К. : ЦНЛ, 2005.
21. Полікарпов В. С. Лекції з історії світової культури / В. С. Полікарпов. – Х., 1990.
22. Попович М. В. Нарис історії культури України / М. В. Попович. – К. : Артєк, 1998.
23. Семчишин М. Тисяча років української культури / М. Семчишин. – К., 1994.
24. Теорія та історія світової та вітчизняної культури : конспекти лекцій з курсу / укл. Кисельов О. О. та ін. – К., 1991.
25. Теорія та історія світової та вітчизняної культури. – К., 1993.

26. Українська культура : лекції / за ред. Д. Антоновича. – К. : Либідь, 1993.
27. Українська культура в європейському контексті / Богуцький Ю. П., Андрущенко В. П. та ін. – К. : Знання, 2007.
28. Українська культура. Історія і сучасність. – Львів : Світ, 1994.
29. Українська та зарубіжна культура : навчальний посібник / за наук. ред. Л. Є. Дещинського. – Львів : Бескид Біт, 2005.
30. Українська та зарубіжна культура : підручник / за ред. В. О. Лозового. – 2-ге вид. – Х. : Одиссей, 2008.
31. Українська художня культура. – К.: Либідь, 1996.
32. Українське мистецтво в полікультурному просторі : навчальний посібник / О. Рудницька, Л. Кондрацька. – К. : Єксоб, 2000.
33. Український портрет 16–18 століть / укл. Г. Белікова, Л. Членова. – К. : Артанія Нова ; Хмельницький : Галерея, 2006.
34. Цехмістро І. З. Європейська та українська культура в нарисах : навчальний посібник / Цехмістро І. З., Старовойт В. С. – К., 2003.
35. Чорна Н. В. Історія української культури : навчальний посібник / Чорна Н. В., Горячківська Г. М. – Х. : ХНУРЕ, 2012.
36. Шевнюк О. Л. Українська та зарубіжна культура : навч. посібник. – К. : ЦНЛ, 2002.
37. Шейко В. М. Історія української культури : навч. посібник / Шейко В. М., Білоцерківський В. Я. – К. : Знання, 2011.
38. Шейко В. М. Історія української культури : навчальний посібник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська ; за наук. ред. В. М. Шейко. – К. : Кондор, 2006.
39. Шендрік А. Теорія культури : учеб. пособие / Шендрік А. – М. : Единство, 2002.
40. Яртись А. В. Лекції з історії світової та вітчизняної культури : навч. посібник / Яртись А. В., Мельник В. П. – Вид. 2-е – Львів : Світ, 2005.

Додаткові джерела:

41. Античность как тип культуры. – М., 1988.
42. Аркас М. Історія України Русі / Аркас М. – К., 1990.
43. Асеев Ю. С. Стили в архитектуре Украины / Асеев Ю. С. – К., 1989.

44. Баткин Л. Итальянское Возрождение в поисках индивидуальности / Баткин Л. – М., 1989.
45. Бромлей Ю. Мировая культура / Бромлей Ю. – М., 1991.
46. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях / Булашев Г. – К. : Довіра, 1992.
47. Византийская культура. – М., 1989.
48. Винниченко В. Відродження нації / Винниченко В. – К., 1990.
49. Горбенко Є. В. Києво-Могилянська Академія / Горбенко Є. В. – К., 1995.
50. Грушевський М. С. З історії релігійної думки на Україні / М. С. Грушевський. – К., 1992.
51. Грушевський М. С. Історія України-Руси : у 11 т., 12 кн. / Грушевський М. С. – **1,2,3,4,5.** – К., 1991–1995.
52. Дмитриева Н. Краткая история искусства / Дмитриева Н. – М., 1995.
53. Дорошенко Д. І. Нарис історії України / Дорошенко Д. І. – К. : Глобус, 1992.
54. Енциклопедія українознавства. Словникова частина / під ред. В. Кубійовича. Ч. I, II. – Львів, 1993.
55. Етнічна самосвідомість: національна культура. – К., 1991.
56. Ефименко А. Я. История украинского народа / Ефименко А. Я. – К., 1990.
57. Історія українського мистецтва : у 6 т. – К., 1968.
58. Кармин А. С. Основы культурологии:морфология культуры / Кармин А. С. – С. Пб., 1997.
59. Карпушина С. В. История мировой культуры / Карпушина С. В., Карпушин В. А. – М., 1998.
60. Культурология. XX век. Энциклопедия : в 2 т. – М., 1998.
61. Культурология. XX век: Антология. – М., 1993.
62. Куманецкий К. История культуры Древней Греции и Рима / Куманецкий К. – М., 1988.
63. Лісовий І. А. Античний світ у термінах, іменах та назвах : Довідник з історії та культури Стародавньої Греції та Риму / Лісовий І. А. – Львів, 1988.
64. Макаров А. Мазепа – будівничий / Макаров А. – К., 1991.
65. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури / Маланюк Є. – К., 1992.

66. Мамонтов С. П. Основы культурологии / Мамонтов С. П. – М., 1966.
67. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття / Нагаєвський І. – К., 1993.
68. Національна культура в сучасній Україні. – К., 1995.
69. Огієнко І. І. Історія українського друкарства / Огієнко І. І. – К., 1994.
70. Огієнко І. І. Українська культура / Огієнко І. І. – К., 1991.
71. Петров В. П. Діячі української культури (1920–1940 рр.) – жертви більшовицького терору / Петров В. П. – К., 1992.
72. Підлісна Г. Світ античної літератури / Підлісна Г. – К., 1991.
73. Ренессанс. Барокко. Класицизм. Проблема стилей в Западно-Европейском искусстве XV–XVII веков. – М., 1986.
74. Скворцова Э. М. Теория и история культуры / Скворцова Э. М. – М., 1999.
75. Словник художників України. – К., 1973.
76. Смышляев А. История мировой культуры: традиции, инновации / Смышляев А. – М., 1990.
77. Соколов Э. В. Культурология : Очерки теории культуры / Соколов Э. В. – М., 1994.
78. Тайлор Э. Первобытная культура / Тайлор Э. – М., 1988.
79. Уайт Л. Наука о культуре / Уайт Л. // Антология исследования культуры. Т. 1: Интерпретация культуры. – С. Пб., 1997.
80. Удальцова З. В. Культура Византии / Удальцова З. В., Литаврин Г. Г. – М., 1989.
81. Українська культура в контексті світових глобалізаційних процесів. – К. : Абрис, 2005 р.
82. Хамидов А. А. Категории культуры / Хамидов А. А. – Алма-Ата, 1992.
83. Человек и индивидуальность в истории культуры / ред. А. Л. Гуревича. – М., 1999.
84. Шевчук В. О. Козацька держава як ідея в системі суспільно-політичного осмислення XVI–XVIII ст. / Шевчук В. О. – К. : Грамота, 2007.
85. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків / Яворницький Д. І. – К., 1990.
86. Ясперс К. Смысл и назначение истории / Ясперс К. – М., 1991.

СПИСОК МОНОГРАФІЧНИХ ПРАЦЬ З КУРСУ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Українська культура

1. Брайчевський М. Утвердження християнства на Русі / Брайчевський М. – К., 1988.
2. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення / Винниченко В. – К., 1991.
3. Гаврилів Б. Давній Галич в пам'ятках історії та культури / Гаврилів Б. – Івано-Франківськ, 1999.
4. Гнатюк В. Останки передхристиянського релігійного світогляду наших предків / Гнатюк В. // Українці: народні вірування, повір'я, демонологія – К., 1991.
5. Горбенко Є. Києво-Могилянська академія / Горбенко Є. – К., 1995.
6. Грабович Г. Шевченко як міфотворець / Грабович Г. – К., 1991.
7. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / Грушевський М. – К., 1991.
8. Донцов Д. Дух нашої давнини / Донцов Д. – К., 1991.
9. Забужко О. Дві культури / Забужко О. – К., 1990.
10. Іларіон Митрополит. Життєпис великих українців / Іларіон Митрополит. – К., 1999.
11. Ісаєвич Я. Братства та їх роль у розвитку української культури XVI–XVIII ст. / Ісаєвич Я. – К., 1996.
12. Ісаєвич Я. Галицько-Волинська держава / Ісаєвич Я. – Львів, 1999.
13. Каныгин Ю. Путь ариев. Украина в контексте мировой цивилизации / Каныгин Ю. – К., 1998.
14. Карпова Л. Звідки береться культура? / Карпова Л. – К., 1990.
15. Касьянов Г. Українська інтелігенція 1920–30-х років: соціальний портрет та історична доля / Касьянов Г. – К., 1993.
16. Кульчицький О. Світовідчужання українця / Кульчицький О. // Українська душа. – К., 1992.
17. Макаров А. Світло українського бароко / Макаров А. – К., 1994.

18. Міхновський М. Самостійна Україна. Українська суспільно-політична думка в ХХ ст. Т. I. / Міхновський М. – Мюнхен, 1983.
19. Моця О. Київська Русь: від язичництва до християнства / Моця О., Ричка В. – К., 1996.
20. Нічик В. Петро Могила в Україні / Нічик В. – К., 1997.
21. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / Павличко С. – К., 1999.
22. Погрібний А. Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба... / А. Погрібний. – К., 2000.
23. Романцов В. Український етнос: на одвічних землях та за їхніми межами (XVIII–XX ст.) / В. Романцов. – К., 1998.
24. Сверстюк Є. Свобода слова і культура думки / Є. Сверстюк // Україна в сучасному світі. – К., 1990.
25. Семчишин М. Тисяча років української культури / М. Семчишин. – К., 1993.
26. Степовик Д. В. Історія української ікони. Х–XX ст. / Д. В. Степовик. – К. : Либідь, 2008 р.
27. Толочко П. Київська Русь / П. Толочко. – К., 1996.
28. Чмыхов Н. Истоки язичества Руси / Н. Чмыхов. – К., 1990.
29. Шевчук В. Козацька держава / В. Шевчук. – К., 1996.
30. Шлемкевич М. Душа і пісня / Шлемкевич М. // Українська думка. – К., 1992.
31. Юрій М. Етногенез та менталітет українського народу / М. Юрій. – К, 1997.

Світова культура

1. Библер В. От наукоучения – к логике культуры / В. Библер. – М., 1991.
2. Гемуев И. Мироззрение манси: дом и космос / И. Гемуев. – Новосибирск, 1990.
3. Гердер И. Г. Идеи к философии истории человечества / И. Г. Гердер. – М., 1977.
4. Гуссерль Э. Кризис европейского человечества и философия / Э. Гуссерль. – М., 1983.
5. Дюрانت Вилл. Жизнь Греции / Дюрانت Вилл. – М., 1997.

6. Камю А. Бунтующая поэзия // Бунтующий человек. – М., 1990.
7. Кант И. Критика чистого разума / И. Кант. – М., 1998.
8. Кант И. Наблюдения над чувством прекрасного и возвышенного / И. Кант. – М., 1991.
9. Клочков И. Духовная культура Вавилонии: человек, судьба, время / И. Клочков. – М., 1983.
10. Конфуций. Уроки мудрости / Конфуций. – М., 1999.
11. Леонардо да Винчи. Книга о живописи / Леонардо да Винчи. – М., 1934.
12. Лосев А. Философия. Мифология. Культура / Лосев А. – М., 1991.
13. Макиавелли. Государь / Макиавелли. – М., 1999.
14. Платон. Диалоги / Платон. – М., 1998.
15. Тавризян Г. О. Шпенглер, Й. Хейзинга: две концепции кризиса культуры / Г. Тавризян. – М., 1989.
16. Тайлор Э. Первобытная культура / Э. Тайлор. – М., 1989.
17. Тойнбі А. Дослідження історії : у 2 т. / А. Тойнбі– К., 1995.
18. Удальцова З. Византийская культура. – М., 1988.
19. Фомин В. Сокровенное учение античности в духовном наследии Платона / В. Фомин. – М., 1994.
20. Фрейд З. Очерки по психологии сексуальности / З. Фрейд. – М., 1989.
21. Фрейд З. Тотем и табу / З. Фрейд. – М., 1995.
22. Фрейд З. Я и Оно / З. Фрейд. – М., 1999.
23. Хейзинга Й. Homo Ludens. В тени завтрашнего дня / Й. Хейзинга. – М., 1992.
24. Хейзинга Й. Осень средневековья / Й. Хейзинга. – М., 1988.
25. Хюбнер К. Истина мифа / К. Хюбнер. – М., 1996.
26. Честертон Т. Вечный человек / Т. Честертон. – М., 1991.
27. Швейцер А. Культура и этика / А. Швейцер. – М., 1979.
28. Шестаков В. Массовая культура / В. Шестаков. – М., 1990.
29. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление / А. Шопенгауэр. – М., 1998.
30. Шпенглер О. Закат Европы / О. Шпенглер. – М., 1992.

РОЗДІЛ IV. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КУРСУ

КУЛЬТУРА ЯК СВІТ ГАРМОНІЇ.

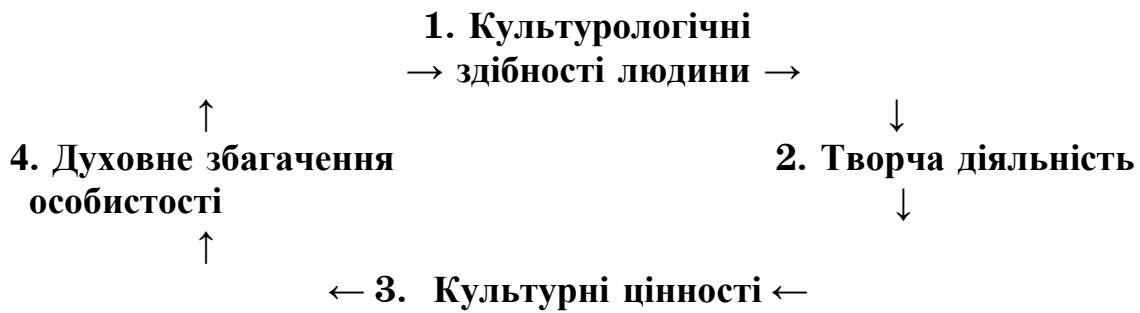
В історичній драмі боротьби між силами порядку і хаосу, творення і руйнування, організованості і стихійності складалася нова, вища реальність, якій однакою чужі і логіка саморуйнування, і мертва заорганізованість. Її ім'я – культура.

Подібно до того, що порядок – це ще не гармонія, цивілізація – ще не культура, а лише сукупність соціальних передумов і умов її розвитку. Найважливіше призначення цивілізаційних інститутів полягає в тому, щоб, перешкоджаючи загрозі тотальної деструкції, забезпечувати розвиток культури, давати «зелене світло» її народжуваним та удосконалюваним формам.

Конкретні культурні феномени міфологічного, релігійного, етичного, художнього характеру здавна, ще з часів античності складали предмет пізнавального інтересу. Але в якості особливої цілісності, самостійної системи цінностей, норм, видів людської діяльності культура стає предметом спеціального філософського аналізу тільки в Новий час. На сьогоднішній день існує близько двохсот наукових дефініцій культури. Однак все це різноманіття може бути зрештою зведене до чотирьох основних визначень:

- 1) культура – це творчі здібності людини;
- 2) культура – творча діяльність людини, спеціальні зусилля людей, у результаті яких їхні здібності і таланти перетворюються в об'єктивні матеріальні і духовні цінності;
- 3) культура – сукупність створених людиною цінностей;
- 4) культура – процес духовного збагачення людини, динаміка перетворення існуючих цінностей у її духовне надбання, творчі сили і здібності.

З цих визначень утворюється культурологічне коло як модель-схема культури в цілому:



В історичний час розвитку світової цивілізації це коло перетворюється в спіраль, оскільки енергія культуротворчих здібностей, що втілилася в створених людиною цінностях, повертається вже не до вихідного пункту. Вона духовно збагачує нові покоління, підготовлюючи їх до культуротворчої діяльності. Так розмикається коло і утворена спіраль спрямовується в історичну перспективу.

За поняттями цивілізації і культури стоять два ряди різних реалій. За цивілізацією – порядок, необхідність, соціальність, держава, влада, право, дисципліна, справедливість. За культурою – гармонія, свобода, духовність, досконалість, ідеали, істина, краса, моральність. Якщо цивілізація насамперед регулює, організує, упорядковує соціальні відносини, то культура покликана гармонізувати їх. Якщо цивілізація суто нормативна і її продуктивність відповідає наявним умовам і обставинам, то культура наднормативна, тобто орієнтована не тільки на норми, а й на ідеали. Їй властиві надлишкова продуктивність і прориви творчої енергії за межі існуючих традицій і стереотипів у світ вищих гармоній, краси і досконалості.

Цінності культури існують не розрізнено; вони пов'язані між собою в єдине гармонічне ціле – культурний космос. Цей світ – особлива нормативно-ціннісна реальність, усередині якої соціалізована людина живе як духовна істота, як суб'єкт духовності. Чим більше розвинене духовне «Я» особистості, тим вагоміша для неї ця реальність. Саме в ній людина знаходить свою справжню сутність і реалізує її найбільш гідним, піднесеним і гармонічним способом.

Культура, будучи засобом боротьби з усе заперечуючою силою часу, з фізичною кінцевістю індивідуального існування, дає людині можливість фіксувати свої переживання і думки, особливості свого світосприйняття в знакових, символічних, образних і

понятійних формах, що залишаються в спадщину наступним поколінняам. Основним засобом подібних фіксацій є мова культури, що втягує людину у світ власних смислів, цінностей і норм, ставить її в центр культурологічного універсаму. Цей універсам має своє енергетичне поле, від якого походять різноманітні нормативні вимоги, заклики, звернення, що змушують людину вільно або мимоволі, свідомо або несвідомо корегувати свою соціальну поведінку.

Культурні механізми довгострокової історичної пам'яті дозволяють суспільству регулярно відтворювати і збільшувати соціальний досвід, утримувати його в епіцентрі суспільної уваги, сприяти його активній участі в соціалізації нових поколінь.

Через культуру уроки історичного минулого набувають для людини особистісної значимості і імперативності, аз ними і здатність впливати на її духовне та практичне життя, її світогляд, моральність і правосвідомість. Завдяки культурі особистість отримує можливість усвідомлювати своє існування одночасно в центрі живих соціальних відносин, і в універсумі ідеальних гармоній.

Нормативні вимоги культури, яким людина підкоряється, зобов'язують її відчувати, мислити і діяти таким чином, щоб залишатися на рівні свого високого призначення. Еволюція затратила величезні зусилля, щоб звести людську істоту по своїх сходах на дуже високий щабель, у той час як багато інших живих істот залишилися на нижчих рівнях. Це вимагає від людини відповідних зусиль: вона зобов'язана утримуватися на висоті і не зісковзувати вниз. Можливість зірватися в безодню зла, пороків і злочинів у неї завжди є. Але в неї є і засіб, завдяки якому вона може успішно утримуватися на краю безодні, на порозі п'їтьми, біля границь хаосу. Цей засіб – культура. Релігія, моральність, філософія, мистецтво здатні направляти вітальні сили і соціальну енергію людини до вищих ідеалів гармонії і досконалості.

Культура покликана допомагати людині гармонізувати її практичне і духовне життя, надавати його внутрішнім протиріччям розмірених форм, направляти наявний в них вибуховий потенціал у русло творчості, а не руйнування.

ЦИВІЛІЗАЦІЯ ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОГО ПОРЯДКУ.

Існує універсальний закон зростання безладдя (ентропії), який означає, що в природі і суспільстві постійно діють дезорганізуючі і деструктивні сили і що будь-яка річ несе в собі тенденцію до саморозпаду і загибелі. Однак ентропійна тенденція не всевладна, оскільки їй протидіє інша, суть якої в тому, що будь-яка система прагне до самозбереження себе як цілісності з внутрішньо врівноваженою структурою. Принцип динамічної збалансованості внутрішніх протилежностей, їхньої рухливої рівноваги (гомеостазу) настільки ж універсальний, як і закон зростання ентропії. Обидва вони дозволяють існувати динамічним структурам.

Оскільки в соціумі, як і в природі, діють руйнівні сили і виявляються ентропійні тенденції, людина зацікавлена в тому, щоб мати ефективні засоби протидії їм. Протягом тисячоліть йшов процес вироблення різноманітних соціальних форм, покликаних допомагати людям у їхній протидії деструктивним началам буття, здатних систематично підвищувати рівень упорядкованості суспільного життя.

Порядок виникає там, де між різними речами або суб'єктами утворюються стійкі, надійні і продуктивні зв'язки, що скріплюють їх у єдину цілісність, яка успішно функціонує. Сукупність цих зв'язків утворює відносно стійку структуру, конфігурація якої позначена відбитком функціональної доцільності. Порядок передбачає відповідність частин цілого, їхню підпорядкованість нормативному принципу міри, відносну збалансованість протилежностей, у яких би видах вони не виступали. Якщо в основі природного порядку лежать об'єктивні закони природи, що функціонують незалежно від волі і бажань людей, то соціальний порядок, його встановлення і підтримування вимагають активних людських зусиль. Коли такі зусилля виявляються успішними і плідними, у соціальній системі з'являється можливість набути таку якість, як цивілізованість, і називатися цивілізацією.

Цивілізація – це штучна, багатоцільова соціальна система, що прагне перебувати в динамічному стані рівноваги, здатна до само-

регуляції і самовдосконалення, робить постійні зусилля по блокуванню існуючих небезпек деструкції і хаосу. Напрями її організаційно-регулятивних зусиль різні, оскільки джерелом небезпеки для неї можуть виступати найрізноманітніші сили – від деструктивних процесів в економічних і політично-ідеологічних сферах до окремих людей, одержимих руйнівними афектами і пристрастями.

Провідним принципом цивілізації як системи є принцип соціального порядку, а головна її вимога до власних підсистем і елементів – це вимога підкорятися існуючим нормам і законам, відповідати заданим зразкам. Цивілізаційній системі необхідне регулярне, ритмічно-педантичне відтворення наявного порядку для того, щоб успішно виконувати свою репродуктивну функцію. З цією метою створюється ряд соціальних інститутів, які не допускають безладдя, підтримують соціальний, – система державної влади, правові інститути, політичні організації. На це ж спрямована діяльність традиційних виховно-регулятивних засобів – звичаїв, традицій, моральних норм, а також засобів сугестивного (навіювального) психолого-педагогічного впливу старших поколінь на молодші.

Руйнування, вихід з ладу цих нормативно-регулятивних засобів загрожують суспільству катастрофічними наслідками.

Цивілізація, борючись із загрозою катастрофічного саморозпаду, прагне не просто упорядкувати людське існування, але створити зручне життєве середовище, усередині якого людина мала б усе необхідне, щоб удосконалюватися, збільшувати свій культурний, духовний потенціал.

Цивілізація, як найбільш грандіозна з форм соціального порядку, являє собою продукт багатовікових перетворювально-приспосовницьких зусиль людства. У результаті цих зусиль склалися ті більш-менш прийнятні форми відносин індивідів один з одним і середовищем проживання, що у цілому і утворили соціальне «тіло» цивілізації. Той порядок, без якого немислиме щоденне життя цивілізованого суспільства, не можна вважати чимось несуттєвим або випадковим. У ньому реалізувалася, втілилася з величезною працею знайдена зусиллями багатьох поколінь міра доцільності в

організації суспільного буття. Тут кожна соціальна форма прагне до свого оптимуму і якщо навіть не досягає його в цей історичний момент, то сподівається на це у майбутньому.

Цивілізація як впорядковане ціле – це одночасно і система й організація. Системою її можна називати через те, що вона має усередині себе елементи і підсистеми, пов'язані між собою по горизонталі, і в ній чітко проглядаються різноякісні рівні, які розміщуються по вертикалі.

Крім структурно-статичного аспекту, у цивілізації як системі очевидний аспект динамічний. Вона являє собою цілісність, що розвивається, змінюється в соціально-історичному часі, здатна забезпечувати життєдіяльність людини і відтворювати саму себе.

Цивілізація як організація — це особливий соціальний організм, який існує для досягнення певних цілей. Її багатоцільовим призначенням пояснюється те, що вона сама складається з безлічі великих і дрібних організацій, які виконують різноманітні функції, прагнуть до їх раціоналізації й оптимізації. Як організація, цивілізація здатна до саморегуляції, самонастроювання, що дозволяє їй ефективно діяти протягом тривалих історичних періодів, час від часу вносячи радикальні корективи у свої стратегії. Ця самокорекція постає як єдність акомодатії (цивілізація примушує суб'єктів підлаштуватися під її вимоги) і асиміляції (цивілізація сама прагне пристосуватися до психофізичних і соціокультурних особливостей нових поколінь). Зрештою цивілізації вдається зберігати і підтримувати необхідну для її успішного розвитку міру соціального порядку.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ ЯК НАУКА.

Культурологія – одна з найважливіших спроб вивчити світ свідомого буття людини, тобто культуру. Вона орієнтується на науковий, а не на аксіологічний (ціннісний) аналіз культури. Культуролог не має права давати оцінку «погана» чи «добра» культура, якою їй бути та в якому напрямку розвиватися. Про різні культури він судить об'єктивно й неупереджено.

Визначимо найбільш важливі проблеми, що утворюють, що утворюють предмет культурології. Необхідною частиною її предметної складової є історія культурологічної думки, позаяк кожна наука має свою історію та передісторію. Дослідження цього питання є ніщо інше як культурологічне самопізнання та самоствердження. Кожна наука лише тоді і сприймається як самостійна, коли вона виробила свій понятійний (категорійний) апарат та має певні методи наукового аналізу, що становлять частину дослідницького поля. Культуролог предметом свого вивчення робить не тільки культуру, але й різні способи її осмислення – філософський, соціологічний та ін., тобто він балансує на межі пізнання суцього і пізнаного. Серед інших важливих проблем, належних до змісту предмета культурології, визначимо такі:

- дослідження феномена культури (поняття культури, її сутності, кордони, структура та функції), співвідношення таких понять і явищ як культура та цивілізація, культура і природа, культура та суспільство, культура й особистість;
- культура та субкультури (аналіз того, що називають етнічною, народною, національною, елітарною та масовою культурами, а також культури побуту, спілкування, господарювання, виховання, освіти тощо);
- генеза та динаміка культури (дослідження походження культури, її еволюції, шляхів і засобів поширення, причин розквіту, занепаду та гибелі різних культур);
- вивчення культур і цивілізацій (грецької, китайської та ін.);
- типологія культури (тобто спроба знайти загальне, специфічне й особливе в різних культурах, їх підсистемах і окремих елементах);
- проблеми збереження та виживання загальнолюдської культури тощо.

Тільки перелік цих свідчить про намагання культурології до всеохопності. На відміну від інших наук, вона формувалась як новий спосіб осмислення культури, що увібрав у себе досягнення різних галузей, перетворив їх структурно, надав визначеної логічної

та концептуальної спрямованості. Із різних уявлень – історичних, філософських, етнологічних, археологічних, соціологічних – виростає фундаментальна наука про культуру, котра має фактично міждисциплінарний характер. Становлення культурології як науки йде через інтеграцію таких дисциплін:

- культурознавство – опис досягнень якоїсь культури;
- культурогенез – учення про походження культури;
- культурфілософію – учення про сенс і можливості перспективи розвитку культури;
- соціологію культури – розгляд культури з позицій її функціонування в конкретній суспільній організації.

Українські вчені розробляють цілісну наукову концепцію культурології, що передбачає вивчення культурних надбань за такими напрямками:

- теорія культурної політики та діяльність культурних інститутів;
- соціокультурне прогнозування;
- культурологізація освіти в Україні;
- соціалізація культури й культура соціальної педагогіки особистості;
- охорона та примноження культурної спадщини;
- музейна справа, охорона пам'яток і краєзнавство.

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО МЕНТАЛІТЕТУ

За книгою: Донченко О. Архетипи соціального життя і політика (глибинні регулятиви психополітичного повсякдення). – К., 2001.

У будь-якому нормальному суспільстві є чи то «батько» (мається на увазі не тільки легітимно обраний улюбленець або харизматичний лідер, а й сила традицій, що в традиційних суспільствах відіграє роль «батька» або «матері»), чи то закон (конвенційні норми, яким з доброї волі підкоряються усі члени суспільства). В Україні сьогодні немає жодного з них. Єдине, що залишилось – це

менталітет, тобто соціетальне надбання століть. Саме воно перебирало на себе всі історично набуті конфлікти й нездійснені очікування, саме воно тримає нині спустошену, але живу людину, бо воно – найдосвідченіше і наймудріше за будь-які новоутворення. Людина буде жити, аж доки остаточно не загубить оту внутрішню тожність із своєю землею. За даними соціологічних опитувань, найлегше переживає кризове сьогодення саме корінне населення. Цілком імовірно, що деякі меншини у цей скрутний час повертаються до своєї «батьківщини» саме з цієї самої причини: саме там вони відчувають якусь внутрішню силу, незалежну від зовнішніх втрат, саме там у них «вмикається» внутрішнє право на боротьбу за своє життя.

Втім, людині завжди бракувало просто внутрішньої сили. А в більшості населення сучасної України її взагалі обмаль, бо різноманітні мігранти, котрі сьогодні становлять більшість українського народу (це мігранти з села та з інших земель і країн), налаштовані всім своїм способом життя шукати доказів кращого за межами свого внутрішнього світу.

В українському менталітеті, на відміну, наприклад, від американського чи англійського, дуже високою є чутливість до морально-етичних проблем. Почуття образи, провини, несправедливості не тільки вельми поширені в нашому соціумі, а й генерують навкруги обширне поле негативних, часто-густо ірраціональних, безпідставних емоцій, раз у раз вказуючи на нашу гіперчутливість до того аспекту інформаційного простору, що «генетичне» провокує адаптаційний невроз за скрутних тривалих обставин. Людина потрапляє до чаклунського кола суперечливих стосунків і ставлень як до себе, так і до оточуючих, а передовсім – до свого соціуму. Егоцентризм, не обов'язково пов'язаний із самозакоханістю, в даному разі вирізняється негативом на свою адресу, що перетворюється на негатив до інших через зневагу до свого, спільного з ними дому.

Активізація саме цих, так званих ірраціональних чинників відбувається в переломні моменти історії, коли, як і нині в Україні, руйнується звичний порядок, а разом із ним – і звичне життя,

натомість добре підготовленої організації нової моделі життя пропонують лише психологічно невитриману й невдалу її спробу.

В Україні панує щось середнє між євразійством з його ідолами (державництва, ієрархічності, церковності, жертвності, авторитаризму тощо) та європейським просвітництвом (ідеалами прогресу, свободи, рівності, етики раціонального прагматизму, саморозвитку тощо). Українцям притаманні як козацька волелюбність, так і землеробська покірливість Богові та природі. Схід і Захід збігаються в українському світосприйманні так само, як перетинаються вони в географічному вимірі: індивідуалізація, але разом з тим і традиційність; еволюційність, поступовість, але не лінійність; обстоювання внутрішніх іманентних чинників як національної ознаки і водночас тяжіння до наднаціональних стосунків, плюралізації та універсалізації «масової культури»; вестернізація зовнішніх форм буття, але разом з тим традиційно-національне забарвлення внутрішніх регуляторів поведінки і світосприймання. Українці більш схильні до достатку, аніж до багатства, адже вони ніколи не знали, що таке багатство в сенсі світового бізнесу. Саме тому українці, з одного боку, не цінують гроші так, як цінують землю, а з іншого – намагаються не мати боргів і ніколи не живуть у борг. Українське багатство — це земля і все, що вона дає. В перекладі на сучасність, земля -це одвічні цінності, це вірування, це мрії, це головне, чого людей не можна позбавити.

Поширене в психології поняття конгруентності (тотожності) особистості самій собі з успіхом може бути екстрапольоване в галузь соціально-психологічної інтерпретації соціальної динаміки. Під соціально-психологічною конгруентністю розуміють такий стан групи людей, який відтворює їхнє природно-спокійне прийняття свого суспільства та його цінностей у поєднанні з їхнім сприйняттям себе як органічної складової цього суспільства. Це не стан відрізнєння себе від цілого, а стан відчуття себе частиною цього цілого. Як правило, такий стан тотожності суб'єкта самому собі як складової єдиного цілого є чинником його «базової» задоволеності, спокою, самодостатності. Він генерує нормальну активність, за-

хищає від неврозів, уможлиблює самовизначення і самореалізацію суб'єкта, надає почуття захищеності та сприйняття себе. На цьому тлі будь-які незадоволеності меншого гатунку сприймаються як нормальний стимул, привід для активності, а життєві конфлікти людина за бажанням здатна довести до конструктивного напрямку.

Протилежним є стан амбівалентності, невизначеності, недостатності, незадоволеності суб'єкта самим собою та навколишнім, стан, який можна схарактеризувати такими параметрами, як напруженість, нервозність, фрустрованість, незатребуваність тощо.

До речі, навіть так звані «нові українці», котрі, як їм здається, мають все і начебто реалізували такі свої можливості, про які вони й не здогадувалися, не почуваються щасливими, не почуваються «як удома». Психічна інфляція, яка призводить до атрофії індивідуальності та ототожнює людину із соціальною роллю «нового багатія, хазяїна з необмеженими можливостями», може виявитися хворобою, загрозливішою за СНІД, бо позбавляє людину соціального імунітету, емпатії, соціальної відповідальності, занурює у вир найгірших архетипів колективного підсвідомого, набутого в історії. Почуття самовпевненості та всеспроможності уживається в цих людей разом зі станом соціальної агресивності, особистісної неповноцінності та пригніченості, пов'язаних також із неконгруентністю «нових українців» із новим суспільством, яке постійно приховує в собі загрозу певної розправи.

Психічна епідемія нетотожності в Україні щороку посилюється. Не спрацьовує навіть історичний інстинкт, який у перехідний період повинен «витягувати» суспільство. Цей інстинкт має спрацьовувати, коли є спільне бажання вийти з кризи і є мета – куди вийти, на який шлях ступити. В Україні поки що діє історично сформований так званий «дистресовий досвід поразки», позаяк враження минулого зберігаються в психічному житті мас у вигляді мнестичних слідів і актуалізуються відповідно до нової ситуації.

На даному етапі ми як соціум перебуваємо в найнижчому енергетичному стані, у стані, який можна було б назвати найпримітивнішим щодо самих себе, у стані, який позбавився всього набу-

того культурою, але залишив ірраціональні почуття. Саме вони й перешкоджають поширенню чужорідної інформації, не запроваджують нових реформ, не наближують до свого живого дна політиків з їхніми відчуженими від народного життя прагненнями тощо. Закапсульованість народу має ще один бік: він відпочиває й водночас осмислює, вибудовує для себе нові сенси життя. Повільно індивідуальне «Я» віднаходить себе у навколишньому світі. Свідомість рухається крізь усі нашарування вертикаллю вгору. Але це відбувається вкрай повільно.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ.	9
Навчальна програма дисципліни «Історія української культури»	9
Навчальна програма дисципліни «Духовна культура України в контексті світової культури»	28
Короткий зміст лекційного курсу «Історія української культури» та перелік структурно-логічних схем до лекцій.	38
Тематика та зміст семінарських занять з історії української культури.	47
Дискусійні семінари з курсу «Історія української культури»	60
РОЗДІЛ II. ПЕРЕВІРКА ТА КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ.	67
Блок тестових завдань з культурології	67
Комплексна контрольна робота з навчальної дисципліни «Історія української культури» для студентів всіх спеціальностей	84
Комплексна контрольна робота з навчальної дисципліни «Духовна культура України в контексті світової культури»	95
РОЗДІЛ III. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ.	110
Основні види та форми організації самостійної роботи	110
Методичні рекомендації до написання реферата.	112
Поради до здійснення науково-пошукового дослідження.	113
Підготовка доповіді.	114
Проективне навчання у формуванні творчого особистісного потенціалу майбутніх фахівців.	117
Тематика для обговорення проблемних ситуацій та індивідуальних завдань.	119
Тематика творчих робіт.	123
Програмові вимоги з курсу	127
Список рекомендованої літератури.	131
Список монографічних праць з курсу для самостійного опрацювання.	137
Розділ IV. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КУРСУ.	139
Культура як світ гармонії.	139
Цивілізація як форма соціального порядку.	142
Культурологія як наука.	144
Особливості українського менталітету.	146

Навчальне видання

ЗЕЛІСКО Любов Іванівна

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

Головний редактор *Василь Головчак*
Комп'ютерна верстка *Віра Яремко*

Підп. до друку 20.032.017. Формат 60x84/16.
Папір офсет. Гарнітура «SchoolBook».
Вид. арк. 21,5. Тираж 300 пр. **Зам. №** .

Видавець
Видавництво ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
76018, м. Івано-Франківськ,
вул. С.Бандери, 1, тел.: 75-13-08.
E-mail: vdvcit@pu.if.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2718 від 12.12.2006

Виготовлювач

**Інформаційно-видавничий відділ
Навчально-наукового юридичного інституту
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»**

ISBN 978-966-640-